

**STRATEŠKI PLAN
OPŠTINE TIVAT
2012-2016**

JUN 2012

Riječ Koordinatora izrade Strateškog plana Opštine Tivat 2012-2016:

Izradom Strateškog plana za period 2012-2016, opština Tivat je po prvi put dobila strateški dokument izrađen sopstvenim snagama po novoj metodologiji, koji na jasan i dinamičan način artikuliše razvoj za naredno razdoblje od pet godina. SP nam s jedne strane definiše viziju, strateške prioritete i mјere koji su izraz naših želja i težnji i načina na koji želimo tu viziju postići. S druge strane, posebnu dimenziju daje baza od 138 projekata, koji čine sastavni dio SP-a i koji mјere konkretnizuju u skupove aktivnosti uobličene u projekte, što mu kao dokumentu daje dinamičnost i razvojnu komponentu

Budući da se radi o strateškom dokumentu za duže vremensko razdoblje (2012.-2016.) spomenutu dinamičnost treba tokom razdoblja sačuvati na način da se takav ima mogućnost prilagođavati potrebama razvoja naše Opštine.

Procedurom izrade SP-a predviđen je kontinuirani monitoring i njegova evaluacija 2 puta godišnje. Za tu svrhu, formiraće se posebno radno tijelo od tri člana koji će pratiti stepen njegove realizacije, davati izvještaje koordinatoru te vršiti korekcije i dopune

Vjerojatno će ovo prvo izdanje SP-a pokazati i neke manje nedostatke, kao što je npr. nepokrivenost nekih prioriteta i mјera konkretnim projektima, planirani rokovi, kao i finansijska konstrukcija projekata koju je u ovom trenutku usled nedostatka konkretnih podataka bilo prilično teško precizno odrediti. U prilog navedenom, cilj nam je u predstojećem razdoblju što je bolje moguće uravnotežiti mјere i prioritete s bazom projekata i postići harmonizovanu cjelinu. Na kraju to će rezultirati time da ćemo racionalno upravljati sopstvenim razvojem i što je pravilnije moguće alocirati raspoložive resurse. Drugim riječima, u narednom periodu potrebno je preciznije definisati rokove i vrijednost projekata ali i proširiti bazu projektima u nepokrivenim područjima i uspostaviti sve projekte na način da se pojedini projekti uslijed preklapanja objedine.

U ime Opštinske Konsultativne Grupe (OKG) kao koordinatora izrade SP-a, zahvalio bih se svima koji su učestvovali u njegovoj izradi, a koja je s pripremom trajala nešto više od 10 mjeseci. Zahvalnost posebno upućujem predsjedniku Opštine na ukazanom povjerenju, te kolegama iz uže radne grupe koje su operativno najviše sudjelovali u njegovoj izradi.

Koordinator
Petar Vujović

SADRŽAJ:

UVOD

OSNOVNE INFORMACIJE O TIVTU.....8

Teritorijalna podjela Opštine.....9

I ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA.....11

1. STANOVNOST I DEMOGRAFSKI TRENDovi.....11

1.1 Stanovništvo.....11
    1.1.1 Raseljena lica.....12
    1.1.2 Manjinski narodi.....13
1.2 Demografski trendovi.....13
1.3 Administrativni kapaciteti.....16

2. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST.....18

2.1 Ekonomski aktivno stanovništvo.....18
2.2 Zaposlenost.....20
    2.2.1 Zapošljavanje stranaca.....21
    2.2.2 Programi i mjere zapošljavanja.....22
2.3 Nezaposlenost.....22

3. OBRAZOVANJE.....25

3.1 Predškolsko obrazovanje i vaspitanje.....26
    3.1.1 JU Dječiji vrtić "Bambi" 26
3.2 Osnovno obrazovanje i vaspitanje.....26
    3.2.1 JU Osnovna škola "Drago Milović" 26
    3.2.2 JU Osnovna škola "Branko Brinić" 27
    3.2.3 Knightsbridge School Montenegro.....27
    3.2.4 Škola za osnovno muzičko obrazovanje.....27
3.3 Srednješkolsko obrazovanje.....27
    3.3.1 Srednja mješovita škola "Mladost" 27
3.4 Visoko obrazovanje.....28
    3.4.1 Fakultet za mediteranske poslovne studije (FMPS).....28

4 KULTURNA DJELATNOST.....28

4.1	Bokeljska noć u Donjoj Lastvi.....	29
4.2	Tradicionalni Lastovski karneval.....	29
4.3	Žućenica fest.....	29
4.4	25 Maj - Dan Mladosti.....	30
5.5	Turistički cvijet.....	30
4.6	Purgatorije.....	30
4.7	Fešte na plaži.....	30
4.8	Fešta od rogača.....	31
4.9	Lastovske svečanosti.....	31
4.10	Novembarski dani kulture.....	31
4.11	Međunarodna duvačka radionica.....	31
5.	ZDRAVSTVO I SOCIJALNA ZAŠTITA.....	32
5.1	Zdravstvo.....	32
5.1.1	JZU Dom zdravlja -Tivat.....	32
5.2	Socijalna zaštita.....	33
5.2.1	Opštinska organizacija Crvenog Krsta.....	34
5.2.2	Udruženje penzionera Tivta.....	35
6.	SPORT I REKREACIJA.....	35
6.1	Sportski klubovi.....	35
6.2	Sportski objekti.....	36
7.	TURIZAM	36
8.	SAOBRAĆAJ.....	39
8.1	Mreža saobraćajnica.....	40
8.2	Pješačke komunikacije.....	41
8.3	Biciklističke staze.....	41
8.4	Sistem javnog prevoza putnika.....	41
8.5	Vazdušni saobraćaj.....	42
8.6	Pomorski saobraćaj.....	43

8.7	Parkirališta.....	43
8.7	Telekomunikaciona infrastruktura.....	44
8.7.1	Fiksna telefonija.....	44
8.7.2	Kablovski distribucioni sistem.....	44
8.7.3	Mobilna telefonija.....	45
8.7.4	Ocjena stanja, potencijali i ograničenja.....	45
9.	EKONOMSKO PROIZVODNI SISTEM.....	46
9.1	Privreda.....	46
9.2	Poljoprivreda.....	50
9.2.1	Mjere razvoja poljoprivrede.....	51
9.2.2	Ribarstvo i marikultura.....	52
10.	ŽIVOTNA SREDINA.....	53
10.1	Zaštićena prirodna dobra.....	53
10.2	Glavni eko problemi.....	54
10.3	Kontaminirana mjesta i zagađenje zemljišta, prirodne opasnosti i tehnološki rizici.....	56
10.4	Šumski požari: frekvencija i štete.....	56
11.	KOMUNALNI OTPAD.....	57
11.1	Upravljanje otpadom, opis sadašnjeg stanja i glavnih izazova.....	57
11.2	Prikupljanje i prevoz komunalnog čvrstog otpada.....	58
11.3	Prikupljanje ostalih vrsta otpada.....	58
11.4	Nekontrolisana odlagališta.....	59
11.5	Oprema za prikupljanje, odvoz i odlaganje otpada.....	59
11.6	Reciklaža otpada na prostoru Opštine.....	59
12.	VODOSNADBJEVANJE I OBORINSKE VODE.....	60
12.1	Vodosnadbjevanje u Opštini.....	60
12.2	Upravljanje postojećom mrežom - sistemom odvodnje oborinskih voda.....	61
12.3	Plavna područja.....	62
12.4.	Oborinske vode naselja.....	62

II	SWOT ANALIZA.....	63
III	VIZIJA, MISIJA I VRIJEDNOSTI OPŠTINE.....	65
IV	PRIORITETI, MJERE I RAZVOJNI PROJEKTI.....	66
V	MONITORING.....	74
VI	RAZVOJ I PARTNERSTVO.....	75
	Analiza zainteresovanih strana.....	75
VII	RAD KONSULTATIVNE GRUPE.....	80
VIII	EX ANTE EVALUACIJA.....	83

ANEKSI

UVOD

Strateški plan kao regulacioni instrument usmjeren je ka balansiranju razvojnih potencijala i mogućnosti u svim sferama društvenog života. Njegova svrha nije davanje odgovora na aktuelne probleme nego na ukazivanje mogućnosti njihovog prevaziilaženja.

Strateški plan razvoja opštine Tivat 2012.-2016. godine sadrži opis trenutnog stanja, analizu potencijalnih razvojnih mogućnosti, njihovu valorizaciju i davanje usmjerenja ka njihovom što kvalitetnijem korištenju sa ciljem što višeg stepena iskorištenosti koje treba da ima odraza na podizanje standarda života stanovništva. Cilj izrade Strateškog plana razvoja je izrada sveobuhvatne četvorogodišnje strategije lokalnog razvoja opštine Tivat kao i stvaranje institucionalnog okvira za njenu kvalitetnu implementaciju. Pravni osnov za izradu Strateškog plana Opštine dat je članom 8, stav 3 **Zakona o Regionalnom razvoju** u kojem se navodi da „*strateški plan donosi nadležni organ jedinica lokalne samouprave na period do 7 godina, nakon dobijanja saglasnosti o usklađenosti sa Strategijom*“.

Izrada Strategije lokalnog razvoja zahtijeva mobilizaciju svih relevantnih faktora i interesnih grupa koji svojim radom, iskustvom i uticajem mogu doprinijeti identifikaciji problema ali i potencijala kao i njihovom razvoju .

Imajući u vidu da se izrada *Strateškog plana Opštine Tivat 2012.-2016.* godine u najvećoj mogućoj mjeri oslanja na *PUP Opštine 2010.-2020.* usvojen septembra 2010. godine, kao i smjernice iz *Metodologije za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave*, smatrali smo da je ovaj dokument neophodno koncipirati tako da se sastoji iz više djelova koji su međusobno povezani i prethode jedan drugom.

OSNOVNE INFORMACIJE O TIVTU

Tivat se nalazi u centralnom dijelu Bokokotorskog zaliva, na jugozapadnim padinama brda Vrmac (765m). Nasuprot se proteže tivatski zaliv koji ujedno predstavlja i najveći od četiri zaliva u Boki Kotorskoj. Tivatski zaliv s krtoljskim arhipelagom osvaja svakog posjetioca. Zahvata površinu od 46 km², od kojih oko 5 km² izlazi na otvoreno more. Ima oko 14.100 stanovnika. Nalazi se na 42°26' sjeverne geografske širine i 18°42' istočne geografske dužine.

Tivat se kao grad počeo razvijati tek krajem XIX v. kad je osnovana vojno pomorska luka Arsenal. Do izgradnje Arsenala zemljini posjedi u Tivtu su uglavnom bili u rukama feudalne vlastele Prčnja, Perasta, Dobrote i Kotora.

Danas je Tivat moderan grad orijentisan na razvoj turizma kao prioritetne djelatnosti.

Duž obale Tivta nižu se male atraktivne lučice, uvale i brojne plaže čija površina iznosi oko 30 000 m².

Svojim položajem u Bokokotorskom zalivu, uvalama, sa poluostrvom Prevlaka i ostrvom Sveti Marko, luksuznom marinom za mega jahte "Portomontenegro" i sa svojom poznatom plazom Pržno, te ostalim investicionim projektima, (Luštica development, Qatary Diar, Metropol), Tivat je upisan u turističke karte kao atraktivna turistička i nautička destinacija.

Tivat ima tipično mediteransku klimu, sa blagim ali kišovitim zimama i vedrim i toplim ljetima. Za Tivat se može reći da ima karakterističnu klimu, što prouzrokuje reljefna nehomogenost da se na ovako malom prostoru osjećaju lokalne klimatske razlike.

Srednja godišnja temperatura vazduha je 15°C. Ovo je najsunčaniji grad Boke Kotorske sa 2419,6 sunčanih sati u toku godine. Najčešći vjetrovi su: „bura“ (sjeveroistočni vjetar) zimi, i „maestral“ (sjeverozapadni vjetar) u ljetnim mjesecima. „Jugo“ je čest vjetar i u jesen i zimi, veoma je topao i donosi dosta kiše.

Padavine su u Tivtu isključivo u vidu kiše, dok su ostali oblici padavina ovdje veoma rijetka pojava. Srednja godišnja količina padavina iznosi 1.755 mm. Padavine su najkarakterističnije za hladno doba godine. Ovakvi klimatski uslovi su omogućili da Tivat bude pogodan kako za ljetnji tako i za zimski turizam.

Na tivatskoj rivijeri more je čisto, a vazduh okrepljujuće blag. Zahvaljujući povoljnim klimatskim uslovima i dobrom geografskom položaju, Tivat je bogat hortikulturnim potencijalom. Pored raznovrsnog domaćeg mediteranskog bilja, tu je zastupljeno i dosta vrsta egzotičnog bilja koje su moreplovci donosili sa svih meridijana svijeta. Različite vrste, kao što su magnolija, mimoza, kamelija, oleander, agava, bugenvilija, eukaliptus, čileanska jela i druge, su se ovdje, baš zbog povoljne klime dobro aklimatizovale.

Teritorijalna podjela Opštine

Na početku, Tivat se gradio spontano. Prvi poznati urbanistički plan je *Hofmanov plan* iz 1936. godine kojim je bila planirana izgradnja današnjeg centra grada. Šesdesetih godina XX vijeka, izrađen je Prostorni plan za južni Jadran koji je obuhvatao i teritoriju Tivta.

Prva generacija prostorno - planske i urbanističke dokumentacije donešena je u godinama poslije katastrofalnog potresa 1979. godine. Tada je usvojen PPO, GUP i nekoliko DUP-ova.

Danas je ukupna teritorija tivatske opštine pokrivena prostorno - urbanističkim planom Opštine (*PUP Tivta do 2020. godine*). PUP je, po smislu i definiciji iz Zakona, lokalni planski dokument. PUP-om je definisano da će se prostor opštine Tivat uređivati kroz 44 lokalna planska dokumenta (22 DUP-a, 21 UP, 1 lokalna studija lokacije) i 8 državnih studija lokacije.

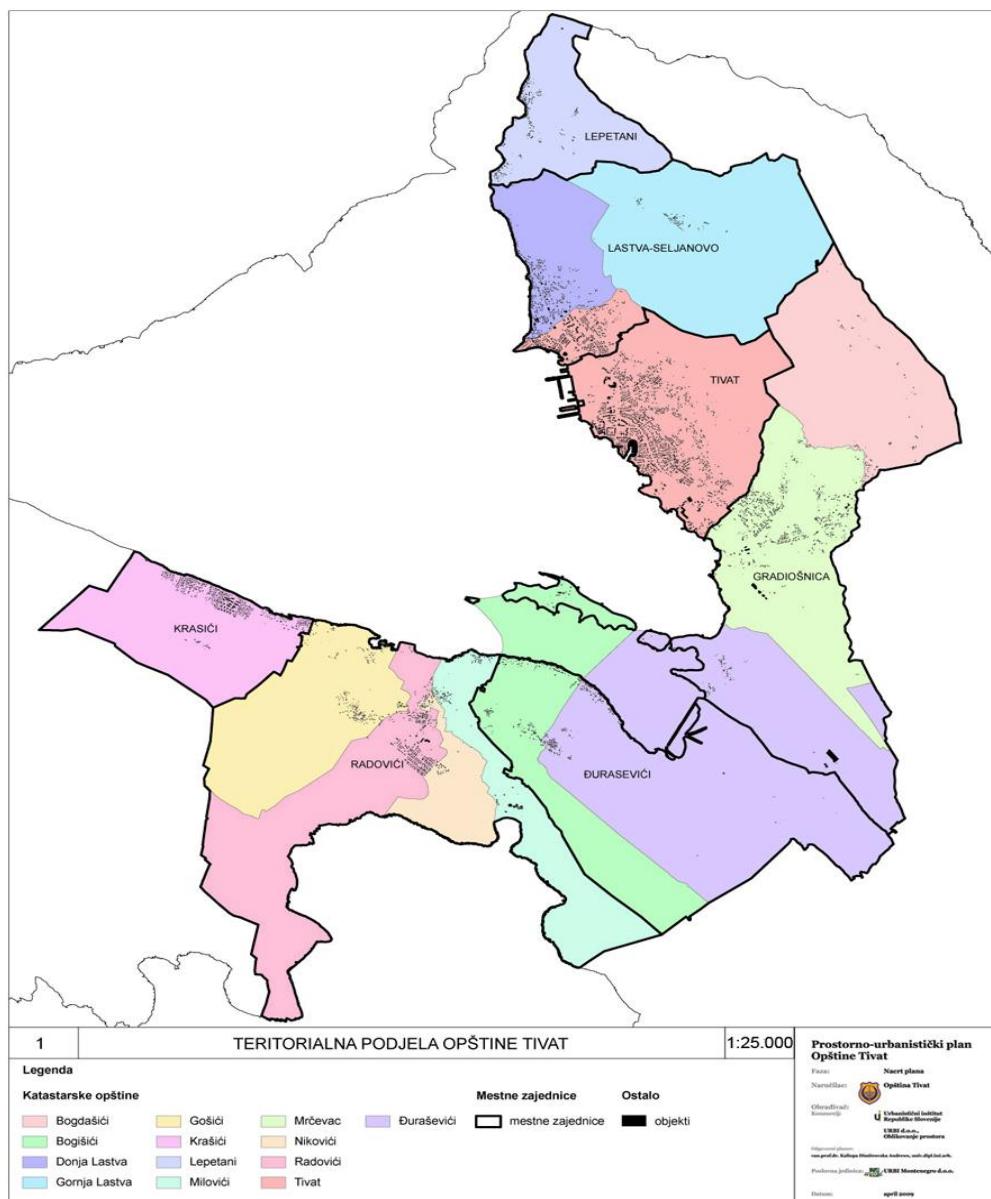
PPPP morskog dobra je državni planski dokument donešen 2007. godine. Prostornim planom posebne namjene morskog dobra, unutrašnja obala opštine Tivat podijeljena je na 9 sektora (dio sektora 19, sektori 20-29), a vanjska na dva (sektori 36 i 37). *Državne studije lokacije* su donešene za sektore 22 – 29, (Arsenal, Župa-Bonići-Kukoljina, Sveti Marko, Ostrvo Cvijeća – Kalardovo- Brdišta, Đuraševići – Krašići, Petrovići), a u izradi je studija za sektor 36 (obala otvorenog mora od Rta Kocišta do Pržna). Državne studije otvaraju mogućnost realizacije kapitalnih turističkih kompleksa i objekata, ali i otvaraju pitanje posljedica velike izgradnje po prirodno okruženje, kako u ekološkom smislu tako i u estetskom, demografskom, sociološkom, kulturološkom.

Po Prostornom planu, Opšina Tivat administrativno je podijeljena u 6 *mjesnih zajednica* i 13 *katastarskih opština*, kojima gravitiraju sledeća naselja :

Tabela 1: Teritorijalna podjela Opštine Tivat

MJESNA ZAJEDNICA	KATASTARSKE OPŠTINE	NASELJE
MZ Lepetani	Lepetani	Lepetani
MZ Lastva – Seljanovo	Donja Lastva Gornja Lastva Tivat dio	Donja Lastva Gornja Lastva
MZ Tivat	Tivat	Tivat
MZ Gradiošnica	Bogodašići Mrčevac Đuraševići dio	Bogodašići Mrčevac
MZ Krtoli	Đuraševići dio Bogišići Radovići Milovići Nikovići Gošići	Đuraševići Bogišići Radovići Milovići Gošići
MZ Krašići	Krašići	Krašići

Shema 1: Teritorijalna podjela Opštine Tivat¹

¹ PUP opštine Tivat 2010-2020

I ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

1. STANOVNIŠTVO I DEMOGRAFSKI TRENDovi

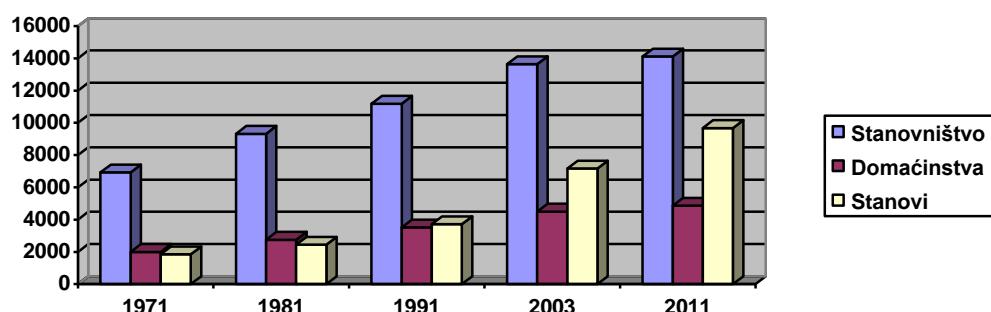
1.1 Stanovništvo

Kretanje stanovništva u Crnoj Gori i opštini Tivat bilo je dosta slično sve do 1971. godine. Visok prirodni priraštaj doprinjeo je laganom rastu broja stanovnika iako je emigracija bila dosta izražena. U opštini Tivat došlo je do preokreta kod migracionih kretanja i sve jača imigracija uzrokovala je brži porast broja stanovnika, iako je prirodni priraštaj počeo padati. Porast broja stanovnika Crne Gore bio je laganiji jer je tek poslije 1991. godine Crna Gora imala i mali pozitivni migracioni saldo.

U periodu 1971.-1981. broj stanovnika se značajno povećao, naročito zbog visokog prirodnog priraštaja i preokreta u migracionim kretanjima (sa tradicionalne emigracione opštine Tivat postaje imigraciona opština). Ako pratimo samo priraštaj stanovništva između perioda do i poslije 1981. godine praktično nema razlike. Ali treba još jedanput napomenuti da je porast u prvom periodu, sa sigurno više od 80% učešća, bio zavisao od prirodnog priraštaja, dok je u poslednjem periodu 80% priraštaja zavisilo od migracija. Poslije 2003. godine Opština je imala nizak nivo prirodnog priraštaja.

Broj domaćinstava je u 1971. i 1981. godini čak nadmašivao broj stanova. U 1991. god. došlo je već do malog preokreta i broj stanova neznatno nadmašuje broj domaćinstava. Poslije 1991. godine porast stanova je puno brži i u 2003. godini daleko nadmašuje broj domaćinstava i teoretski postoji višak stanova. U strukturi izgradnje stanova poslije 1981. godine broj stanova za odmor i rekreaciju sve je bitniji, a to je osobito postalo očito poslije 1991. godine, kada gradnja stambenih jedinica sa tradicionalnog područja GUP-a Tivat počne da se pomjera na područje GUP-a Krtoli i čak na vangradsko područje.

Grafik 1: Stanovništvo, domaćinstva, stanovi prema popisima u Opštini Tivat 1971-2011²

Po poslednjem popisu iz 2011 godine, Tivat broji 4862 domaćinstva, 9 675 stanova i 14031 stanovnika, (2.26% u odnosu na ukupna broj stanovnika Crne Gore) od toga 10149 odnosno 71.92% živi u urbanom djelu a 3962, tj. 28.08% u ruralnom. U odnosu na popis iz

² Monstat-Popis 2011

2003. godine, broj stanovnika u Tivtu porastao je za skoro 3%. Ujedno, Tivat je grad sa najvećom gustošću naseljenosti u Crnoj Gori od 307 stanovnika po km²

Tabela 2: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2011 g.³

	Stanovništvo	Domaćinstva	Stanovi
TIVAT	14031	4862	9675
gradska	10237	3596	5680
ostala	3794	1266	3995
Bogdašići	57	21	31
Bogišići	187	65	148
Donja Lastva	759	295	634
Đuraševići	479	167	298
Gornja Lastva	z	z	16
Gošići	212	69	176
Krašići	130	51	1318
Lepetani	184	67	200
Milovići	46	18	179
Mrčevac	2130	621	960
Radovići	535	186	669
Tivat(g)	9312	3301	5046

1.1.1. Raseljena lica

Prema statističkim podacima Zavoda za zbrinjavanje izbjeglica Crne Gore za mjesec jul 2011. godine u Crnoj Gori trenutno boravi 10.151 interno raseljenih lica sa Kosova i 4.867 raseljenih lica iz Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Tivat kao mjesto boravka ima 250 raseljenih lica i svi su oni sa Kosova. Po mjestu rođenja samo je jedno lice rođeno u inostranstvu, a svi ostali po mjestu rođenja su iz bivših jugoslovenskih republika.

Od 250 raseljenih, 125 je žena i 125 muškaraca. Što se tiče starosne strukture raseljenih ona je priložena u sledećoj tabeli:

Tabela 3: Starosna struktura raseljenih lica u Tivtu juli 2011 g.⁴

0-2	2-4	4-6	6-14	14-18	18-60	Preko 60
1	1	/	41	20	144	43

Broj raseljenih lica u Tivtu čini 2,46% ukupnog broja raseljenih lica u Crnoj Gori, a 1,78% od ukupnog broja stanovnika Tivta u ovoj godini.

³ Zavod za Statistiku Crne Gore

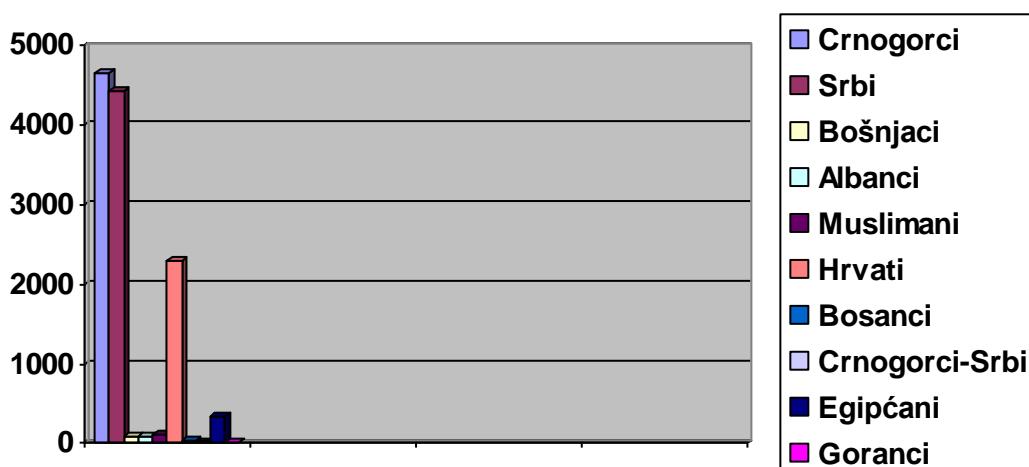
⁴ Sajt zavoda za zbrinjavanje izbjeglica (www.zzzi.co.me)

1.1.2. Manjinski narodi

Prema popisu iz 2011.godine u Tivtu živi 14031 stanovnika različite nacionalne strukture.

Po nacionalnoj zastupljenosti najviše ima Crnogoraca 4666, slijede Srbi sa 4435 stanovnika, Hrvati 2304 stanovnika, zatim slijede Egipćani sa 335 popisanih stanovnika, Muslimani 114, Albanci 97 i Bošnjaci 96 stanovnika. Uz ove precizno nacionalno opredijeljene pripadnike manjina, izvjestan broj stanovnika opštine Tivat izjasnio se regionalno (109), nisu željeli da se izjasne (1275) i pod rubrikom ostalo (174). U opšini Tivat imamo i određen broj stanovnika koji su se izjasnili kao Srbi-Crnogorci, Slovenci, Rusi, Makedonci, Jugosloveni i ostali.

Grafik 2. Nacionalna struktura stanovnika u Tivtu⁵

1.2. Demografski trendovi

Tranzicija ekonomije od centralno planske ka tržišnoj, kao i ekonomski bum koji je obilježio period nakon sticanja nezavisnosti, uticali su na produbljivanje nivoa socio-ekonomskih razlika i razvojnih mogućnosti u različitim djelovima i među različitim socijalnim grupama širom Crne Gore. Najveći uticaj na stvaranje neravnomjernog regionalnog razvoja, sa kojim se i danas suočava Crna Gora, imala je tranzicija iz planskog u tržišni privredni sistem. Industrije stvarane na nerealnim osnovama doživjеле su kolaps, pogotovo na područjima koja su danas najmanje razvijena. Značajan broj zaposlenih u velikim industrijskim preduzećima ostao je bez zaposlenja. Iako vještine, znanja i obrazovanje koja posjeduju nisu odgovarali potrebama novog sistema, samo manji dio je bio spremjan da se prilagodi novim uslovima i prođe kroz proces prekvalifikacije. Razvojni zamah nakon obnove crnogorske nezavisnosti, ponudio je nove šanse za sticanje obrazovanja i zapošljavanje, a investiciona aktivnost je bila sve značajnija, posebno u primorskom i središnjem dijelu. To je

⁵ Monstat, Saopstenje br.83, str.6

uticalo na migracije stanovništva iz sjevernog dijela Crne Gore u središnji i primorski region, što se odrazilo i na Opštinu Tivat.

Prema podacima Monstata⁶ u Crnoj Gori je tokom 2011. godine zabilježen pozitivan prirodni priraštaj. Prema istom izvoru, negativan prirodni priraštaj, odnosno veći broj umrlih od živorođenih, zabilježen je u deset od ukupno 21 opštine. Najizraženiji je u Pljevljima i iznosi -232. Negativan prirodni priraštaj evidentiran je i u Mojkovcu (-28), Plužinama (-33), Andrijevici (-26), Kolašinu (-50), Cetinju (-22) Šavniku (-18), Herceg-Novom (-8), Danilovgradu (-21), i Žabljaku (-29). U svim ostalim opštinama zabilježen je pozitivan prirodni priraštaj.

Prema indexu razvijenosti, koji podrazumjeva što objektivnije mjerjenje socio-ekonomskih razlika među jedinicama lokalne samouprave, Opština Tivat spada među opštine sa nivoom razvijenosti iznad 125% nacionalnog prosjeka⁷

Tokom 2011. godine u Tivtu je rođeno ukupno 151 beba od čega su 76 dječaci, a 75 djevojčice. Umrlo je 137 osoba od čega 68 muških i 69 ženskih. Iz prethodnih podataka da se zaključiti da je prirodni priraštaj u prethodnoj godini pozitivan: +14. Sklopljena su 93 braka, dok su razvedena 3.

⁸ Tabela 4: Prirodno kretanje stanovništva u Crnoj Gori i Opštini Tivat u periodu I-XII 2011 g⁹

	ŽIVORODENI			UMRLI			Vitalni index	Prirodni priraštaj	Brakovi	
	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski			Sklopljeni	Razvedeni
CRNA GORA	7186	3736	3450	5800	3065	2735	1.24	1386	3814	465
TIVAT	151	76	75	137	68	69	1.10	14	93	3

Zastupljenost žena i dalje dominira u ukupnom broju stanovnika, tako da Tivat po popisnim rezultatima iz juna 2011. god. ima 225 žena više nego muškaraca i to za 1,6%. Ovaj podatak o većoj zastupljenosti žena u odnosu na muškarce u ukupnoj populaciji dominira i na nivou države (Prema rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2011. godini u Crnoj Gori ima 620 029 stanovnika, od čega su 50,61% ili 313 793 žene, a 49,39% ili 306 236 muškarci)

Kada su u pitanju migracije unutar Crne Gore tokom 2009. god. u Tivat se doselilo 127 osoba, a odselilo ukupno 75. Tokom 2010. godine doseljeno je 145 osoba dok se 86 odselilo. U 2011.-oj godini taj odnos iznosi 181 / 104. Dakle, prisutan je trend povećanog priliva u odnosu na odliv stanovništva iz Tivta, što se može pripisati poboljšanim uslovima života u Tivtu u proteklih par godina.

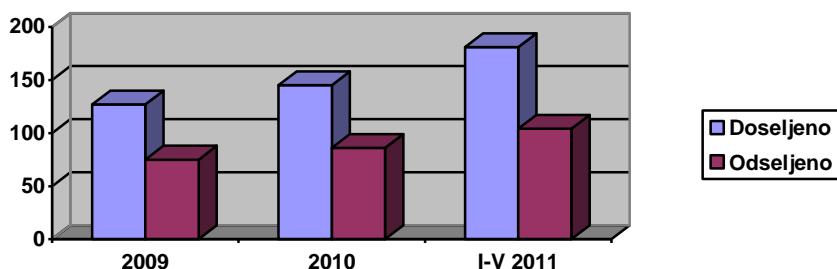
⁶ Monstat, Mjesečni statistički pregled, Februar 2012, str.11

⁷ Prema podacima iz 2009 godine – Strategija regionalnog razvoja 2010-2014

⁸ Monstat, Mjesečni statistički pregled 2012-Februar ,str.11

⁹ Monstat- Mjesečni statistički pregled 2011-7

Grafik 3: Kretanje stanovništva u/iz Opštine Tivat 2009-2011¹⁰

Struktura stanovništva po godinama starosti prema rezultatima poslednjeg popisa za Crnu Goru i Tivat u procentima je sledeća:

Tabela 5: Kompartivni prikaz podjele stanovništva po godinama starosti Crna Gora/Tivat¹¹

	CRNA GORA	TIVAT
0 do 4 godina	38950	920
5 -9 godina	38430	732
10-14 godina	41371	823
15-19	44093	924
20-24	42816	847
25-29	45793	1116
30-34	44495	1134
35-39	41879	915
40-44	40496	909
45-49	43089	1024
50-54	43613	1042
55-59	41223	1040
60-64	34196	824
65-69	22121	512
70-74	25141	537
75-80	17184	395
80-84	10021	204
85-89	3739	94
90 i više	1131	31
Nepoznato	248	8

Upoređujući ove podatke da se primjetiti da građana starosne dobi od 15-64 godine, koji se smatraju radno sposobni, u Tivtu ima 69,67% ili za 1,67% više nego što je na nivou Crne Gore (68,0%). Procenat uzrasta djece predškolskog i školskog uzrasta, od 0-14 godina u Tivtu ima 17,64% što je manje za 1,56% nego što je na nivou države gdje taj postotak iznosi 19,2%.

Prosječna starost stanovništva u Crnoj Gori za 2009. god je 37,12 godina, a u Tivtu za tu istu godinu taj prosječek je bio 38,72. Prema poslednjem popisu prosječna starost

¹⁰ Monstat, Migracije – raspoloživi podaci

¹¹ Monstat, rezultati popisa 2011

stanovništva Crne Gore u toku 2011. god. je 37,2 dok prosjek starosti Tivčana iznosi 38,0 godina, gdje muškarci imaju prosjek 37,0, a žene 39,0 godina. Prosječna starost od 35-39 godina smatra se kao stadijum demografske starosti stanovništva i 12 opština pripada toj grupi starost, a među njima je i Tivat.

Dinamika života i sve veći broj obaveza i odgovornosti savremene žene i porodice, sve više utiče na odlaganje procesa reprodukcije i povećanje udjela starijih fertilnih (plodnih) žena u ukupnom broju fertilnih žena u Crnoj Gori. Do starenja stanovništva dolazi ne samo u slučaju povećanja udjela starih već i ukoliko je prisutno smanjenje udjela mlađih. Te dvije pojave se mogu odvijati istovremeno, ali i samostalno. Demografsko starenje je neposredno određeno kretanjem nataliteta, mortaliteta i migracija stanovništva. Razlozi ubrzanog starenja stanovništva kako u Crnoj Gori tako i u Tivtu nijesu samo ekonomski. Na primjer Njemačka, kao jedna od najrazvijenijih ekonomija EU - njeno stanovništvo ima prosječnu starost od 44 godine, a u prosjeku žene rađaju 1,34 djece.

1.3. Administrativni kapaciteti

Jedan od glavnih segmenata Administrativnih kapaciteta jesu ljudski resursi. Uspjeh savremene kompanije, privrednog subjekta, lokalne samouprave, javnih preduzeća i ustanova ne može se postići bez odgovarajućih ljudskih resursa koji raspolažu znanjima, sposobnostima i ličnim osobinama primjereni djelatnostima ovih subjekata, poslovnim ciljevima i zahtjevima tržišta. U okviru ljudskih resursa svakako važnu ulogu ima planiranje ljudskih resursa. Pod planiranjem ljudskih resursa podrazumijeva se blagovremeno predviđanje potreba u ljudskim resursima po zanimanju, strukama, broju, kvalifikacijama i rokovima ostvarenja, uključujući potrebna finansijska sredstva za realizaciju tog planiranja. Planiranje ljudskih resursa se ne može svesti na mehaničko izračunavanje potrebnog broja ljudi za dati period. Da bi se došlo do podataka u pogledu sadašnje strukture ali i budućih planova u pogledu zapošljavanja, potrebnih znanja i vještina koje su neophodne za funkcionisanje značajnih privrednih subjekata opštine Tivat sačinjen je upitnik koji je sadržao sljedeća pitanja:

Kakva je struktura zaposlenih u vašoj ustanovi /preduzeću

- a) broj zaposlenih b) polna struktura, d) starosna struktura e) struktura po godinama staža, f) struktura po vrsti ugovora o radu /rješenja

Koji su strateški ciljevi /planovi vaše ustanove/preduzeća u narednih 5 godina

Koliko zaposlenih i kog obrazovnog profili /znanja, sposobnosti, vještine/ je potrebno za ostvarivanje strateških ciljeva planova

U kojoj mjeri su vaši postojeći administrativni kapaciteti / ljudski resursi dovoljni za ostvarivanje ciljeva planova

Kakvi su vaši planovi vezani za kadrovsku politiku u narednih 5 godina – usavršavanje postojećeg kadra, zapošljavanje novih kadrova / koji profil, znanja, sposobnosti, vještine / i otpuštanje – penzionisanje

Svi anketirani subjekti nijesu dostavili tražene podatke, a raspoloživi podaci dati su u tabelarnom pregledu u Anexu koji predstavlja sastavni dio ovog dokumenta.

Analizom dobijenih podataka može se zaključiti da u gotovo svim anketiranim subjektima ima veliki broj zaposlenih sa srednjom stručnom spremom pa čak i sa osnovnom školom. Starosna struktura naročito u organima lokalne uprave ali i u ostalim anketiranim subjektima je prilično nepovoljna. Ono što treba ovom prilikom istaći a što se pokazalo prilikom sačinjavanja SWOT analize u pogledu segmenta administrativni kapaciteti odnosno uže gledano ljudski resursi jeste nepostojanje baze podataka o raspoloživom stručnom osoblju u lokalnim kompanijama, privrednim subjektima javnim preduzećima kao i podataka u pogledu njihovih potreba,/ koja zanimanja, koliki broj ljudi, koja su znanja i vještine potrebne da bi njihova kompanija, preduzeće ustanova mogli adekvatno posloвати / ne postojanje informatora o deficitarnim zanimanjima s profesionalnom orijentacijom i programima dopunskog obrazovanja (praktična nastava i unapređivanje vještina).

Do sada nije, pa ni od strane Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, na birou rada Tivat vršena detaljna analiza potreba privatnog sektora, privrednih subjekata, velikih stranih kompanija, preko upitnika i anketa kako bi se saznala njihova potreba za radnom snagom. Na osnovu urađene analize potreba kao i analize postojeće radne snage vršilo bi se usavršavanje znanja kroz organizovanje obuke (praktični i teorijski dio obuke). Urađena analiza potreba za radnom snagom dovešće do definisanja drugačijeg pristupa u pogledu stipendiranja učenika i studenata i do definisanja koja su to deficitarna zanimanja u Opštini, kao i šta uraditi na tom planu.

Što se tiče organa lokalne uprave do sada nijesu donosili dugoročne i godišnje planove zapošljavanja kadrova koji bi uvažili nove izazove i potrebe koje se postavljaju pred organe lokalne uprave koja mora biti korisnički orijentisana - istinski servis njenih građana. Čim nema planova zapošljavanja nema ni planova obuke za zaposlene koji bi obuhvatao obuke primjerene datim okolnostima i potrebama / jezici, informatika i sl /. Zaposleni pohađaju obuke koje organizuje Uprava za kadrove, koje ponekad nijesu adekvatne potrebama lokalnih službenika i namještenika. Ne postoji još uvijek urađen software za ljudske resurse. Započete aktivnosti kroz imenovanje savjetnika za ljudske resurse treba da u periodu važenja ovog plana dovedu i do izrade ovih dokumenata kao važnog segmenta na planu jačanja administrativnih kapaciteta organa lokalne uprave.

Sve više opština Tivat se prepoznaće kao opština u Crnoj Gori u kojoj se realizuju važne strateške investicione aktivnosti. To zahtijeva promjenu načina rada i jačanje administrativnih kapaciteta u organima lokalne uprave kako bi se mijenjao pristup prema investitorima, malim i srednjim preduzećima, ojačao kontakt sa svim nadležnim institucijama koje mogu da ubrzaju proces i da pomognu velikim kompanijama, ali i malim i srednjim preduzećima da lakše dođu do informacija neophodnih za lakše poslovanje, izgradnju objekata i sl. Još uvijek su te procedure prilično komplikovane, a ne postoji informator o procedurama za izdavanje građevinskih dozvola, koji bi na jasan i pristupačan način pomogao budućim investitorima u dobijanju potrebnih dokumenata. Ima prostora za kvalitetnije pružanje usluga investitorima kako bi se smanjilo vrijeme čekanja na sve dokumente koje izdaju ili pribavljaju organi lokalne uprave a koji su sastavni dio završnog akta- građevinske dozvole. Započete aktivnosti na uspostavljanju kancelarije "one stop shop" u oblasti urbanizma i uvođenje novih savremenijih oblika komunikacije treba da dovedu do lakšeg rješavanja zahtjeva građana ali i velikih investitora, malih i srednjih preduzeća. Prepoznavanje značaja unapređenja intenet sajta Opštine, na način što bi se na postojeće stanje u elektronskoj upravi dodali novi moduli koji bi omogućili veću interaktivnost korisnika Interneta i "E –governmenta" Opštine dovelo je do izrade novog Web sajta Opštine (www.opstinativot.com)

sa poslovnim bankama i razvojnim investicionim fondom omogućeno lokalnim preduzetnicima da dođu do finansijski povoljnijih sredstava za započinjanje odnosno jačanje svog biznisa. Sa ovakvom praksom treba nastaviti. Pored finansijske pomoći sve više će se javljati potreba i za edukativnom podrškom za započinjanje biznisa. To zahtijeva jačanje kadrovskog jezgra u organima lokalne uprave, koje bi trebalo da bude nosilac lokalnog ekonomskog razvoja i kroz ovakve i slične aranžmane (formiranjem biznis info centara, organizovanjem sajma privrednika i slično) da svoj puni doprinos jačanju malih i srednjih preduzeća i doprinese jačanju lokalne ekonomije. Takva obaveza lokalne samouprave prepoznata je i kroz formiranje Sekretarijata za finansije i ekonomski razvoj koji bi zajedno sa Službom predsjednika trebao da bude glavni nosilac ovih aktivnosti.

Cilj je uspostaviti sajt koji je uvjek ažuran i gdje se mogu dobiti sve informacije o dešavanjima, aktima kojima se utvrđuju prava i obaveze građana, i omogućiti pristup privatnom sektoru informacijama od značaja za unapređenje svog rada.

Po prvi put 2011. godine prepoznata je nova uloga organa lokalne uprave u pogledu omogućavanja finansijske podrške lokalnim preduzetnicima pa je kroz dobru komunikaciju

2. ZAPOSLENOST I NEZAPOSLENOST

2.1 Ekonomski aktivno stanovništvo

Ekonomski aktivno stanovništvo obuhvata sve osobe oba pola, koje obezbjeđuju ponudu rada za proizvodnju roba i usluga. Znači, osobe se smatraju ekonomski aktivnim ako i samo ako doprinose ili su raspoloživi da doprinose proizvodnji roba i usluga.

Aktivnost stanovništva se prema medjunardnoj praksi (EUROSTAT) posmatra u okviru populacije od 15 do 65 godina starosti.

U Crnoj Gori sva djeca su obavezna da pohađaju osnovnu školu do navršene 15-te godine starosti, tako da je minimalna starosna granica aktivnog stanovništva u Crnoj Gori 15 godina.

Za maksimalnu starosnu granicu ne postoje međunarodna uputstva u određivanju te granice i neke zemlje određuju same gornju starosnu granicu ekonomski aktivnog

stanovništva. U Crnoj Gori gornja granica ekonomski aktivnog stanovništva definisana je starosnom granicom za odlazak u starosnu penziju, tj. 65 godina starosti.

Podaci o ekonomski aktivnom stanovništvu u Crnoj Gori i Tivtu poznati su iz rezultata poslednjeg popisa koji je održan od 01.-15. aprila 2011. i Monstatovog izvještaja o statističkom pregledu za juli 2011.god.

Građani uzrasta od 25-60 godina starosti su u najvećem broju zastupljeni u aktivnom stanovništvu. Najveću stopu aktivnog stanovništva po opštinama ima Herceg-Novi, a najnižu Šavnik.

U skladu sa Strategijom regionalnog razvoja, u Primorskom regionu je najveća stopa aktivnosti stanovništva, a najmanja u sjevernom. Prema polu, postoje značajne razlike koje ukazuju na to da su muškarci u većoj zastupljenosti, kako na nivou države tako i u opštini Tivat.

U isto vrijeme stope nezaposlenosti na nivou Crne Gore kretale su se od 30.3% u 2005-oj godini do 24.5% u 2011-oj godini¹².

Statistika pokazuje da je od ukupnog broja građana Tivta 14.031, njih 9.775 je starosti od 15-65 godina što je 69,67% stanovništva Tivta.

Od ukupnog aktivnog stanovništva starosti od 15-65 godina, zaposleno je 3.278¹³, nezaposleno 797, dok je 5.014 pojedinaca aktivnog stanovništva neaktivno, odnosno niti rade niti traže posao.

Tabela 6: Pregled ukupno aktivnog i neaktivnog stanovništva Tivta za .2011 g¹⁴

	Ukupno	Procenat
Broj stanovnika u Opštini Tivat	14031	2.26 % stanovništva Crne Gore
Aktivno stanovništvo (15-65)	9775	69.67% uk. stan. Tivta
Ukupan broj zaposlenih osoba	3278	33.53% ak. stan. Tivta
Broj nezaposlenih osoba	797	8.15% ak. stan.Tivta
Neaktivno stanovništvo	5014	51.29% ak.stan.Tivta

Podaci o kretanju broja i udjelu aktivnog stanovništva za područje opštine Tivat u poređenju sa cijelokupnom Crnom Gorom u periodu 1981 – 2011 su povoljni. Udio aktivnog stanovništva u opštini Tivat porastao je u tom razdoblju mnogo više nego ukupno stanovništvo (indeks porasta aktivnog stanovništva 180, indeks ukupnog stanovništva 146). Podaci za opštinu su povoljniji nego za Crnu Goru, koja je za isto razdoblje imala indeks porasta aktivnog stanovništva 137, a indeks porasta ukupnog stanovništva 106. Struktura zaposlenih po djelatnostima u poslednjih 20 godina bilježila je bitne promjene. Udio zaposlenih u industriji pao je sa 10% na 5%. Industrija gradjevinskog materijala, koja je nekad bila vodeća vrsta djelatnosti u oblasti industrije, i za koju se planirala bitna ekspanzija, doživjela je potpun slom. Na nivou Crne Gore udio poljoprivrede, šumarstva i vodoprovivrede (9%) zajedno sa prerađivačkom industrijom (14%) još uvjek predstavlja znatni udio zaposlenih lica (23%).

Očekivalo bi se, da se na području opštine Tivat taj udio kompenzira sa zaposlenima u trgovini i ugostiteljstvu. Međutim, od ukupno 3.278 onih koji obavljaju zanimanje skoro jedna trećina 1215 lica (ili 37%) je u djelatnosti državne uprave i socijalnog osiguranja. U tom broju izuzetno je veliki dio muške populacije 948 (ili 78%).

¹² MONSTAT, Saopštenje br.45, str. 1

¹³ MONSTAT, Statistički pregled 5/2012, str. 15

¹⁴ MONSTAT, rezultati popisa 2011

Udio zaposlenih u trgovini ostao je više manje jednak (sada 19%, prije 20%), a ugostiteljsvo (hoteli i restorani), prema podacima iz Popisa 2003, zapošljava 310 (ili 8%) od ukupno zaposlenih. U poljoprivredi koja je u PUP-u jedan od prioriteta razvoja zaposleno je manje od 1% ukupno zaposlenih lica.

2.2. Zaposlenost

Ukupan broj zaposlenih za 2011. godinu, u Tivtu je 3.278 lica, što je 1.87% od ukupnog broja zaposlenih u Crnoj Gori 175.171. Broj zaposlenih u Tivtu u odnosu na ukupan broja stanovnika (14.031) je 23,36%, a 33,53% od broja aktivnog stanovništva u Tivtu.¹⁵

Tabela 7: Procenat zaposlenih u Crnoj Gori i Tivtu 2007-2011¹⁶

	2007		2008		2009		2010		2011	
	Žene	Muškarci								
Crna Gora	42,8	57,2	42,8	57,2	42,8	57,2	43,1	56,9	44,1	55,9
Tivat	43,0	47,0	48,3	51,7	49,2	50,8	56,5	43,5	54,1	45,9

Prema izvještaju o radu Zavoda za zapošljavanje Crne Gore za dvanaest mjeseci 2011.godine, na Birou rada Herceg-Novi, kancelarija Tivat zaposleno je 891 lica.

Podaci o broju zaposlenih i stopi zaposlenosti u Tivtu za period od 2007.-2011. godine, kao i neto zarade nalaze se u tabeli 10. U poslednje tri godine prosječan broj zaposlenih lica preko Zavoda za zapošljavanje je 702, a prosječna stopa zaposlenih 4.09%. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) u opštini Tivat za 2011. godine, je 508 € (u Crnoj Gori 484€), u 2010. godini 517€ (za Crnu Goru 466€). Najmanja neto zarada u godinama priloženim u tabeli 10 je 370€ u 2007.godini.

Tabela 8: Broj zaposlenih i % zaposlenih u Tivtu¹⁷

Godina	2007	2008	2009	2010	2011
Broj zaposlenih	1.424	1.351	632	585	891
%	3,54	3,33	4,25	4,20	3,84
Neto zarada	370€	392€	460€	517€	508 €

¹⁵ Monstat, Mjesečni statistički pregled 1/2012

¹⁶ Monstat, anketa o radnoj snazi

¹⁷ Z.Z.Z. Izvještaj o radu za 2007-2011

Što se tiče, zapošljavanja prema stepenu stručne spreme u Tivtu do kraja 2011.godine, najviše je zaposleno sa III, IV i VII stepenom 714 ili 80.13% od ukupnog broja zaposlenih.

U 2010. godini, sa I, III i IV stepenom stručne spreme zaposleno je 454 lice ili 65.70% od ukupnog broja zaposlenih.

Najveći broj zaposlenih u 2009. godini je sa I stepenom stručne spreme (226 lica), a u 2008. je 451 lice imalo III stepen (tabela 11).

Tabela 9. Broj zaposlenih i prema stepenu obrazovanja u Tivtu¹⁸

Godina	Broj zaposl.	I	II	III	IV	V	VI1	VII1
2011	891	85	40	224	330	17	35	160
2010.	691	155	99	128	171	6	19	113
2009.	632	226	197	78	57	3	18	53
2008	1.351	230	93	451	384	16	66	111

Najbrojnije zapošljavanje po djelatnostima u Tivtu je na poslovima u trgovini na veliko i malo, u turizamu, ugostiteljstvu (hoteli, restorani), građevinarstvu, i ostalo.

Ublažavanje posljedica nezaposlenosti doprinosi i sezonsko zapošljavanje, kao jedan od programa aktivne politike u zapošljavanju, kojeg realizuje Zavod za zapošljavanje Crne Gore.

Sezonsko zapošljavanje je vid zapošljavanja koji sve značajnije utiče na ublažavanje problema nezaposlenosti, jer se u toku sezone na ovim poslovima angažuje oko 20% od ukupnog broja nezaposlenih lica.

U Tivtu za 2011.godinu zaposleno je 318 sezonskih radnika, većinom u privatnom sektoru. U 2010.godini zaposleno 307 sezonskih radnika, a u prethodnoj godini 194. U cilju povećanja zapošljavanja mlađih i učešća domaće radne snage na sezonskim poslovima u 2011.godine, realizovan je Projekat »Zaposlimo naše mlade na sezonskim poslovima«, koji podrazumjeva dodjelu subvencija poslodavcima koji zaposle lice do 25 godina starosti. Visina subvencije iznosila je 100 eura za novo zapošljavanje jednog lica, mjesечно.

2.2.1 Zapošljavanje stranaca

I pored znatno veće ponude od tražnje, u vrijeme sezone domaća radna snaga zadovoljava potrebe za manji broj ponuda pa se tako mora angažovati radna snaga iz zemalja iz okruženja. Najviše stranaca koji se zapošljavaju u Crnoj Gori su iz Republike Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije.... Ovdje treba imati u vidu i činjenicu da je na prostoru Crne Gore u proteklom periodu angažovano preko 19.500 stranih radnika, što je više za 33,38% nego u 2010.godini kad je angažovano ukupno 14.596. Zapravo, ponudom

¹⁸ ZZZ Izvještaj o radu za 2008-2011

domaće radne snage za obavljanje poslova u vrijeme sezone zadovoljava se svega oko 30% tražnje što nameće potrebu, obezbjeđivanja radne snaga, uglavnom iz zemalja okruženja.

U Tivtu je za 2011.godinu izdato 1.060 dozvola za rad stranaca ili 40% više nego 2010. kada je izdato 757 dozvola. Prema pregledu izdatih dozvola za rad i zapošljavanje stranaca prema djelatnostima u Tivtu najveći broj izdatih dozvola je za rad u građevinarstvu, hotelima i restoranima, trgovini i u aktivnosti sa nekretninama. U pogledu zanimanja, odnosno poslova na kojima se angažuju stranci to su: u oblasti ugostiteljstva najčešće: konobari, šankeri, soberice, kuvari; u oblasti građevinarstva PK i NK radnici: tesari, zidari, moleri, fasaderi, monteri, keramičari; u oblasti trgovine prodavci; a u oblasti poljoprivrede najčešće PK i NK radnici. Procentualno najveći broj dozvola na nivou Crne Gore je izdao Biro rada Bar 42,14%, zatim Biro rada Podgorica 26,88% i Biro rada Herceg Novi 19,64%.

2.2.2 Programi i mjere za zapošljavanje

Kad je riječ o zapošljavanju ovdje se mora istaći i pohvaliti akcija oko zapošljavanja pripravnika i talentovanih lica. Za prvi šest mjeseci ove godine Zavod za zapošljavanje Crne Gore finansirao je 288 pripravnika sa visokom školskom spremom, 7 pripravnika sa višom i 11 sa srednjom stručnom spremom. Opština Tivat je zajedno sa Zavodom za zapošljavanje finansirala zapošljavanje 41 pripravnika u javnim ustanovama i preduzećima uz nadu da će se ova akcija i druge slične, koje stimulišu zapošljavanje mladih, obrazovanih, školovanih lica nastaviti i u većoj mjeri.

U Tivtu postoji i radi Omladinska zadruga koja je osnovana 1986. godine sa ciljem da za potrebe poslodavaca angažuje svoje zadrugare na obavljanju povremenih, privremenih i sličnih poslova, radi sticanja sredstava za školovanje, zadovoljavanje osnovnih ekonomskih, socijalnih i drugih ličnih potreba. Članovi Omladinske zadruge su učenici, đaci, studenti, nezaposlena lica sa teritorije Crne Gore koji svoj angažman većinom nalaze u obavljanju poslova koji su kratkotrajni ili sezonskog karaktera.

Decembra 2011. godine potpisani je sporazum između Opštine Tivat, Zavoda za zapošljavanje Herceg Novi, poslovnog sistema „Papilot“ iz Slovenije kao i austrijske kompanije „Best“ o otvaranju Centra za obuku kadrova, prvenstveno iz turističke djelatnosti, ali i IPA projekata i rehabilitacioni centar za obuku teže zapošljivih kadrova. Otvaranje Centra ima za cilj da se pomogne turističkoj privredi i hotelskim preduzećima da na što lakši način dođu do kvalitetne radne snage.

2.3 Nezaposlenost

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje Crne Gore na dan 31. XII. 2011. godine, nalazi se 30.521 nezaposleno lice i stopa nezaposlenosti 11,55%. (žena je bilo 14.317 ili 46,91%). U odnosu na 31.XII 2010. godine, (nezaposleno je 32.026 lica, a od toga 14.006 žena ili 45,23%) broj nezaposlenih je smanjen za 1.505 lica ili za 4.7%.¹⁹

¹⁹ Zavod za zapošljavanje

Na kraju 2011.godine, broj nezaposlenih lica u opštini Tivat iznosio je 797 i stopa nezaposlenosti je 13,15% , a procenat nezaposlenih žena je 351 ili 43.98%.

Na evidenciji Biroa rada Herceg-Novi kancelarija u Tivtu za 2010.godinu, bilo je 802 nezaposlena lica, što je za 8% više nego u 2009. godini, kad je broj nezaposlenih bio 740 lica. Stopa nezaposlenosti u Crnoj Gori za 2010.godinu, je 12,12% (u Tivtu 13.2%), a u 2007.godini, stopa nezaposlenosti u Crnoj Gori 12,6% (a u Tivtu 16,4%).

Tabela 10- Broj nezaposlenih, stopa,br.nezaposlenih žena i kvalifikaciona struktura nezaposlenih u Tivtu²⁰

Godina	Broj nezapo	Br,nezapo žena	I	II	III	IV	V	VI	VII
2011	797	351	96	47	222	203	68	45	116
2010.	802	330	79	38	228	189	93	54	121
2009.	740	304	65	40	210	180	108	52	85
2008.	716	267	62	41	217	170	116	50	60
2007	858	311	73	34	257	280	120	46	48

Broj nezaposlenih u odnosu na ukupan broj stanovnika je 5,68%, a broj nezaposlenih u odnosu na aktivno stanovništvo je 7,46%, i ovi podaci odnose se na Tivat za 2011-tu godinu.

Zastupljenost žena u broju nezaposlenih lica u Tivtu za 2011. godinu je 43.98%, a na evidenciji za ovaj period prijavljena je 351 žena. U 2010. i 2009. godini, ukupan broj žena na evidenciji nezaposlenih u Tivtu je 41%, dok je na nivou države u 2010.godini 44,80%, i u 2009.godini 45,95%. U 2008.godinu procenat nezaposlenih žena je 37,29%, a u 2007.godini 36,24%.

Što se tiče kvalifikacione strukture nezaposlenih u Tivtu za 2011-tu godinu, najveći broj je onih koji imaju III, IV i V stepen obrazovanja i čine 61,85% od ukupnog broja nezaposlenih. Najveći broj nezaposlenih u Tivtu za 2010.godinu je sa III, IV i V stepenom 63,59%, a za 2009.godinu 67,2%. U 2008. godini najveći broj nezaposlenih je imao III ,IV i V stepen obrazovanja 70,25%, a u 2007.godini sa III, IV i V stepenom je 76,57%.

Tabela 11-Pregled nezaposlenih lica prema stručnoj spremi na dan 31.12.2011g.²¹

Stručna spremi	Crna Gora (%)	Tivat (%)
I i II	23.50	17,94
III, IV i V	73,01	61,85
VI,VII i VIII	4,61	20.20

²⁰ ZZZ -Izvještaj o radu za opštinu H.Novi,Kotor i Tivat za 2007-2011

²¹ Zavod za zapošljavanje

Dominantno mjesto u Crnoj Gori pripada nezaposlenima sa srednjom stručnom spremom kojih ima 73,01% i nezaposlenim sa I i II stepenom kojih ima 23,50%, a najmanji je broj onih sa VI,VII i VIII stepenom obrazovanja 4,61%

Starosna struktura nezaposlenih je nepovoljna, jer lica stara preko 50 godina čine 41% ukupnog broja nezaposlenih u 2011 i 44% u 2010.godini, a 50% od ukupnog broja nezaposlenih u Tivtu za 2009.

Tabela 12-pregled nezaposlenih lica prema godinama starosti u Tivtu 2007-2011²²

God.	Br.nezapo.	Do 18g.	18-25	25-30	30-40	40-50	Preko 50g.
2011	797	5	92	104	115	156	325
2010.	802	2	106	101	101	137	355
2009.	740	2	79	72	92	125	370
2008	716	0	49	79	98	130	360
2007	858	0	65	71	134	238	350

Znači, najveći broj nezaposlenih ima preko 50 godina života (ukupno 1.760) i oni čine u prosjeku 45% od ukupnog broja nezaposlenih (3.913) za period od 2007.-2011. godine. Lica do 18 godina starosti ima najmanje, ukupno 9 za gore navedeni period.

U okviru nezaposlenosti primjećuje se nepovoljna starosna struktura i broj teže zapošljivih lica tj. lica preko 50 godina starosti koja je najizraženija u primorskom regionu. Posebno zabrinjavajuće stanje predstavlja učešće mladih u sjevernom regionu i male mogućnosti zapošljavanja, što u krajnjem slučaju može dovesti do daljeg raseljavanja stanovništva u potrazi za poslom i uticati na nepovoljnu starosnu strukturu i dalje pogoršanje ponude radne snage u ovom regionu.

Prema vremenu čekanja na zaposlenje u Tivtu za 2011, 2010. i 2009.godinu, najbrojnija je kategorija lica koji čekaju od 1-3 godine, a najmanji je broj onih koji čekaju preko 8 godina. U 2008. i 2007. godini najveći broj lica je koji čekaju na zaposlenje do 6 mjeseci, a najmanji je broj oni koji čekaju preko 8 godina.

Tabela 13 : Prosječno vrijeme čekanja na zaposlenje za period 2007-2011.²³

	2011	2010	2009	2008	2007
Do 6 mjeseci	192	186	205	348	533
6-9 mjeseci	60	77	46	51	31
9-12 mjeseci	70	57	35	40	30

²² ZZZ, Izvještaj o radu za H.Novi, Kotor i Tivat 2007-2011

²³ ZZZ, Izvještaj o radu za H.Novi, Kotor i Tivat 2007-2011

1-3 godine	231	215	343	205	174
3-5 godina	182	209	73	21	43
5-8 godina	45	43	23	33	26
Preko 8 godina	17	15	15	18	21

Mjerenje nezaposlenosti ili broj nezaposlenih nije dovoljan pokazatelj nedostataka na tržištu rada, jer neke zemlje nemaju razvijene programe pomoći nezaposlenim osobama. Tako da često nezaposleni ne mogu sebi dozvoliti da su nezaposleni, pa se angažuju da bi preživjeli ili dali svoj doprinos u mjerama i programu za zapošljavanje.

U cilju smanjenja broja nezaposlenih Zavod za zapošljavanje Crne Gore u saradnji sa opštinama preduzima razne programe i mjere za veće zapošljavanje i to: zapošljavanje pripravnika, stručno osposobljavanje, prekvalifikacija, dokvalifikacija, obuke iz dodatnih znanja, obuku kadrova u ugostiteljstvu i turizmu, javne radove, zapošljavanje na sezonskim poslovima...itd.

3. OBRAZOVANJE

Opština Tivat, kao najmanja lokalna zajednica u Crnoj Gori, poslednjih godina ubrzano se razvija i postaje opština s najvećim brojem stranih investitora, što je povećalo potrebe za adekvatnim kvalifikovanim stručnim kadrom i radnom snagom.

Okrenutost rastu i razvoju malih i srednjih preduzeća, kao i veliki prliv investicija, otvorili su pitanje raspoloživosti kvalifikovane radne snage.

Sve više se nameće potreba za kvalitetnim i adekvatnim obrazovanjem koje će da prati potrebe grada. Neusklađenost ponude i potražnje je najviše izražena u oblasti turizma, posebno jahting turizma, gradjevine, uslužnih djelatnosti i sl.

Ukazuje se potreba za menadžmentom marina i jahti, bezbjednosti, sigurnosti na moru, menadžmentu u carinskom, špeditorskom i agencijskom poslovanju, kao i u dijelu turizma koji se odnosi na sport i rekreatiju, u ugostiteljstvu za kuvarima, konobarima, u građevini - radnicima gradjevinske struke, a sa druge strane veliki broj automehaničara, autolimara i mašinsko –tehničke struke nisu u mogućnosti da nađu zaposlenje.

Tabela 14: Stanje u segmentu obrazovanja u Opštini Tivat za 2011 g.²⁴

Pokazatelj	Pred školsko	Osnovno	Privatno (KS)	Srednje	Muzičko	Fakult et	Ukupno
Ustanova	1	2	1	1	1	1	7
Odjeljenja - VJ	19	50	2	22	17		
Učenika po odeljenju	27	28	7	29	16		
Učenika – djece	524	1.305	15	645	280		

²⁴ Podaci dobijeni sa lica mesta

Nastavni kadar	26	83	8	42	23		
Učenika po jednom nastavniku	20	16	2	15	12		

Nastavno obrazovni proces na području Opštine odvija se u: dvije osnovne škole, mješovitoj srednjoj školi, Međunarodnoj školi /srednjoškolsko obrazovanje/, Fakultetu za poslovne studije i u JU Dječiji vrtić "Bambi" sa područnim odeljenjima u Donjoj Lastvi i Radovićima.

3.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

3.1.1. JU Dječiji vrtić „Bambi“ – Tivat :

Predškolskim obrazovanjem i vaspitanjem obuhvaćeno je ukupno: 524 djece (jaslice 125 i vrtić 367) Realni kapaciteti su za 280-toro djece. Vrtić radi u uslovima iznad svojih kapaciteta. Formirane su sekcije, djeca su podsticana na kreativno stvaralaštvo u svim uzrastima. Problem prostora biće riješen tako što je Opština Tivat zajedno sa direkcijom za javne radove 2011. krenula u realizaciju izgradnje novog vrtića kapaciteta 300 mesta koji bi zadovoljio potrebe zatvorenih površina za smještaj djece predškolskog uzrasta. Završetak započetih radova očekuje se do kraja 2012-te godine.

3.2. Osnovno vaspitanje i obrazovanje

3.2.1. JU Osnovna škola „Drago Milović“ – Tivat:

Osnovno školsko obrazovanje u Tivtu datira od 1933. godine. Škola raspolaže sa 40 učionica i kabineta, srednje površine 50 m² što obezbeđuje uslove za kvalitetan obrazovno vaspitni rad, sa bibliotekom , velikom i malom fiskulturnom salom, sa kompleksom za male sportove. Uz pomoć institucija, lokalne uprave, donatora nabavljene su elektronske table, dopunjena i revitalizovan ICT sistem, umrežavanje PC računara i uvođenje bežičnog interneta, uredjena je kuhinja, otpočela je sa radom knjižara u krugu škole. Školu pohadaju djeca sa teškoćama u razvoju i u ovoj školskoj godini, 2011/2012 za njihove potrebe angažovane su 4 fakultetski obrazovane asistentkinje u nastavi sa evidencije Zavoda za zapošljavanje, zahvaljujući projektu Opštine Tivat i u saradnji sa ZZZCG.

Problemi sa kojima se susreće škola: Nefunkcionalan i zastareo grejni sistem – radnjatora, nepostojanje sistema za hlađenje – klima uređaja za učionice u ljetnjem periodu, neokrečenost škole spolja i iznutra, nepostojanje lifta, dotrajalost drvene prozorske stolarije i vrata, neophodna zamjena sa PVC bravarijom, dotrajaо krov škole u Donjoj Lastvi (krov, sistem za grijanje, renoviranje učionica), u područnoj školi Gradiošnica dotrajaо krov i sistem za grijanje, dotrajalost parketa i rashladnog sistema, opreme, svlačionica i kupatila u sportskoj sali, neophodna je detaljna rekonstrukcija i uređenje dvorišta, sa novim sadržajima.

3.2.2. JU Osnovna škola „Branko Brinić“ – Radovići:

Nastava u Osnovnoj školi „Branko Brinić“ u Radovićima odvija se u montažnom objektu koji je izgrađen 1980. god. Škola raspolaže sa 5 specijalizovanih učionica nižih razreda, 6 kabinet za pojedine predmete ili grupe predmeta, koji su opremljeni sa 11 računara. U školi ne postoji stomatološka ordinacija. Školu pohadaju i djeca sa posebnim potrebama . U školi ne postoji stomatološka ordinacija.

Problemi sa kojima se suočava škola: nedostaje kabinet za francuski jezik, likovno i muzičko vaspitanje , veći dio nastavnih sredstava potrebno je zameniti.

3.2.3. Privatna škola – Knightsbridge School Montenegro – Porto Montenegro

KS Montenegro osnovana je kao dio Knightsbridge Schools International – London England, prestižna škola u GB. KS Montenegro je nezavisna dnevna škola koja nudi obrazovanje od predškolskog (3-8 godina), planira se kompletno osnovno i srednje obrazovanje (“PYP” predškola do 12 godina, “MS” srednje školstvo, od 12 – 16 i “DP” diploma program od 16 – 18). Učenici imaju pristup rekreacijskim sadržajima, otvoreni bazen, salu, kuglanu, teniski teren i marinu, kao i pristup fudbalskom, košarkaškom terenu i parku. Kampus će u početku uključivati unutrašnje i vanjske objekate, vrt i muzičku školu. Planira se da se svake godine otvorи по jedan razred i opremi nova učionica, tako da bi za četiri do pet godina bila formirana škola u potpunosti.

Problemi sa kojima se suočava škola: Ugradnja Plana i programa škole u obrazovno vaspitni sistem Crne Gore.

3.2.4. Škola za osnovno muzičko obrazovanje

Muzička škola u Tivtu osnovana je 29. oktobra 1964. god.. Od školske: 2005/06 g. radi i područno odjeljenje u Radovićima.Specijalnost škole su duvački instrumenti i udaraljke. Premijer Crne Gore dr. Igor Lukšić, 22. novembra 2011. svečano je otvorio novoizgrađeni objekat muzičke škole koji se prostire na 4 etaže i 1.500m² i raspolaže koncertnom dvoranom od 188 mjesta, 16 kabinet za individualnu i 8 za grupnu nastavu, kuhinjom, portirnicom, prostorom za studio, tehničkim prostorijama koje omogućavaju realizaciju nastave za buduću srednju školu specijalizovanu za duvačke instrumente. U školskoj 2011/12 ima sljedeće instrumentalne odsjeke: klavir, harmonika, gitara, violina, flauta, oboja, klarinet, saksofon, horna, truba, trombon i udaraljke (bubnjevi i marimba).

Politika razvoja škole: usmjena je ka duvačkim instrumentima, ne zapostavljajući ni već postojeće. Svi ovi pokazatelji daju dobru osnovu za progresivan razvoj i opredjeljenje ka specijalizovanoj školi za duvačke instrumente, jedinstvene takve vrste na Balkanu.

3.3. Srednješkolsko obrazovanje

3.3.1. Srednja mješovita škola „Mladost“ – Tivat:

Vizija škole je da prati zahtjeve savremenih procesa, da obrazuje učenike za zanimanja koja su neophodna tržištu rada u opštini Tivat i u okruženju, i da proizvede stručan kadar. Trenutno obrazuje četiri područja rada i to: Gimnazija opšteg smjera (8 odjeljenja), mašinstvo i obrada materijala (smjer: automehaničar IV stepen, instalater

sanitetskih uredjaja, grijanje i klimatizacija III stepen), elektrotehnika (smjer: elektrotehničar elektronike), ekonomija, pravo i administracija (smjer: tehničar marketinga i trgovine IV stepen). Pored obaveznih predmeta učenici izučavaju i obavezne izborne predmete. Dva kabineta posjeduju interaktivne table, za izvođenje savremene nastave uz korišćenje modernih tehnologija.

Problemi sa kojima se škola suočava: Nepostojanje zatvorenog amfiteatra kao multimedijalnog interaktivnog prostora za unapređenje nastavnog rada i vannastavnih aktivnosti; Neophodna je detaljna rekonstrukcija i uređenje dvorišta, sa novim sadržajima; Nefunkcionalan sistem grijanja, star preko 30 godina i dotrajao, u toku zimskog perioda većina kabineta se ne grijе; Nepostojanje sistema za hlađenje–klima uređaja za učionice u ljetnjem periodu.

3.4. Visoko obrazovanje

3.4.1. Fakultet za Mediteranske poslovne studije

FMPS privremeno se nalazi u zgradbi Hotela "Mimoza". FFMPS organizuje akademske studije u okviru poslovnog menadžmenta u sektoru nautičkog turizma, menadžmenta marina i jahti, bezbjednost, sigurnost na moru, menadžment u carinskom, špeditorskom i agencijskom poslovanju, kao i u dijelu turizma koji se odnosi na sport i rekreaciju. Na fakultetu se izučavaju tri studijska programa: Menadžment i bezbjednost marina i jahti, Menadžment u carinskom, špeditorskom i agencijskom poslovanju, i Menadžment u nautičkom turizmu, sportu i rekreaciji. FMPS raspolaže sa : dva amfiteatra i pet učionica (760 mesta), i bibliotekom. U okviru fakulteta radi Centar za obuku pomoraca. Centar je usmjeren ka obezbjeđenju kvalitetnog kadra za nautički turizam, kao segment turističke ponude Crne Gore.U narednom periodu planiraju se magistarske studije, a kasnije i doktorat.

Problemi fakulteta: Naći rješenje za novu zgradu, kao trajno rješenje. Fakultet nema obezbjeđen pristup za korisnike invalidskih kolica.

4. KULTURNA DJELATNOST

Nosilac kulturne djelatnosti u Tivtu je svakako JU Centar za kulturu – Tivat.

Za posljednjih petnaestak godina, iz jednog dominantno amaterskog okruženja / rad Centra većinom je podrazumijevao opsluživanje amaterskog stvaralaštva i potrebe turističke privrede / JU Centar za kulturu Tivat prerasta u visoko profesionalnu producentsku kuću prepoznatljivu po svojoj pozorišnoj, likovnoj, filmskoj i izdavačkoj produkciji. Danas, Centar za kulturu ima i samostalnu produkciju.

Od 2000-te godine u produkciji Centra realizovano je 8 pozorišnih predstava: "Bokeški D-mol", "Betula u malu valu", "Innominate", "Jelena Savojska", "Kanjoš", "Nenagrađeni ljubavni trud", "Novećento- Boka hotel", "Mediterano", 2 dokumentarna filma: "Ribar Đorđe razgoni mrak" i "Život i priključenija jednog običnog kokota", te veoma veliki

broj likovnih manifestacija i publikacija, a kao izvršni producent Centar se pokazao veoma uspješnim i u realizaciji, ne samo pojedinačnih već i programa festivalskog karaktera. Od "Mode Vivendi", / modne manifestacije jugoslovenskog karaktera koja je doživjela dva izdanja /, do "Purgatorija", Festivala mediteranskog teatra, koji traje već sedam godina, od čega 6 u takmičarskoj konkurenciji. Brojna učešća na festivalima širom ex Jugoslavije i Evrope kada je pozorište u pitanju, odnosno širom svijeta u slučaju filmske produkcije potvrđuju kvalitet realizovanih projekata. Na najvećim regionalnim pozorišnim festivalima /"Sterijino pozorje" npr./ predstave Centra zavrijedile su 5 nagrada, dok je na do sada ostvarenih 26 učešća na festivalima širom svijeta dokumentarni film "Kokot..." dobio 6 prestižnih nagrada.

Ovako postavljeni programski zadaci Centra ničim nisu ugrozili napredak i realizaciju amaterskog stvaralaštva, koje inače ima duboke korjene u Tivtu, već su za posljedicu pored ostalog uzrokovali uređenje i opremanje tri aktuelne scene Centra: Velike sale sa 400 mesta /otvorene i opremljene sjedištima upravo u ovom periodu /, Ljetnje pozornice kapaciteta 1000 gledalaca / takođe restaurirane od 2000-te godine /, i Scene atrijum Buća, 205, sjedišta. Zapravo na svim ovim prostorima, sve vrijeme su unapređivani uslovi i sredstva za rad /prošle godine pokrivena je i scena na Ljetnjoj pozornici/, što Tivat čini prepoznatljivim u regionu i jedinstvenim na području Crne Gore.

U 2012. godini očekuje se i osposobljavanje "Koncertne" ili "Male" multimedijalne scene u objektu oronulog DTV "Partizana" u Tivtu, kapaciteta 250 sjedišta što samo potvrđuje opšti povoljni utisak i opravdanost realizovane konцепције.

Centar danas zapošljava 14 radnika / po sistematizaciji, u optimalnim uslovima predviđa se 21 /, ništa više od broja izvršilaca u opisanom periodu, koji realizuju poslove u: Muzeju i galeriji ljetnjikovca Buća 2, Narodnoj biblioteci 2 i Opštim organizacionim poslovima koji podrazumijevaju; organizaciju i produkciju programa, održavanje objekata, marketing i prodaju 10 izvršilaca.

Svakako treba spomenuti *Glazbeno - prosvjetno društvo „Tivat“*, odnosno Tivatsku Gradsku muziku koja je jedan od najznačajnijih segemenata u kulturi grada, a svojom muzikom gradski pleh-orkestar nezaobilazan je dio svih većih svečanosti i kulturno-umjetničkih programa. GPD Tivat osnovano je daleke 1909. godine i od tada sa manjim prekidom tokom prvih godina Drugog svjetskog rata, kontuniurano djeluje. Danas broji 38 aktivnih muzičara i u svojoj organizaciji obučava još 5 mladih ljudi za sviranje duvačkih instrumenata

Od značajnijih pučkih svečanosti na području tivatske opštine treba istaći:

4.1 Bokeljska noć u Donjoj Lastvi

„Bokeljska noć“ je manifestacija koju tradicionalno tokom februara organizuje Bokeljska mornarica-podružnica Tivat. U pitanja je značajnu feštu koja iz godine u godinu nudi raznovrsne sadržaje: kulturno – umjetnički program, prezentaciju bokeške kužine i sve one sadržaje kojima je cilj očuvanje bogate tradicije Boke Kotorske.

4.2 Tradicionalni lastovski karneval

Održava se nedjeljom i to u mjesecu februaru u tivatskoj Donjoj Lastvi. U karnevalskoj povorci svake godine se nadje i gradska muzika Tivta, kao i mažoretke raznih plesnih klubova. Organizator je nevladina organizacija "Harlekin".

4.3 Žućenica fest

Gastro manifestacija koja se održava u cilju prezentacije bokeljske kuhinje. Organizuje se već 8 godina od strane Organizacije žena Tivat i Radio Tivta. Na ovom festivalu gastronomije i narodnog stvaralaštva posjetiocu su u mogućnosti da probaju maštovita jela od zućenice ili kako je neki zovu cikorije, autohtone primorske divlje jestive trave.

4.4 25. maj - Dan mladosti

To je svečanost, koja se održava 25. maja, kada se u Tivtu okupi preko 5.000 ljudi, medju kojima veliki broj omladine, djece i starijih - uglavnom jugonostalgičara. Bogati kulturno - zabavni program, u kojem uživaju svi prisutni traje do kasnih večernjih sati. Organizator Dana mladosti je nevladina organizacija Konzulat SFRJ.

4.5 Turistički cvijet

Ova tradicionalna manifestacija za cilj ima animiranje građana da daju svoj doprinos uredjenju grada, u hortikulturnom smislu u susret ljetnjoj turističkoj sezoni. Tivat zahvaljujući ovoj manifestaciji postaje prepoznatljiv po uređenim zelenim i hortikulturno tretiranim površinama.

4.6 Purgatorije

Mederanski festival teatra Purgatorije, osnovan je 2005. godine pod motom "IDEM, NEC UNUM"- Drugačiji od ostalih. Iz godine u godinu rastao je i širio se i kao što Mediteran nije svoj mediteranski identitet stvorio samo na svojim obalama, već mnogo šire i duže i na sjever i na istok i na zapad, tako i Purgatorije predstavljaju svojoj publici najkvalitetnije, najprestižnije predstave iz zemlje, regiona i Mediterana čime je dobio oznaku regionalni i međunarodni festival. Cijeli festival sadrži i do 70 programa muzičke, likovne, književne, pozorišne i filmske umjetnosti od čega su do deset takmičarskih predstava po izboru selektora, a koje ocjenjuje žiri festivala. Festival se održava u ljetnim mjesecima čime izuzetno obogaćuje turističku ponudu i grada i regije. Tako koncipiran festival stekao je izuzetnu regionalnu reputaciju što potvrđuje od ove godine i zvanični promoter festivala Ambasada Kanade, a što bi trebalo da postane tradicija odnosno obaveza organizatora da i na taj način promoviše i Festival i grad Tivat i da svake godine obezbjedi novu državu promotera. Ovaj festival je potvrda stare izreke "pozorište ne može promjeniti svijet, ali može učiniti da taj svijet bude mnogo bolji jer je pozorište moćnije od života".

4.7 Fešte na plaži

Fešte na plaži su tradicionalan tivatski način zabave na otvorenom. Dešavaju se u ljetnjim mjesecima. Često se dio tih manifestacija organizuje u samom centru Tivta, a podrazumijeva koncerte tivatskih muzičkih bendova, razne muzičke partie i sl. Takođe, jedan broj fešti na otvorenom dešava se i u mjestima nadomak Tivta kao sto su: Donja Lastva, Plavi horizonti i dr.

4.8 Fešta od rogača

Turističko propagandna ponuda Tivatske rivijere bogatija je za novu manifestaciju pod nazivom "Fešta od rogača". Manifestacija se održava sredinom jula. Feštu organizuju NVO "Hrvatska krovna zajednica", Opština i Turistička organizacija Tivat, a čitava manifestacija posvećena je biljci rogaču od koje su na primorju nekada proizvođeni brašno, kolači i rakija. Program je obogaćen kulturno-zabavnim programom, a gosti uživajući u predivnim zvucima muzike imaju mogućnost da degustiraju prženu, pečenu i slanu ribu ,vino, rakiju i slatkije od rogača.

4.9 Lastovske svečanosti

Manifestacija se tradicionalno organizuje u avgustu, u mjestu Gornja Lastva, nadomak Tivta. Organizatori „Lastovskih svečanosti“ su kulturno - turističko i zavičajno društvo „Napredak“ te tivatski Centar za kulturu. Feštu čine: kulturno - umjetnički programi, kolo „Bokeljske mornarice“ uz pratnju Glazbeno – prosvjetnog društva „Tivat“. U sklopu ovih večeri posebno su interesantne i „Večeri u mlinu“, posvećene klapskim pjesmama (tradicionalnom načinu pjevanja koje je zastupljeno u Boki i Dalmaciji). Takođe, svake godine posjetioci mogu prisustovati izložbama slika tivatskih likovnih stvaralaca. Kao i većina drugih manifestacija u Tivtu, i „Lastovske svečanosti“ imaju za cilj očuvanje i njegovanje kulturnog nasljeđa Boke i Tivta.

4.10 Novembarski dani kulture

Novembarski dana kulture organizuju se 21. novembra povodom dana Opštine i u okviru njih se održavaju razne izložbe, poetske večeri, pozorišne predstave, koncerti u okviru redovnog programa Centra za kulturu Tivat u toku zimskog perioda .

4.11 Međunarodna duvačka radionica

U organizaciji NVO „ Ars Presentie“ Boke Kotorske već deset godina za redom organizuju se međunarodne duvačke radionice koje su Tivat uvrstile u evropsku muzičku mapu. Glavni ciljevi ovog projekta su: razmjena iskustava, znanja i prakse; upoznavanje sa svjetskim i domaćim tokovima u pedagogiji duvačkih instrumenata; koncertna djelatnost kao neophodna nadgradnja edukativnoj osnovi i sl. Projekat prije svega afirmiše kulturne potencijale ovog podneblja, tradiciju i kulturne osobenosti opštine, a nadasve doprinosi promociji međunarodnog imidža opštine i razvija muzički segment kao važnu kulturnu ponudu našeg grada.

5. ZDRAVSTVO I SOCIJALNA ZAŠTITA

5.1. Zdravstvo

Osnovni cilj zdravstvene zaštite djece i odraslih u opštini Tivat je smanjenje siromaštva, obezbjeđenje zaštite građana, koji se nalaze u stanju socijalne potrebe, odnosno socijalne isključenosti i stvaranje uslova za zaštitu životnog standarda stanovništva. U tom cilju, lokalna zajednica, privatni sektor, nevladine organizacije i OCD realizuju mјere iz odgovarajućih programa zaštite u skladu sa Akcionim planom Vlade CG za sprovođenje Strategije za integraciju osoba sa invaliditetom.

U oblasti koja se odnosi na razvoj novih-nedostajućih servisa najznačajnije su aktivnosti na pripremi izgradnje dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju. U akciji izgradnje ovog doma pored lokalne samouprave, NVO „Evropski dom“ uključeni su i najznačajniji investitori na području Opštine, preduzeća, pojedinci i svi ljudi bobre volje.

Zdravstvena zaštita na području Opštine organizovana je putem Doma zdravlja Tivat, i u tri privatne ambulante, koje daju kvalitetne medicinske usluge za djecu i odrasle. Na području opštine Tivat postoje četiri Apoteke, od toga jedna državna i tri privatne. U opštini Tivat ne postoji JU za smještaj odraslih invalidnih i starih lica. Starije osobe i invalidi opštine Tivat koriste kapacitete Doma za stara lica u Risnu kao i Doma za stare u Krašićima „Duga“, za njegu starih lica sa medicinskim nadzorom 24- sata.

5.1.1.- JZU Dom Zdravlja Tivat:

Centar primarne zaštite za teritoriju opštine Tivat JZU DZ Tivat (djelatnost se obavlja u DZ Tivat i Ambulanti Radovići). U posljednjih pet godina izvršena je sanacija zgrade DZ Tivat, rekonstrukcija i funkcionalno uređenje enterijera, čime su obezbedjeni osnovni uslovi za pružanje primarne zaštite. Zavod za hitnu medicinsku pomoć izdvojio se kao posebna oblast zdravstvene djelatnosti, formirana je jedinica za hitnu pomoć. Prostorije izabranog doktora za djecu smještene su na spratu zgrade, zbog nepostojanja lifta, roditelji su prinuđeni da nose djecu zajedno sa kolicima, i ostalim pratećim stvarima, to predstavlja poseban problem roditeljima djece sa posebnim potrebama. Trenutno ne postoji skladišno mjesto za upravljanje medicinskog otpada. Ostale službe organizovane su po centrima i jedinicama za podršku: Centar za plućne bolesti, TBC i RTG, Ultrazvučnu dijagnostiku, Laboratorijsku i mikrobiološku dijagnostiku, Jedinica za patronažu, Jedinica za sanitetski prevoz.

Rad savjetovališta: Populaciono, za mlade i za reproduktivno zdravlje, koja rade zahvajući prvenstveno donacijama. Pored toga veoma značajan doprinos u edukaciji mladih na prevenciji bolesti zavisnosti daje Opštinska Kancelarija za prevenciju, kao i Udrženje za prevenciju bolesti zavisnosti „Pravi put“ Tivat.

Problemi zdravstvene zaštite u opštini Tivat: Problemi oko angažovanja doktora-specijalista, ambulante ID nemaju sopstveno previjalište i prostor za intervenciju, ne postoji jedinica za specifičnu zdravstvenu zaštitu: medicina rada i sportska medicina, nepostojanje turističke ambulante, nepostojanje dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju, ne postoje bolnički kapaciteti, kao ni porodilište, pa se stanovništvo ove opštine oslanja na kapacitete

opština Herceg Novi, Kotor, i Cetinje. Problem predstavlja što ustanova nema lift iako se na spratu nalaze dispanzer pedijatrije i ginekologije i ordinacije zubara i savjetovališta.

5.2. Socijalna zaštita

Opština i naselja moraju imati ustanove za socijalnu i dječiju zaštitu. Za socijalnu zaštitu brine Javna ustanova Centar za socijalni rad za opštine Kotor, Tivat i Budva – Služba Tivat.

U Centru za socijalni rad Tivat, mogu se ostvariti različita prava iz socijalne, dječje i porodične zaštite. Pravo na socijalnu i dječiju zaštitu imaju državljanini Crne Gore, sa prebivalištem, odnosno boravištem na teritoriji CG, kao i lica koja posjeduju ličnu kartu za strance, izdatu u CG, kao i lica sa statusom raseljenih lica.

Prava koja se mogu ostvariti u CSR Tivat su sledeća:

Pravo na materijalno obezbeđenje porodice (MOP)

Pravo na dodatak na djecu (za djecu korisnika prava na MOP, i to za samo troje prvorodene djece, do punoljetstva, odnosno završetka redovnog školovanja, odnosno za djecu sa poteškoćama u razvoju)

Pravo na ličnu invalidninu (za djecu kod kojih je nesposobnost nastupila prije navršene 18. godine života)

Pravo na njegu i pomoć drugog lica

Pravo na smještaj u ustanovi (dom za nezbrinutu djecu, dom za stara lica, odnosno drugu specijalizovanu ustanovu)

Pravo na smještaj u drugu porodicu (za djecu bez roditeljskog staranja ili zanemarivanu i zlostavljanu djecu)

Pravo na pomoć u vaspitanju i obrazovanju djece i mladih sa posebnim potrebama

Pravo na zdravstvenu zaštitu

Pravo na troškove sahrane (za lica koja su bila korisnici nekog od navedenih prava)

Pravo na jednokratnu novčanu pomoć

Pravo na troškove smještaja djece korisnika MOP-a u predškolskim ustanovama (u visini od 50%)

Pravo na odmor i rekreaciju za vrijeme zimskog i ljetnjeg raspusta za djecu osnovnoškolskog uzrasta (korisnici MOP-a i djeca smještena u ustanovi)

Pravo na novčanu naknadu na ime opreme za novorođeno dijete

Pravo na naknadu po osnovu rođenja djeteta (nezaposlene porodilje, porodilje zaposlene u privatnom sektoru, porodilje zaposlene u državnom sektoru)

Pravo na naknadu zarade za rad sa polovinom radnog vremena

Osim navedenog, CSR Tivat bavi se i savjetodavnim radom, koji obuhvata:

-pružanje odgovarajućih oblika pomoći i podrške i preduzimanje potrebnih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta, na području čuvanja, podizanja, vaspitanja, obrazovanja, zastupanja, izdržavanja, upravljanja i raspolažanja imovinom djece.

- upoznavanje sa postupkom i posljedicama razvoda braka i povjere djece.

-savjetovanje, zastupanje i usmjeravanje djece koja su u sukobu sa zakonom, kao i preventivno djelovanje, odnosno uticanje na smanjenje rizika od recidiva, odnosno ponovnog kršenja zakona.

- podizanje svijesti djece koja su u sukobu sa zakonom, njihove porodice, kao i uže i šire zajednice, o potrebi pružanja "druge šanse" maloljetnim prestupnicima radi njihove reintegracije u društvo.

CSR Tivat bavi se i vođenjem postupka postavljanja staraoca za:

- djecu koja su bez roditeljskog staranja,
- djecu čiji su roditelji lišeni roditeljskog prava,
- djecu čiji su roditelji lišeni poslovne sposobnosti,
- djecu čiji su roditelji grubo zanemarili vršenje roditeljskog prava,
- djecu čiji su roditelji odsutni i nisu u mogućnosti da se staraju o djeci.

Iz oblasti socijalne zaštite identifikovani su sledeći problemi:

- nedovoljan prostor za socijalanog radnika na nivou naselja;
- nepostojanje adekvatnog prostora za stara lica, kako zajedničkih prostorija, tako i površina za rekreaciju (uređenih pješačkih staza bez arhitektonskih prepreka, staza za boćanje...)
- neophodno je obezbjedite Dom i stanove za stara lica, koji bi bili locirani disperzno u stambenim zonama, u blizini lokalnih centara i na površinama mješovite namjene (pogodne lokacije bile bi u Donjoj Lastvi u Radovićima).

5.2.1. Opštinska organizacija Crvenog krsta Tivat²⁵

OOCK Tivat redovno distribuira humanitarnu pomoć u vidu polovne odjeće i obuće, kao i drugih artikala. U toku 2009. godine pomoć je dobilo oko 400 korisnika sa evidencije CSR Tivat, 150 raseljenih lica i oko 400 pripadnika RAE populacije. Vrijednost te donacije iznosila je preko 20.000€. UNHCR je donirao namjensku pomoć pripadnicima RAE populacije u vrijednosti od 5.000€. OOOCK Tivat je iz sopstvenih rezervi donirala različite vrste pomoći najugroženijim licima takođe u vrijednosti od oko 20.000€. Okosnicu ove akcije činile su brojne donacije građana Tivta, u vidu odjeće i obuće.

Trend distribucije pomoći nastavljen je i 2010.godine, a jedna od najznačajnijih donacija bila je ona koju je Opština Tivat dobila od LUŠTICA DEVELOPMENT-a, u vrijednosti od 15.000€. Novčana pomoć je podijeljena za 150 porodica sa evidencije CSR Tivat.

Korisnicima prava na MOP i pripadnicima RAE populacije u dva navrata je dijeljena oduća i odjeća.

Akcije su vršene i u 2011.godini, distribuirana je pomoć u vrijednosti od oko 32.000€, a 110 djece korisnika prava na MOP dobilo je na početku školske godine pomoć u vrijednosti od po 50€. Naselja 7. jul i Lovanja takođe su obuhvaćena ovim humanitarnim akcijama.

---

²⁵ Podaci dobijeni od OOOCK Tivat

OOCK Tivat realizuje dva programa: "Briga o starima" i „Njega starih lica". Dvadeset korisnika programa „Briga o starima" svakog mjeseca dobija higijenske i pakete hrane, a preko 50 korisnika programa „Njega starih lica" nekoliko puta godišnje dobija različite vrste pomoći.

5.2.2. Udruženje penzionera Tivat

Udruženje penzionera Tivta broji 2591 penzionera, od čega je 628 porodičnih penzionera, 453 invalidskih i 1510 starosnih penzionera. Prosjek porodične penzije u Tivtu je 260€, invalidske 279€, a starosne 364€.

Redovna humanitarna pomoć koju dodjeljuje RFPIO iznosi 7600€, a dodijeljeno je i 2385€ humanitarne pomoći iz sredstava Udruženja penzionera. Takođe ovo Udruženje dodjeljuje i vanrednu humanitarnu pomoć, po pojedinačnim zahtjevima penzionera, za slučaj bolesti ili zbog loših materijalnih uslova. Godišnje se u prosjeku dodijeli oko 1000€ vanredne humanitarne pomoći.

6. SPORT I REKREACIJA

Sport je dio opšte fizičke aktivnosti čoveka. Kod mladih osoba doprinosi usklađivanju psihofizičkog razvoja, a starijima koristi za održavanje opšte kondicije. U opštini Tivat postoje mogućnosti za bavljenje sportom što treba i dalje razvijati s tim da se više pažnje pokloni rekreaciji. Opština je iz sredstava Budžeta u 2011-godini izdvojila 4%. SO Tivat podržava sve sportske manifestacije kao pokrovitelj, sponzor ili suorganizator, tako da se za sport izdvaja i više od 4 % operativnog dijela Budžeta.

Izdvojena sredstva, međutim, nijesu dovoljna za razvoj sporta pogotovo takmičarskog. Uz veliku pomoć preduzeća i pojedinaca sport u Tivtu se zadržava na zavidnom nivou. Tivat je grad fudbala, jedrenja, tenisa, šaha, a od nedavno ragbija i triatlona kao i niza prestižnih takmičenja, ali prije svega, ovo je grad i rekreativaca, grad ljudi koji se bave sportom za svoju razonodu. Opština Tivat raspolaže i sa velikim brojem sportskih objekata koji su neophodni za razvoj sporta. Izuzetni klimatski uslovi i bogata ponuda sportskih objekata, blizina aerodroma, doprinose da Tivat uz dobru organizaciju i revitalizaciju postojećih kapaciteta, može da preraste u veliki sportsko - rekreativni centar za pripreme sportista tokom cijele godine.

6.1. Sportski klubovi

U opštini Tivat organizovano radi veliki broj klubova od čega jedan profesionalni i 39 amaterskih sportskih klubova, 3 školska sportska društva i 3 društva sportske rekreacije. Zastupljena su 23 sporta: 3 kluba su ženska, a 7 klubova je polno mješovito. 24 kluba djeluju samostalno u okviru republičkih saveza, a 8 boćarskih klubova radi u okviru Boćarskog saveza Opštine Tivat. Od svih sportskih kolektiva treba izdvojiti KK „Teodo" koji se takmiči u prvoj ligi Crne Gore.

6.2. Sporstki objekti²⁶

Na području opštine Tivat postoji ukupno 41 sportski objekat sa uređenim prostorom površine blizu 30.000 m², i to 1 velika dvorana sa 3.200 m², i pet manjih sa 1.426 m²; sportskih stadiona 3 sa 25.574 m²; otvorenih poligona za male sportove 9 sa površinom od 17.804m²; Teniskih terena 7 , sa površinom od 3.644 m²; basket terena 5 sa površinom 300m²; ostalih zatvorenih terena 6 sa površinom od 720m²; i boćališta 15 sa površinom od 1.300m.

Osnovni problemi sporta u Tivtu : Nepostojanje otvorenih i zatvorenih bazena za vaterpolo, plivanje i druge sportove u vodi; nepostojanje uređene trim staze,; zapuštenost i neodržavanje stadiona i otvorenih poligona za male sportove, posebno fudbalskih stadiona u gradskom parku, kao i košarkaškog terena u istom. Situacija je slična i u prigradskim naseljima., gdje je potrebno sanirati pojedina sportska igrališta. Sportska dvorana i otvoreni stadioni nemaju rampe za korisnike invalidskih kolica

Nove površine potrebno je izgraditi u naselju Donji Radovići, Župa, Kaladrovo kao i uz gradnju stambenih zona. Sve osnovne i srednje škole treba da raspolažu sportskim objektima, kako bi privukli omladinu da se bavi sportskim aktivnostima i da bi poboljšali zdravstveno stanje djece i mladih.Stambene zone moraju uključivati dječija i sportska igrališta za svakodnevne potrebe rekreacije stanovništva. Dječja igrališta moraju biti locirana neposredno uz zgrade u kojima djeca borave.

7. TURIZAM

Tivat kao naselje i njegov razvoj u status grada posljednjih 100 godina bio je orijentisan isključivo na vojnu industriju i manjim dijelom na ciglarsku industriju. Stogodišnji rad remontnog zavoda uslovio je nedovoljan razvoj turizma i teško mijenjanje svijesti stanovnika Tivta o budućem razvoju grada kao turističke destinacije.

Posljednjih par godina stvorena je klima razumijevanja da je turizam glavni stub razvoja privrede Crne Gore, a samim tim i Tivta čiji prirodni, klimatski, kulturno- istorijski i ostali uslovi daju dobru osnovu za izraženi razvoj turizma.

Opština Tivat svoj budući razvoj planira upravo na razvoju turizma i stvaranju kvalitetnog turističkog proizvoda koji će u sebi sjediniti vrijednosti pejzaža, kulture, blagotvornog dejstva morske vode uz neophodno ekološko djelovanje. Turizam djeluje na svaki aspekt društva, poboljšava životni standard, otvara nova radna mjesta i daje opšti prosperitet.

Prema podacima Turističke Organizacije Tivat (TO) u Tivtu ima 3918 ležaja. Na osnovu nekih anketa procjenjuje se da je broj neregistrovanih ležaja takođe veliki i da ide i do 50 % svih ležaja u privatnom smještaju.

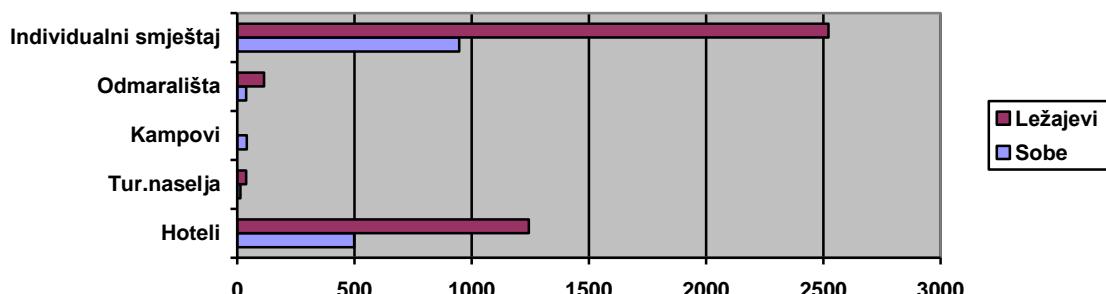
²⁶ Detaljna tabela sa podacima o sportskim objektima nalazi se u anexu ovog dokumenta

* Tabela 15: Smještajni kapaciteti u Tivtu²⁷

Smještajni kapaciteti	Soba	Ležajevi
Hoteli	499	1244
Tur. Naselja	13	38
Zdrastveni centri		
Planin. Domovi		
Seoski turizam		
Kampovi	41 prikolica	
Odmarališta	38	114
Individualni smještaj	947	2522
Total:	1538	3918

* Podaci- Oktobar 2011, bez hotela "Plavi Horizont"

Grafik 4: Smještajni kapaciteti u Tivtu

Udio hotelskih kapaciteta je 31,7 % što se ne smatra povoljnošću, jer hoteli treba da čine okosnicu turističke privrede.

Hoteli obično ostvaruju najveći prihod po gostu i po danu, najdužu sezonu i stvaraju najviše poslova po ležaju, što nameće potrebu za izgradnjom visokoprofitnog hotelskog sektora.

²⁷ Turistička Organizacija Tivat

Grafik 5: Struktura hotelskog smještaja²⁸

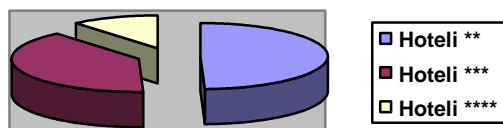

Tabela 16: Struktura hotelskog smještaja²⁹

Hoteli	Br. Ležaja	%
**	615	49%
***	492	40%
****	137	11%

S obzirom na ovako negativnu sliku u kvalitetu hotelskog smještaja neophodne su investicije koje će hotele dovesti u situaciju da prate savremene turističke trendove.

Tokom 2011. godine, od ukupnog broja posjetilaca u Tivtu (47 116), 66% je boravilo tokom VI,VII i VIII mjeseca. U istom periodu ostvareno je 359 278 noćenja. Ekstremno kratku ljetnju sezonu treba produžiti nezavisno od vremena za kupanje, jer je evidentno da se 90% prometa ostvaruje u mjesecima junu, julu i avgustu.

Dostupnost Tivta kao turističke destinacije sa aerodromom na 3 km od grada trebala bi da ga učini atraktivnim tokom čitave godine. Međutim, rad aerodroma ograničen je samo na doba dnevne svjetlosti i to je nedostatak ove vazdušne luke. Bez obzira na to, aerodrom je garant dobre saobraćajne vezanosti Tivta sa Evropom i važna komponenta privrede, jer gosti koji koriste avion kao sredstvo prevoza boljeg su finansijskog stanja i postavljaju veće zahtjeve.

Drumska dostupnost nije kvalitetna jer protočnost magistrale nije dovoljna za današnje prilike.

Navedene prednosti dovode do toga da je broj gostiju u poslednjih 5 godina evidentno veći i oslikava interesovanje turista da provedu odmor u Tivtu.

²⁸ Turistička Organizacija Tivat

²⁹ Turistička Organizacija Tivat

Tabela 17: Trend posjetilaca/noćenja u Tivtu za period 2007-2011³⁰

Godina	Posjetioci	Noćenja
2007	40017	264 369
2008	40977	274 865
2009	39963	244 447
2010	44605	268 625
2011(DO X)	45269	346 865

Djelatnost turizma i ugostiteljstva po planu bila je vodeća djelatnost u opštini Tivat. Razvoj turizma obuhvatio je izgradnju brojnih novih kapaciteta u hotelskom smeštaju (ukupno 1200 novih ležaja i rekonstrukcija oko 500 tada postojećih). Dok je ovaj cilj bio realizovan samo u manjem dijelu, došlo je do bitne ekspanzije u izgradnji stambenih objekata za iznajmljivanje ili za odmor u privatnom sektoru.

Osim činjenice da kapaciteti hotela nisu dovoljni po broju ležaja, problematična je i niska kategorija hotela. Najveći dio smješajnih kapaciteta je u nižim kategorijama, dok je potražnja gostiju i investitora po smještaju u najvišim kategorijama. Problem nedovoljnog kapaciteta prati i problem nedovoljne i nekvalitetne prateće van pansionke ponude. Slični problemi prate i nautički turizam.

8. SAOBRAĆAJ

Tivat je dobro saobraćajno povezan sa bližim i širim okruženjem i sa evropskim zemljama vazdušnim, drumskim i pomorskim vezama. Međutim, kvalitet i obim tih veza danas nije zadovoljavajući – pomorski saobraćaj je zamro, drumski nije kvalitetan jer je saobraćajni kapacitet magistrale nedovoljan za današnje prilike, avionski promet je ograničen na doba dana jer oprema aerodroma potrebna za noćni promet nikada nije kompletirana. Štetan uticaj saobraćaja na životnu sredinu proporcionalan je razvijenosti pojedine grane i učestalosti prevoznih sredstava. Saobraćajni objekti su garant dobre saobraćajne vezanosti Tivta sa Evropom i svijetom i važna komponenta današnje i buduće turističke privrede. Istovremeno, njihov pozitivan ekonomski efekat je praćen i jakim (negativnim) uticajem na životnu sredinu – more, vazduh i zemlja.

³⁰ Turistička Organizacija Tivat

8.1 Mreža saobraćajnica

Jadranska magistrala koja prolazi kroz grad bitna je cestovna arterija povezivanja sa širokim prostorom Evrope. Na Jadransku magistralu vežu se i prigradska naselja i gradske saobraćajnice sekundarne putne mreže. Dionica Jadranske magistrale na području opštine Tivat, tako sve više dobija karakter gradske saobraćajnice sa heterogenom strukturu saobraćaja, kako u pogledu porijekla (tranzitni, izvorno – ciljni lokalni saobraćaj), tako i u pogledu kategorije vozila. Uz takvu prometnu strukturu ima i loše prostorne karakteristike, kolnik bez pojasa za skretanje, većinom bez pješačkih i biciklističkih pojasa i sa neuređenim raskrsnicama i lokalnim priključcima.

Opština Tivat je preko tunela dobro povezana sa opštinom Kotor. Povezanost sa opštinom Herceg Novi je zbog ograničenja koji predstavlja trajektni prevoz ograđenog.

Gradska ulična mreža je organizovana tako da u užem centru grada dominira ortogonalna saobraćajna mreža koja u rasteru od 100-150 m pokriva grad i nudi kvalitetnu saobraćajnu uslugu. U vremenu formiranja gradske mreže magistrala nije remetila prostorni razvoj jer se nalazila na granici urbanizovanog prostora.

Problemi prostornog umrežavanja magistrale pokazali su se tek kad se počeo grad urbanizirati na gornjem prostoru iznad magistrale. Taj prostor nije imao urbanu regulaciju i planiranu putnu mrežu koja bi omogućila uzdužno povezivanje, već se direktno spajao i međusobno povezivao putem magistrale, što danas prouzrukuje probleme prometnog uklapanja i miješanja tranzita i internog gradskog saobraćaja.

Sekundarna saobraćajna mreža koja omogućava prilaz kućama i parcelama, samo djelimično ima trotoare a odvodnjavanje nije riješavano ili je riješeno otvorenim kanalima uz saobraćajnice. Ulice su asfaltirane, ali su bez ivičnjaka.

Veliki komunalni problem grada predstavlja nedostatak prostora za parkiranje u centru, posebno u ljetnoj sezoni.

Javni gradski saobraćaj odvija se isključivo po Jadranskoj magistrali, a centralno autobusko stajalište smješteno je na Župi i prima međugradski i lokalni autobuski saobraćaj. Saobraćajna mreža koja obskrbuje ostala područja opštine Tivat je izgrađena sa lošim elementima kako u smislu poprečnog profila tako i u smislu trasnog vođenja. Kod svih puteva prigradskih naselja uočava se ovisnost od povezivanja sa gradom preko magistrale i velik nedostatak uzdužnih paralelnih povezivanja uz magistralu.

Na području opštine Tivat ne postoje regionalni putevi. Osim ulice koja vodi ka Gradiošnici u području "iznad" magistrale, ulična mreža je takvih karakteristika da je nemoguće opslužiti autobuskim javnim prevozom i u tom području je neophodno formirati dijelove ulične mreže koje će sakupljati saobraćaj i na tačkama ga uvoditi na magistralni put. Ulica koja vodi u Gradiošnicu je sabirna ulica dužine 1,4 km, a takođe i ulica koja vodi u Radoviće odnosno na Plave horizonte je sabirna ulica čija dužina je 8,6 km.

Ostale ulice u prostornom obuhvatu naselja Tivta, predstavljaju sekundarnu uličnu mrežu i iz raspoloživih geodetskih podloga utvrđeno je oko 120 km sekundarne ulične mreže koju karakteriše nizak kvalitet i nezadovoljavajuće eksploatacione karakteristike.

Avio promet je intezivan samo kao sezonski saobraćaj u funkciji turizma kad iz godine u godinu obara rekorde po broju letova odnosno putnika.

Najlošiji vid transporta predstavlja pomorski saobraćaj. Pomorski saobraćaj, posebno putnički, kao mogućnost povezivanja različitih naselja tivatske opštine treba obnoviti, u prošlosti je funkcionisao. Pristaništa postoje u svim primorskim naseljima te postoje uslovi za uspostavljanje jednostavnih brodskih linija među ovim naseljima i među svim drugim naseljima Bokokotorskog zaliva.

Drugi vid transporta, koji je ujedno i osnovni, je pješački saobraćaj koji nema adekvatnih mogućnosti odvijanja. Pored mora, kao najatraktivnijeg prostora, nije omogućena neprekinuta veza preko cjelokupnog prostora opštine. Uz saobraćajnice do nivoa sabirnih ulica nije obezbijeđeno uređenje trotoara tako da u većini slučajeva pješaci hodaju

saobraćajnicama i jako su ugroženi. I za biciklistički promet nije obezbijeđen prostor na cesti, osim biciklističkih staza u četiri ulice u centru Tivta, koje su nedavno obilježene u okviru realizacije projekta „Bike sharing Tivat”.

8.2. Pješačke komunikacije

Sistem pješačkih komunikacija se sastoji od trotoara uz postojeće i novoplanirane objekte, popločanih velikih površina ispred većih objekata poslovnih ili stambeno-poslovnih sadržaja, kolsko pješačkih saobraćajnica i rive sa koje je ukinut kolski saobraćaj. Na pojedinim lokacijama potrebno je izgraditi nove prilaze, a postojeće rekonstruisati i prilagodiditi za potrebe korisnika invalidskih kolica.

8.3 Biciklističke staze

I prethodni planski dokument (GUP Tivat I) predviđao je rekonstrukciju Jadranske magistrale i izgradnju obostrane biciklističke staze širine 1.75m. Ona je trebala da se nastavi na saobraćajnicu, koja opslužuje školske sadržaje, prolazi kroz park do rive gdje je ukinut kolski saobraćaj. Do realizacije ovog dijela plana i izgradnje biciklističkih staza nije došlo.

Opština je nedavno usvojila Projekt vođenja i regulisanja saobraćajnih tokova u Tivtu u koji je uključena Studija održivog saobraćaja i uvođenja biciklističkog saobraćaja obalom od Donje Lastve do Župe, kao i u četiri ulice u centru Tivta. Postavljeno je i 6 biciklističkih punktova-stanica na kojima se mogu iznajmiti bicikli.

Cijeli projekt se realizovao zahvaljujući bilateralnom sporazumu dva Ministarstva zaštite životne sredine, Crne Gore i Italije, opštine Tivat i italijanske firme DFS Engineering Montenegro, kojem su povjerene konsultantske usluge.

8.4 Sistem javnog prevoza putnika

Linije javnog autobuskog saobraćaja vezane su za Jadransku magistralu. Tivat nema autobuski terminal odnosno autobusku stanicu. Prevoz putnika autobuskim saobraćajem se ipak obavlja i to tako što su redove vožnje formirali privatni prevoznici a izmjena putnika u dolasku i odlasku se do prošle godine vršila na taj način što su se autobusi zaustavljali u protočnoj traci u ulici Palih boraca. Od juna 2010. godine glavno autobusko stajalište izmješteneo je iz centra grada na lokaciju Župe, odnosno na lokaciju koja je u svim planskim dokumentima određena za buduću autobusku stanicu.

Linearna struktura kao i specifičan položaj Tivta definisali su longitudinalne trase linija javnog gradskog i prigradskog prevoza na pravcu sjever-jug: Lepetane/Herceg Novi-Donja Lastva-Tivat-Župa-Radanovici-Krtole/Kotor/Budva.

Trase linija javnog gradskog i prigradskog prevoza su položene u koridor Jadranske magistrale sa više nedostataka: ne prolaze kroz najuže gradsko područje, ne opslužuju naselja "iznad" magistrale i ne postoje niše za autobuska stajališta, već autobusi dok vrše razmjenu putnika stoje u protočnoj traci na magistrali. Prostorna raspodjela dolazaka na "autobusku stanicu" i odlazaka sa nje varira, a najintenzivniji tokovi su u ljetnim mjesecima. Postojeća "autobuska stanica" ili bolje riješeno stajalište "autobuske stanice" je mješovitog tipa (prigradskog i međugradskog), privremenog je karaktera i nema prostor namijenjen putnicima koji čekaju, sanitarni čvor a ni šaltere za prodaju karata svih prevoznika.

"Autobuska stanica" je sa stanovišta pristupa sa primarne ulične i putne mreže dobro locirana, ali je u odnosu na centar grada prostorno udaljena. U neposrednoj blizini autobuske stanice nalazi se taksi stajalište, koje omogućava dalji prevoz putnika a i parkiralište za putnička vozila pratileca.

Na području Tivta nema organizovanog javnog prevoza putnika morem tj. javnog putničkog prevoza u pomorskom saobraćaju. U periodu ljetnje turističke sezone izvode se vožnje barkama ili nekim drugim plovilima, ali samo u svrhu razgledanja prirodnih i kulturnih ljepota Tivatskog ili područja cijelog Bokokotorskog zaliva. Tivtu najbliži željeznički terminali su u Podgorici i Baru.

Problemi koji su sve izraženiji u drumskom prometu, kako po pitanju kapaciteta i kvaliteta saobraćajnica i prostora za parkiranje, tako i po pitanju zaštite životne sredine koji se direktno nadovezuje, sve više nameću potrebu ozbiljnije organizacije pomorskog putničkog saobraćaja kroz zaliv. Međutim, potpuno je izostalo bilo kakvo analitičko i programsko rješenje jednako kao i praktičan rad na ponovnom aktiviranju nekada jedine vrste prometa zalivom. Pitanje putničkog pomorskog prometa kroz zaliv je potrebno urgentno aktivirati.

8.5 Vazdušni saobraćaj

Aerodrom Tivat je jedan od dva crnogorska međunarodna aerodroma. Opslužuje sve gradove i mesta na crnogorskom primorju sa kojima je dobro povezan putnom mrežom kao i sa susjednim opštinama u zaleđu i ima izuzetan značaj u turističkoj privredi Crne Gore. Aerodrom u Tivtu se nalazi na istočnoj obali Tivatskog zaliva, 3 km jugoistočno od centra Tivta. Magistralni put M2, - Jadranska magistrala, prolazi neposredno sa sjeverne strane poletno/sletne staze. Jedina

poletno/sletna staza izgrađena je 1971. godine, dužine je 2500 m, širine 45 m i obuhvaćena je poravnatom travnatom stazom dužine 2620 m i širine 150 m. Zbog male širine platforme korišcenje rulne staze ograničeno je na avione kategorije D sa rasponom krila do 52m. Na aerodromu Tivat ne postoji oprema za noćno i sletanje u lošim vremenskim uslovima. Zona putničkog terminala se nalazi u blizini magistralnog puta sa koga postoji ulica do objekta terminala i parkinga za putnička vozila. Objekat putničkog terminala rekonstruisan je 2006. godine i u vrlo zadovoljavajućem je stanju. Aerodrom Tivat ima naglašen sezonski karakter. Promet putnika na Tivatskom aerodromu u poslednjih 20-ak godina oscilira i u direktnoj je vezi sa stanjem u turističkoj privredi. U periodu od 2003. godine do 2007. promet putnika je bio u konstantnom porastu kada je i ostvaren rekord na tivatskom aerodromu od 574.011 putnika u 2007. godini i opsluženo 4079 aviona. Nakon blagog pada broja putnika tokom 2008,2009 i 2010 godine, u 2011-oj godini na AP Tivat postavljen je novi rekord (prethodni je bio 574 011 putnika iz 2007) od 641.000 putnika Na tivatskom aerodromu nema značajnijeg robnog saobraćaja. Godišnje se opsluži 400-660 t robe od čega je uglavnom sve roba u dolasku.

8.6 Pomorski saobraćaj

Najlošiji vid transporta predstavlja pomorski saobraćaj. Pomorski saobraćaj, posebno putnički, kao mogućnost povezivanja različitih naselja tivatske opštine treba obnoviti, u prošlosti je funkcionisao. Pristaništa postoje u svim primorskim naseljima te postoje uslovi za uspostavljanje jednostavnih brodskih linija među ovim naseljima i među svim drugim naseljima Bokokotorskog zaliva.

Stalne linije javnog pomorskog prevoza putnika za koje treba formirati redove vožnje treba uskladiti sa prevoznim zahtjevima i sezonskim potrebama. Relacije moraju da služe prvenstveno lokalnim potrebama.

Lučko operativni vid izgrađene obalne infrastrukture obuhvata: poste, mandraće, privezišta i marine. Poste služe za izvlačenje ribarskih mreža i treba ih sačuvati na svim postojećim prostorima u izvornom obliku. Mandraći koji su tipični za Boku moraju da se namijene lokalnim brodovima i da se sačuvaju i prošire. U cilju uvođenja pomorskog putničkog i turističkog saobraćaja postojeća pristaništa na lokacijama: Lepetane, Opatovo, Donja Lastva, Pine, Krašići i Đuraševići su pomorska infrastruktura od ključnog značaja. Nova pristaništa moguće je graditi na lokacijama buduće gradnje turističkih objekata i prostora za turističke djelatnosti.

Izgradnja marine velikog kapaciteta do 600 vezova sa svim pratećim uslugama i sadržajima na lokaciji Arsenala u Tivtu je djelom realizovana. Trenutno je operativno 200 izgrađenih vezova za različite veličine jahti. Na lokalitetu Bonići operativna je manja servisna marina. Za potrebe domicilnog stanovništva, odnosno vezivanja barki i brodica stanovnika Tivta, služi postojeća lučica - privezište Kalimanj u Tivtu sa 374 vezova.

8.7 Parkirališta

Zatečena izgrađena gradska struktura kao i nemogućnost građevinskih intervencija i intenzivan rast individualne motorizacije, učinili su da i Tivat predstavlja grad sa prisutnim problemima odvijanja saobraćaja kao posljedice problema parkiranja. Istraživanja, koja su sprovedena za potrebe bazne studije saobraćaja, su pokazala da oko 92,07% vlasnika putničkih vozila ima obezbijeđena parking mjesta u garažama, vlastitim dvorištima ili drugim regulisanim parkiralištima, a 7,71% parkira vozila na neregulisanim površinama, na ulici, u toku noći. Evidentirani broj parkiranih vozila na neregulisanim površinama, oko 400 putničkih vozila, svakako predstavlja deficit parking mjesta u Tivtu. Istraživanjima je utvrđeno da se u prosjeku putnički automobil u Tivtu koristi oko 40 minuta dnevno, što znači da u prosjeku nešto više od 23 sata dnevno putnički automobil stoji na parkingu. Ovom broju svakako treba dodati i zahtjeve za parkiranjem koji proističu kao posljedica aktivnosti centralne gradske zone. Centralno gradsko područje, ne uzimajući u obzir potrebe stanovnika područja, već samo završna kretanja u vršnom času, zahtjeva oko 300 parking mesta. Pogodnost predstavlja to što se u toku dana javlja po nekoliko izmjena (2 do 5) po jednom parking mestu.

Organizovano parkiranje teretnih vozila i autobusa takođe predstavlja bitan element dobrog transportnog sistema. Nedostatak posebno uređenih i opremljenih površina, za ovu kategoriju vozila, znači dodatno opterećenje ulične mreže, smanjenje parking prostora za putničke automobile, devastiranje površina namijenjenih pješacima i biciklistima i negativan ekološki uticaj na cijeli grad. Ne postoji organizovani boravak vozača i vozila u tranzitu dok čekaju teret odnosno putnike.

Za tekuću turističku sezonu obezbijeđeno je pet parking mesta za turističke autobuse na javnom parkingu iza Ljetnje pozornice.

8.8 Telekomunikaciona infrastruktura

8.8.1 Fiksna telefonija

Sadašnja organizacija telekomunikacione mreže je takva da fiksne telekomunikacije cijelog područja, koje pripadaju «Crnogorskom Telekomu», organizaciono pripadaju glavnoj telefonskoj centrali Tivat, koja je u sastavu mrežne grupe Kotor. U Tivtu je instalisan savremeni digitalni komutacioni čvor na koji su, pomoću optičkih kablova i odgovarajućih sistema prenosa povezani udaljeni pretplatnički stepeni (u daljem tekstu IPS), koji su locirani u gradskom jezgru ili u naseljima na području Opštine Tivat.

Za potrebe širokopojasnog pristupa Internetu, vodeći operator fiksnih telekomunikacija, Crnogorski Telekom, koristeći tehnologiju ADSL-a, ima instaliran kapacitet od 2192 portova, od čega je 1536 trenutno zauzeto. Takođe je operator "M-tel" instalirao jednu WiMAX baznu stanicu - sa tri sektora (na lokaciji Zgrada" Radio Tivat"), na kojoj trenutno ima tridesetak uključenih pretplatnika, a stvorene su mogućnosti davanja usluga fiksne telefonije kao i širokopojasnog pristupa Internetu.

Usluge Internet pristupa pruža i operator "Mmnews". Opština Tivat je 2011 god. od Porto Montenegro preuzeila obavezu finansiranja ove usluge koja omogućava građanima Tivta brz, jednostavan i besplatan prisutup internetu 24 časa. Koriste se radio frekventni opsezi 2.4 GHz i 5 GHz(WiFi). Bazna stanica je na Obosniku-Luštica. U Tivtu ima 8 WiFi pristupnih tačaka. Procjenjuje se da usluge koristi cca 1500 korisnika. U "Crnogorskem Telekomu" izgrađena je posebna mreža za prenos podataka MIPNET, u koju je uključen telekomunikacioni čvor "Tivat", tako da postoje svi uslovi za razvoj ove vrste usluga. Trenutno je u opštini instalirano 400, a uključen 281 ISDN priključak.

8.8.2 Kablovski distribucioni sistem

Pored državnih i lokalnih radio-difuznih servisa, čiji prenos i distribuciju signala radija i TV, vrši JP Radio-difuzni centar Crne Gore, na području Opštine postoje, trenutno, dva operatora KDS-a,CAT TV i Novi KDS. Postojeći TV kablovski distribucioni sistemi su izgradjeni uglavnom u dijelu grada – Seljanovo i Donja Lastva, gdje su locirane bazne stanice sa prijemnim satelitskim stanicama. Distribucione mreže su urađene kompletno samo u dijelu grada Seljanovo i djelimično do užeg centra grada.

Izgradnja nezavisne mreže skopčana je sa velikim problemima imovinsko pravne prirode, pribavljanjem geodetskih podloga i prije svega raskopavanjem grada. Sigurno je, da su naši građani uslugu kablovske televizije ostvarili kasnije zbog činjenice da se postavljala kao nezavisni sistem.

Opština Tivat se u više navrata obraćala molbama «Crnogorskem Telekomu», da naprave napor i da u skladu sa članom 49 Pravilnika o kablovskim i bežičnim sistemima za distribuciju radio i televizijskih programa do krajnjih korisnika, operaterima omogući pristup svojim mrežama i servisima na transparentnim i nediskriminatornim osnovama.

«Crnogorski Telekom» koristeći svoje kapacitete prenosne pristupne mreže, na bazi IP TV tehnologije, trenutno ima uključeno 462 priključka IP TV-a.

8.8.3 Mobilna telefonija

Na području Opštine rade tri operatora mobilne telefonije: „Pro Monte“, „T-mobile“ i „M-tel“. Operator „Pro Monte“ ima na teritoriji opštine u radu bazne stanice na sledećim lokacijama: kod hotela „Palma“, kod benzinske pumpe, u naselju Radovići i u krugu aerodroma. Operator „T-mobile“ ima na teritoriji Opštine u radu više baznih stanica na sledećim lokacijama: TK Centar-tri bazne stanice, u krugu aerodrome, u naselju Gradiošnica, u naselju Radovići i na Obosniku na Luštici. Dok, operator „M-tel“ ima na teritoriji opštine u radu bazne stanice na sledećim lokacijama: u naselju Donja Lastva, Centru za kulturu, u krugu aerodroma i u naselju Radovići.

Pokrivenost prostora, naročito uz morsku obalu, je dobra, a kako je mobilna telefonija u stalnom porastu, situacija se stalno popravlja.

8.8.4 Ocjena stanja, potencijali i ograničenja

Prema datim podacima, stanje javne telekomunikacione mreže može se ocijeniti kao dobro. To se ogleda naročito u sledećem:

- Izvršena je digitalizacija telekomunikacione mreže, cca 95%;
- Broj uključenih telefonskih priključaka je visok (48,9 priključaka/100 stanovnika);
- Veoma dobra izgrađenost pristupne mreže (34% zauzetost pristupne mreže);
- Dobra izgrađenost spojnih optičkih kablova; i
- Riješene telekomunikacione potrebe i u zaleđu, a ne samo pored mora.

Što se tiče stanja u mobilnoj telefoniji, već je rečeno da se ona intenzivno razvija. Završetkom već planiranih novih 10-tak baznih stanica na teritoriji opštine, dobiće se ne samo kvalitetno pokrivanje signalom, nego, što je posebno značajno, obezbijediće se mogućnost korišćenja novih usluga preko GSM mreže.

Prema datim podacima, svakako je najveći potencijal dobra izgrađenost pristupnih mreža. Zauzetost pristupne mreže na tim lokalitetima je još uvijek mala (Tivat 36,9%, Donja Lastva 47,8%, Lepetani 18,4% Gradiošnica 29,4%, Krašići 26,1% i Radovići 22,7%).

U potencijale spada i relativno dobra izgrađenost tk kanalizacije i optičkih kablova (posebno „međumjesnih“).

Najveće ograničenje je veoma težak teren za izgradnju telekomunikacione mreže, naročito na lokalitetima za koje se tek predviđa intenzivnija turistička izgradnja (Đuraševići, Radovići, Ostrvo Sveti Marko, Ostrvo cvijeća i dr.).

IX EKONOMSKO PROIZVODNI SISTEM

9.1 Privreda

Privredni razvoj Tivta može se podijeliti u dva perioda. Prvi, do pred kraj XX vijeka, kada je kompletna ekonomija Tivta ali i okruženja počivala na radu „Mornaričko-tehničko remontnog zavoda- Sava Kovačević“ ili popularno nazvanim „Arsenal“. Ovaj vojno-industrijski gigant u kome su generacije i generacije uspješnih majstora i zanatlija pekli svoje zanate, zapošljavao je preko 1500 radnika krajem 80-tih i bio glavni pokretač ekonomskog razvoja Tivta. Drugi period započeo je početkom rata u bivšoj SFRJ i uvođenjem sankcija od kojih se MTRZ više nikada nije potpuno oporavio pa je Vlada Crne Gore, na inicijativu Petera Manka, 2006-te godine donijela odluku pretvoriti Arsenal u veliku marinu za mega jahte i ekskluzivni nautičko-turistički centar. Od tog trenutka pa do danas, Tivat od jednog tipično industrijskog grada s' kraja XX vijeka, upravo zahvaljući brojnim green field investicijama koje se realizuju na teritoriji Opštine, postaje poznata i prepoznata nautička i turistička destinacija..

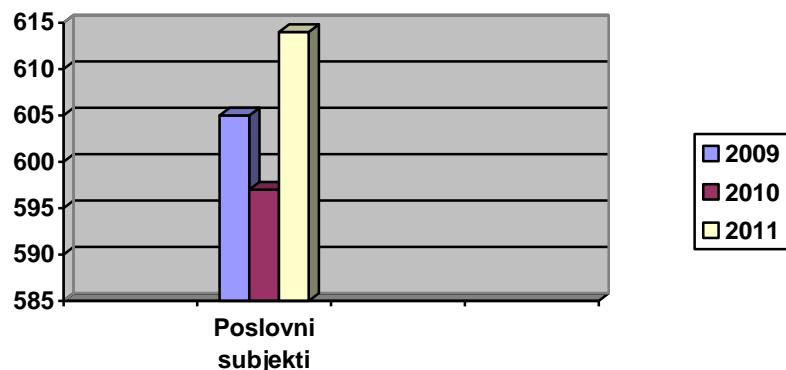
Projekat izgradnje luksuzne marine za mega jahte, bio je inicijalna kapisla i za ostale investitore, tako da su se ubrzo pojavile kompanija „Luštica Development“ sa projektom Luštica Bey koji podrazumjeva izgradnju intergisanog turističkog naselja na preko 6.5 mil.m2, sa 8 hotela, golf terenom sa 18 rupa, marinom, novim trgovima, ulicama, školama... Projekat je zamišljen da se realizuje u 4 faze u narednom periodu od 12 godina, a osnovna ugovorna vrijednost je 1.1 mlrd. EUR. Zahvaljući kompaniji Qatary Diar, Tivat će do kraja 2014. godine biti bogat za jedan ekskluzivni wellness i spa resort u uvali Pržno, sa modernim hotelom u rangu 5 * i svim neophodnim sadržajima koje podrazumjeva jedna investicija ovog ranga od preko 250 mil. EUR. Ruska kompanija Metropol, na ostrvu Sveti Marko nadomak Tivta treba da u narednom periodu izgradi moderan hotel sa 100 bungalova, bazenima i teniskim terenima. Ovim tempom razvoja u narednih 12 godina na području Opštine Tivat izvodiće se investicije u iznosu od 100-150 mil što će u mnogome omogućiti jedan stabilan privredni rast i razvoj Opštine u narednom periodu.

Strane direktne investicije, odnosno krupni investicioni projekti koji se počev od 2007. odvijaju na području Tivta, uslovili su povećanje broja malih i srednjih preduzeća u poslednjih par godina na području Tivta, uglavnom za potrebe realizacije prethodno pomenutih projekata. Tako je u krugu Porto Montenegro primjetno otvaranje brojnih preduzeća koja se bave održavanjem i čišćenjem jahti, prodajom nautičke opreme, pružanjem usluga pranja i peglanja robe, popravkom jahti, cateringom i sl.

Kada su u pitanju poslovni subjekti na nivou Crne Gore, broj poslovnih subjekata na kraju 2011. godine je iznosio 21 127, što predstavlja porast od 8,9% u odnosu na 2010. godinu i porast od 4,1% u odnosu na 2009. godinu.

Najveći broj poslovnih subjekata u 2011. godini je zabilježen u Podgorici i iznosi 7 042, što predstavlja 33,3% od ukupnog broja poslovnih subjekata, dok je najmanje u Šavniku, 15 poslovnih subjekata. U Tivtu, taj broj je varirao od 605 poslovnih subjekata u 2009. do 614 u 2011-oj.

Grafik 6: Broj poslovnih subjekata u Tivtu u prethodne 3 godine³¹

Što se tiče podjele poslovnih subjekata po djelatnostima u Tivtu, situacija je sledeća:

Tabela 18: podjela poslovnih subjekata po djelatnostima

	2009	2010	2011
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	1	1	2
Vađenje ruda i kamena	-	-	1
Prerađivačka industrija	1	1	49
Snabdijevanje električnom energijom	54	51	-
Snabdijevanje vodom	1	1	3
Građevinarstvo	72	73	84
Trgovina na veliko i malo, popravka mot.vozila i motocikala	243	242	226
Saobraćaj i skladištenje	57	56	25
Usluge pružanja smještaja i hrane	36	35	66
Informisanje i komunikacije	-	-	5

³¹ Monstat- Analiza broja i strukture poslovnih subjekata u Crnoj Gori po opštinama , 2012

Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	116	113	-
Poslovanje nekretninama	2	2	30
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	-	-	62
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	4	4	32
Državna uprava i odbrana i obavezno socijalno osiguranje	18	18	2
Obrazovanje	-	-	-
Zdrastvo i socijalna zaštita	-	-	2
Umjetničke, zabavne i rekreativne dijelatnosti	-	-	8
Ostale uslužne djelatnosti	-	-	17
Djelatnost domaćinstva kao poslodavca	-	-	-
Djelatnosti eksteritorijalnih organizacija i tijela	-	-	-

Iz prethodne tabele, da se zaključiti da je tokom 2011-te godine, u odnosu na 2010. god. značajno porastao broj preduzeća u: administrativnim, pomoćnim i uslužnim djelatnostima, ostalim uslužnim djelatnostima, stručnim, naučnim i tehničkim djelatnostima, uslugama smještaja i pružanja hrane, građevinarstvu, poslovima sa nekretninama i sl, što ide u prilog tezi da su krupni infrastrukturni projekti podstakli otvaranje malih i srednjih preduzeća u komplementarnim djelatnostima.

Po veličini, struktura preduzeća za prethodne 3 godine data je u narednom grafikonu i tabeli :

Grafik 7: Struktura preduzeća u Tivtu za period 2009-2011³²

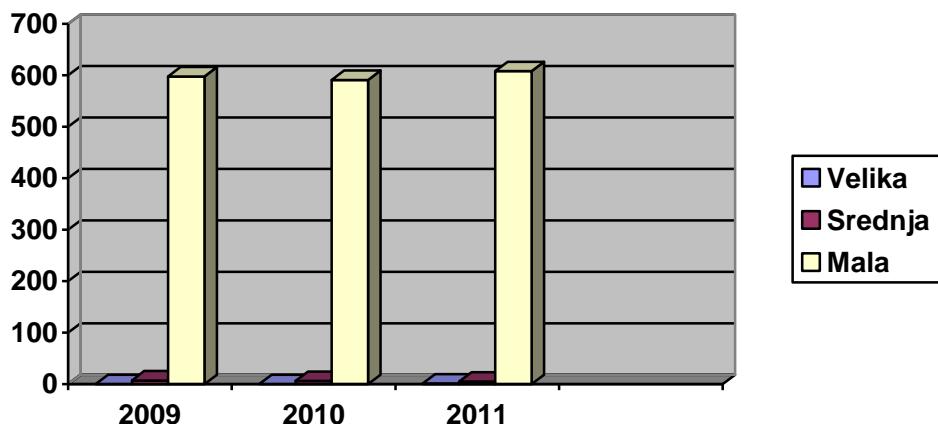

Tabela 19: Odnos strukture preduzeća u Crnoj Gori i Tivtu po veličini za period 2009-2011³³

	2009			2010			2011		
	Mala	Srednja	Velika	Mala	Srednja	Velika	Mala	Srednja	Velika
Crna Gora	19 933	308	53	19118	238	42	20838	242	47
Tivat	598	7	0	591	6	0	608	5	1

Prioriteti razvoja određeni u PPCG za razvojnu zonu Boke Kotorske je tehnološki visokospecijalizovana i neškodljiva industrija i proizvodnja vezana za potrebe turizma. Sve izraženija tercijarna orientacija Tivta zahtjeva i veći porast poslovnog prostora. Danas su poslovni objekti uglavnom locirani u centru grada, a prisutan je i trend lociranja uz postojeću magistralu.

Razmještaj poslovno proizvodnih sadržaja u urbanom tkivu zavisi od specifičnih karakteristika koje su vezane za prostorne potrebe ali i za eventualnu opasnost od ometanja drugih funkcija (npr. zaštita stambenih i turističnih zona od buke, prašine ili sl.).

Većina poslovno proizvodnih/privrednih sadržaja visoke tehnologije (takozvana 'laka industrija') moguće je locirati na površinama centralnih djelatnosti (centar Tivta i lokalni centri: Donja Lastva, Mrčevac, Radovići- Donji Radovići) i na površinama mješovite namjene (100m pojas uz gradsku aveniju (sadašnju magistralu), Opatovo, Arsenal).

³² Monstat- Analiza broja i strukture poslovnih subjekata u Crnoj Gori po opština , 2012

³³ Monstat- Analiza broja i strukture poslovnih subjekata u Crnoj Gori po opština , 2012

Poslovno-proizvodni i komunalni programi, koji imaju viši prag emisija ili traže veće manipulacijske i saobraćajne površine lociraju se u servisno- komunalnim zonama: Kukuljina, Gradiošnica (uz dostupni put na novu magistralu), Brdišta (uz gradsko groblje), Tivatsko polje (uz put za Radoviće) i na Luštici (za potrebe turizma).

Lokacije pogodne za razvoj funkcija regionalnog značaja su lokacije kod aerodroma sjeverno od magistrale i Opatovo uz priključak na novu magistralu (npr. tehnološki park, poslovne zone, poslovno-trgovački centri).

U sklopu stambenih zona moguć je smještaj poslovnih djelatnosti, koje se mogu obavljati u stanovima (ne narušavaju uslove zaštite od buke, aerozagadjenja i sl.).

U cilju unapređenja poslovnog ambijenta, Opština Tivat je zajedno sa Investitciono Razvojnim Fondom Crne Gore (IRFCG) i Erste bankom krajem 2011. osnovala mikrokreditni fond za kreditiranje malih i srednjih preduzeća sa teritorije Opštine Tivat po značajno povoljnijim uslovima od tržišnih. Početni kapital fonda je 200.000 EUR a mogu se dobiti krediti u iznosu od 3-15.000 EUR na rok otplate do 5 godina.

9.2 Poljoprivreda

Tivat se nalazi u Primorskom regionu, koji raspolaže sa oko 20.000ha obradivih površina, relativno dobre plodnosti, kojeg čine duboka aluvijalno- deluvijalna zemljišta u poljima i uvalama i smeđa antropogena zemljišta na terasama i ravnima. Ovaj region posebno je pogodan za voćarsku (južno voće i masline) i povrtarsku proizvodnju, njegovi brdoviti tereni za gajenje sitnih preživara, a bogati su medonosnim, aromatičkim i ljekovitim biljem, kao i divljim vrstama voća (šipak, smokva i dr.).

Poljoprivredu treba razvijati kao djelatnost komplementarnu turizmu. Tivat tako ima izrazito pogodne klimatske uslove i kvalitetno tlo za bavljenje poljoprivredom i voćarstvom – oni su u prošlosti i bili vrlo razvijeni na teritoriji današnjeg Tivta posebno na padinama Vrmca i u tivatskom polju te na području Krtola.

Uprkos tim pogodnostima većina zemljišta u opštini Tivat je neobrađena, dugoročni planovi, koji su predviđali obiman razvoj poljoprivrede.

Uprkos ograničenim površinama koje se koriste za poljoprivrednu proizvodnju, poljoprivreda u Tivtu je veoma raznovrsna. Zastupljenost više poljoprivrednih grana uslovljena je, prije svega, različitim prirodnim preduslovima za odvijanje proizvodnje. Tako je kod nas zastupljeno maslinarstvo, gajenje citrusa i drugog supertropskog voća, gajenje rasada povrća, grožđa, pčelarstvo, kao i zastupljena je grana stočarstva –gajenje goveda, ovaca i koza.

Ova raznovrsna proizvodnja može da znači prednost s jedne strane, ali uslijed nemogućnosti da tržištu ponudi veće količine domaćih proizvoda, to je istovremeno i nedostatak.

Jedna od kočnica unapređenja poljoprivredne proizvodnje kao i povećanje poljoprivrednog obradivog zemljišta je i nestimulativna poreska politika.

Neiskorišćena oblast je i seoski eko turizam, koji bi se kroz razvoj poljoprivrednih gazdinstva u ambijentalnim cjelinama naše opštine mogao razvijati. Slaba je i motivisanost za bavljanje poljoprivredom zbog nepovoljnog sistemskog položaja poljoprivrede.

Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj Opštine Tivat vodi evidenciju poljoprivrednih proizvođača - formiran je registar maslinjaka, registar proizvođača grožđa i vina, registar stočara i evidencija drugih grana poljoprivrednih proizvođača. Naime, u registre se upisuje po zahtjevu stranke u skladu sa Zakonima.

U evidenciji poljoprivrednih proizvođača nalazi se oko 30-ak aktivnih poljoprivrednih proizvođača, osim pčelara čiji se podaci o proizvođačima nalaze kod udruženja pčelara „Pelin“. Od navedenih poljoprivrednih proizvođača:

- stočarskom proizvodnjom se bavi 10 poljoprivrednika, koji su ujedno i korisnici premija iz programa Agrobudžata i Mjera ruralnog razvoja Opštine;

-maslinarskom proizvodnjom 13 proizvođača, koji su i upisani u Registar maslinjaka kod ovog organa. Na području naše opštine registrovano je i upisano u Registar maslinjaka ukupno 1495 maslina ;

-8 proizvođača koji sopstvene proizvode prodaju na pijaci ;

-3 proizvođača koja se bave povtarstvom –gajenje rasada u zatvorenom prostoru.

Većini ovih poljoprivrednih proizvođača poljoprivredna djelatnost je sporedna i kao takva predstavlja dodatni izvor prihoda osnovnim prihodima iz nepovoljnog sektora, što destimuliše proizvođače za intenzivnjim bavljenjem poljoprivredom, većim ulaganjem sredstava i sl.

U skladu sa Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju („Službeni list CG“ broj 56/09) i Zakonom o poljoprivrednom zemljištu („Službeni list RCG“, broj 15/92, 59/92, 27/94 i 32/11) Opština Tivat je napravila Program pored mjera ruralnog razvoja za kalendarsku godinu. Program obuhvata i direktna plaćanja u poljoprivredi kao što je dodatak korisniku staračke nakanade i premije u stočarstvu.

Naime, ovaj Program mjera ruralnog razvoja u opštini Tivat obuhvata programe za podsticanje razvoja :

-stočarske proizvodnje,

-revitalizaciju i podizanje višegodišnjih zasada,

-izgradnju i opremanje zaštićenih prostora za povrtarsku i cvijećarsku proizvodnju, nabavku hemijskih sredstava za zaštitu,

-podršku unpređivanja pčelarstva.

Ulaganje u poljoprivredu znači i ulaganje u ruralni razvoj jer je nemoguće očuvati seoska područja od napuštanja stanovništva bez poljoprivrede.

Ovakvim vidom podrške odnosno mjerama ruralnog razvoja direktno se utiče na postepen razvoj poljoprivrede.

Svake naredne godine program mjera ruralnog razvoja se mjenja, te se uvode i druge podsticajne mjere (u zavisnosti od zainteresovanosti i aktivnosti proizvođača i udruženja).

9. 2.1 Mjere razvoja poljoprivrede

Prema PUP-u poljoprivredu treba razvijati kao djelatnost komplementarnu turizmu. Razvoj poljoprivrede (maslinarstvo, vinogradarstvo, staklenici, cvijeće, južno voće...) obezbeđuje autentični i zdrav proizvod kao ugostiteljsku i gastronomsku ponudu, vizuelno pejzaž čini ljepšim, čuva tlo od erozije, omogućuje zapošljavanje većeg broja ljudi.

Tivat ima izrazito pogodne klimatske uslove i kvalitetno tlo za bavljenje poljoprivredom i voćarstvom, oni su u prošlosti i bili vrlo razvijeni na teritoriji današnjeg Tivta posebno na padinama Vrmca i u tivatskom polju, kao i na području Krtola.

Kao najefikasnije mjere podrške razvoja poljoprivrede treba napomenuti:

- Podrška poljoprivrednim proizvođačima kroz Program mjera ruralnog razvoja, određenim mjerama u vidu podrške ili učešća u troškovima unapređenja poljoprivredne proizvodnje
- Stvaranje uslova ponude na tržištu poljoprivrednicima sopstvenih proizvoda (povoljniji zakup tezgi na pijaci i sl.)
- Stimulativna poreska politika-posebno značajnu ulogu u podsticanju brzog oporavka poljoprivrede ima i poreska politika.Umanjenje ili oslobođanje moglo bi imati efekat „injekcije“ na veći priostup eksploataciji polj.zemljišta .Ovakvim vidom poreske politike zadobili bi povjerenje među poljoprivrednim proizvođačima ,s obzirom da je slab odziv proizvođača za upis u registre koji se vode u lokalnoj upravi.

9.2.2 Ribarstvo i marikultura

Ribarstvo se posmatra kroz dva sektora: slatkovodno i morsko ribarstvo. *Morsko ribarstvo* karakteriše raznovrsnost ribnog fonda. Prema podacima iz Prostornog plana Crne Gore za period do 2020. godine, ribarsku flotu, koja je prilično tehnički zaostala, čine 14 ribarskih brodova i 170 motornih čamaca. Morskim ribarstvom se bavi 7 preduzeća, odnosno zadruga i 84 individualna ribara. Komercijalnu ribarsku flotu za izlov bentoske ribe – kočarenjem, čini 17 brodova i čamaca, dok flota za izlov pleagičnih resursa, faktički ne postoji, što upućuje na realnu mogućnost za razvoj ovog načina ribolova.³⁴ U primorskog regionu, kojem pripada I Tivat postoji oko 700 sportsko-rekreativnih ribolovaca. Ribarsku flotu čine koće i plivaričari. Flota se bavi lovom u teritorijalnim vodama.

Ovo obuhvata i dirigovano ribarenje kočama unutar linije od 3 milje u periodu od januara do aprila, kada se plovilima dozvoljava lov na tigraste gambore. Veći dio kočarske aktivnosti se odvija na potezu od Budve do Bara, gdje je dno pjeskovito, a dubina se kreće od 80 do 200m. Na udaljenosti van linije od 12nm nema nikakvih aktivnosti domaće ribarske flote. Riba ulovljena kočama izvozi se preko lokalnog feribot terminala u Italiju kao svježa, «šokirana» i na ledu, a samo manji dio ulova se prodaje na lokalnom tržištu. U Kotoru i Tivtu postoje distributivni centri morskih proizvoda.

Specifični problemi vezani za oblast ribolova uglavnom su sljedeći:

- Ribari nerado investiraju u svoje brodove.
- Aktivnosti brodova su, uslijed njihove starosti i slabe tehničke opremljenosti, ograničene na priobalne vode.
- Nedostatak kvalifikovane radne snage (ne postoji ribarska obuka i polaganje ribarskog ispita).
- Sistem evidentiranja izlovljene količine ribe nije dobar.
- Nedostatak adekvatnih ribarskih luka, što stvara probleme za vezivanje brodova naročito u ljetnjim mjesecima.
- Nepostojanje specijalizovanih prodavnica za prodaju ribarskih alata i opreme za privredni ribolov.

Bokokotorski zaliv predstavlja veliku zaštićenu oblast mora duboko uvučenu u kopno koja pokriva oko 87 km²,sa dobrim uslovima za uzgoj dagnji korišćenjem sistema plutajućih

³⁴ Mapa Resursa, str.38

bova i konopa. Trenutno u Zalivu postoji 16 uzgajivača koji se bave uzgojem dagnji ovim sistemom proizvodnje. Svi uzgajivači uglavnom snabdijevaju domaće tržište.

Kada su u pitanju barijere za razvoj uzgoja dagnji u ovom području, riječ je uglavnom o sljedećem:³⁵

- Zagađenost Zaliva (oko 0,2% ukupnog sadržaja vode Zaliva čine otpadne vode).
- Uslovi za izdavanje dozvola za uzgoj su komplikovani. Između ostalog, potrebna je Procjena uticaja uzgoja na životnu sredinu i saglasnosti od nekoliko Vladinih organa. Neusklađenost zakona, takođe komplikuje dobijanje dozvole za uzgoj.
- Razvijeno je sivo tržište dagnji koje se sakupljaju sa obale, što otežava legalnu ponudu.
- Tehnologija koja se danas primjenjuje je zaostala. Pletonice sa mlađi se ne postavljaju pravilno, što rezultira niskim prinosima, promjenljivim prirastom i srazmjerne tome visokim nivoima sortiranja tokom branja.

Tivat raspolaže s uzgajalištem na verigama i 4 uzgajališta školjki. Opštine Bokokotorske regije ističu da imaju veoma malu nadležnost za usmjeravanje razvoja ribarstva, uzimajući u obzir da Morsko dobro vrši kontrolu u oblasti ribarstva. Takođe kao kočnicu razvoja ove poljoprivredne grane predstavlja nedovoljna zainteresivanost lokalnog stanovništva da se bavi ribarstvom.

10 ŽIVOTNA SREDINA

10.1 Zaštićena prirodna dobra

Na teritoriji Opštine postoje površine koje zbog svojih izuzetnih prirodnih odlika, estetskih i/ili bioloških uživaju status zaštićenih prirodnih dobara na nivou Crne Gore. Ukazima Zavoda za zaštitu zaštićeni su:

Veliki gradski park - upis u Centralni registar zaštićenih objekata prirode 1968. godine
Površina: cca 6 ha

Plaža Pržno – upis u Centralni registar zaštićenih objekata prirode 1968. godine

Solila – posebni (specijalni) rezervat prirode, IBA lokalitet. Upis u Centralni registar zaštićenih objekata prirode 2008. godine.

Površina: cca 150 ha

Opštinska Odluka o komunalnom redu (Sl.list CG- opštinski propisi broj 43/06) odredila je vrijedne zelene površine koje se štite kao zaštićene grupacije stabala:

- a) palme duž rive u Donjoj Lastvi i na Pinama ;
- b) grupacija borova na Župi i ispred stare škole u Tivtu ;

³⁵ Mapa resursa, str.39

- c) veliki park, park na Trgu Ratne mornarice, park "Ivovica" u Donjoj Lastvi i park ispred hotela "Mimoza" ;
- d) park pored ljetnje pozornice ;
- e) park na uglu Ulice II dalmatinske i 21. Novembra ;
- f) rogač na rivi u Donjoj Lastvi i rogač na rasrsnici puta Radovići-Krašići ;
- g) skupina eukaliptusa (kod stare ciglane) obala Đuraševići .

Zavod za zaštitu prirode radi/ priprema prethodnu studiju na osnovu koje će staviti pod zaštitu Vrmac i rogač na rivi u Donjoj Lastvi – pojedinačno stablo posebne vrijednosti.

Vrmac – (regionalni) park prirode

Namjena po PUP- u , 2010. god.

Površina: 1331 ha

Brdo Vrmac, njegova padina uz Kotorski zaliv je na listi UNESCO-ove prirodne baštine i administrativno pripada opštini Kotor. Padine Vrmca koje su okrenute Tivatskom zalivu i administrativno pripadaju opštini Tivat imaju status kontaktne zone UNESCO-ovog područja, u više dokumenata UNESCO-a , stoji prijedlog za proširenje područja zaštite na cijelo brdo Vrmac i na dijelove Tivatskog zaliva. Prostornim planovima opština Kotor i Tivat iz 1988. godine, Vrmac je bio definisan kao *regionalni park prirode*. Aktuelnim skoro usvojenim PUP-om Tivta do 2020. godine, područje Vrmca ima namjenu *parka prirode* kao područje od posebne prirodne vrijednosti koje treba štititi.

Na brdu Vrmac su sela Gornja Lastva, Bogdašići Gornji i Donji, Veće Brdo i Đurđevo Brdo koji su očuvani primjeri graditeljskog nasljeđa. Za Gornju Lastvu je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture pokrenuo postupak da se stavi na listu zaštićenih objekata s obzirom na to da je u pitanju vrijedna ambijentalna cjelina.

Na teritoriji opštine Tivat moguće je naći i primjerke nekih biljnih vrsta koje su zaštićene na teritoriji Crne Gore.

Na području Opštine za sada nema, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, formalno proglašenih kulturno- istorijskih lokaliteta ili područja (arheološko nalazište, kulturno- istorijsko područje, kulturni pejzaž) niti proglašenih područja "Natura 2000". Ova činjenica nije uzrokovanja nepostojanjem takvih područja na teritoriji opštine, nego je posljedica skoro donešenih zakona koji regulišu ovu materiju.

10.2 Glavni eko problemi

Neriješen odvod otpadnih voda (nepostojanje kanalizacionog sistema) tokom proteklih godina u kojima je Tivat rastao, velika gradnja suprastrukture (uglavnom stambenih jedinica) nije bila praćena jednakom izgradnjom infrastrukture i uređenjem saobraćajnih i javnih površina. Nepostojanje javne gradske kanalizacione mreže i prečišćavanja otpadnih voda, navelo je mnoge vlasnike individualnih stambenih kuća da prelive svojih septičkih jama izlivaju u otvorene kišne kanale koji otpadne vode odvode u more. U more se bez prethodnog prečišćavanja izlivaju i otpadne vode iz kanalizacionih sistema stambenog naselja Seljanovo i centra Tivta koji postoje. Ovako (ne)riješeno pitanje odvoda otpadnih voda ima direktni uticaj na čistoću morske vode u Zalivu, ali i na stanje životne sredine generalno. Privode se kraju radovi na izgradnji gradske kanalizacione mreže za veći dio urbanizovanog područja grada Tivta, završen je projekat kolektora Krašići- Đuraševici, u pripremi je izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda iz sistema regionalne kanalizacije. Iako pitanje konačnog rješenja odvodnje svih otpadnih voda iz Zaliva zahtijeva duže vrijeme, *možemo zaključiti da je njegovo rješavanje u toku*.

Vodosnabdijevanje. U prošlosti, naselja tivatske opštine snabdijevanje vodom rješavala su na više načina koji su uvek bili održivi:

- a) izgradnjom pojedinačnih bistijerni za sakupljanje kišnice koje su građene uz stambene kuće i bile dio okućnice ;
- b) izgradnjom seoskih bistijerni (Gornji Krašići) ;
- c) izgradnjom bunara/ poula koji su takođe nerijetko pripadali pojedinačnim domaćinstvima;
- d) prirodnim izvorima;

Izgradnja gradskog vodovoda uslijedila je razvojem samog centra Tivta.

Danas, skoro cijela urbanizovana teritorija opštine Tivat, sva naselja izuzev (napuštenih) sela Vrmca, ima izgrađenu vodovodnu mrežu. Gradski vodovodni sistem se snabdijeva sa dva izvorišta: Topliš i Plavda, a priključen je i na regionalni vodovod. Na cijelom Crnogorskom primorju, posebno tokom turističke sezone, izražen je problem manjka pitke vode. Ovaj je problem u Tivtu manje izražen nego u drugim gradovima, ali je u pojednim dijelovima grada snabdijevanje vodom kritično, negdje i tokom cijele godine. Problem vodosnabdijevanja rješava se kroz rekonstrukciju postojeće mreže i izgradnju nove sa priključenjem na regionalni vodovod.

Komunalni i ostali otpad, buka i zagađenje vazduha. Odlaganje otpada, svih njegovih vrsta, na ukupnoj teritoriji Crne Gore odnosno svim njenim gradovima je neriješeno. Otpad se neselektivno odlaže na neuređenem odlagalištima koja ne zadovoljavaju niti jedan tehnički, tehnološki ili ekološki i sanitarni standard. Donošenjem Zakona o upravljanju otpadom napravljen je tek prvi korak kako bi se započelo sa rješavanjem ovog gorućeg problema.

Opština Tivat je do prije par godina odlagala otpad na neuređenoj deponiji Grabovac koja je zatvorena po naređenju republičke inspekcije i nakon protesta lokalnog stanovništva i vlasnika zemljišta.

Nakon toga, otpad je odlagan na takođe neuređenoj deponiji Sinjarevo koja je bila zajedničko odlagalište za opštine Kotor, Tivat i Budva. Deponija Sinjarevo je zatvorena po otvaranju privremene regionalne sanitarne deponije Lovanja.

Lovanja je bila prva donekle uređena deponija u Crnoj Gori i djelimično je podigla standard odlaganja otpada za tri opštine, ali problem nije riješen prema standardima koji se zahtijevaju u razvijenim zemljama- opštine nisu uredile selektivno odlaganje kućnog otpada, ne postoje uredeni sabirni centri za reciklažni otpad, niti deponije za medicinski i opasni otpad itd. Uz to, kapacitet Lovanje je iscrpljen, pa je pitanje budućeg odlaganja otpada ostalo otvoreno.

Nekadašnja neuređena odlagališta, Grabovac i Sinjarevo, se više ne koriste, ali nisu sanirana pa je njihov negativni uticaj na bliže i šire okruženje izvjestan iako mjerena nisu nikada vršena.

U skladu sa Zakonom, upravljanje otpadom uređuje se Lokalnim planom upravljanja otpadom koji je Opština Tivat donijela 2009. godine.

Saobraćaj (aerodrom, magistrala, trajekt), aerodrom Tivat, posebno tokom turističke sezone, postaje sve prometniji. Pravci polijetanja i slijetanja aviona su najčešće usmjereni preko Zaliva i naselja.

Negativni uticaj se ogleda u zagađivanju vazduha i efektu buke koji je najsnažniji pri polijetanju i slijetanju aviona. Za aerodrom Tivat u toku je izrada državne studije lokacije za koju je obavezna izrada *Strateške procjene uticaja na životnu sredinu* kroz koju će ovaj problem biti razmatran i koja mora dati prijedloge adekvatnog rješenja ovih problema.

Sve veći broj automobila na ulicama i putevima utiče na kvalitet vazduha, povećava buku i otvara pitanje saobraćaja u mirovanju odnosno nedovoljan broj parking mesta. Poseban problem je magistrala koja prolazi cijelom dužinom grada i koja je praktično glavna gradska ulica. Magistrala sve teže opslužuje sve veći broj putničkih i teretnih vozila. Kroz izradu prostorno planske i urbanističke dokumentacije, u cilju smanjenja negativnog uticaja kolskog saobraćaja, date su preporuke i rješenja koja treba realizovati u budućem periodu.

Rasterećenje magistrale se ostvaruje izgradnjom njoj paralelnih gradskih saobraćajnica u naseljima iznad magistrale koje će lokalni promet koji je danas koncentrisan na magistralu rasporediti na više gradskih saobraćajnica. Tranzitni promet bi trebala preuzeti obilaznica čija je izgradnja planirana.

Razdvajanje kolskog i pješackog prometa ostvaruje se izgradnjom trotoara duž svih gradskih saobraćajnica.

Trajektno pristanište u Lepetanima je važna saobraćajna tačka u drumskom prometu. Negativni uticaj se ogleda u više segmenata – trajekti kod pristajanja i ispoljavljavanja proizvode buku, zagađuje se more otpadnim uljima i vazduh izduvnim plinovima velikog broja automobila.

Trajektno pristanište je u zoni morskog dobra, što znači da je upravljanje u ingerenciji države. Uloga lokalne uprave je u tom slučaju formalno mala u odnosu na njenu obavezu prema građanima Lepetana.

Negativan uticaj sa teritorije susjednih opština. Negativni uticaj teritorija opštine Tivat trpi i od susjednih opština. Kada je riječ o uticaju koji se proizvodi na teritoriji opštine Herceg Novi, ovo se prije svega ogleda kroz uticaj brodogradilišta Bijela, ali i kroz neriješeno pitanje odvodnje i precišćavanja otpadnih voda hercegnovskih naselja orijentisanih na Tivatski zaliv.

Jedina regionalna deponija komunalnog otpada je takođe najbliža Tivtu bez obzira na njen administrativni položaj koji je definiše kao kotorsku. Kotorska industrijska zona takođe svoj uticaj ostvaruje na životnu sredinu Tivta jer joj je to najbliži grad.

10.3 Kontaminirana mjesta i zagađenje zemljišta, prirodne opasnosti i tehnološki rizici

Zagađena zemljišta: Do sada nije izvršena sanacija nekadašnjih neuređenih odlagališta za čvrsti komunalni otpad, Grabovac i Sinjarevo te je njihov negativan uticaj na životnu sredinu izvjestan.

Do zatvaranja, na područje MTRZ „Sava Kovačević“ (Arsenal) nalazila se veća količina grita. Novi korisnik tog prostora, PortoMontenegro preuzeo je brigu o njegovom propisnom odlaganju.

Prirodne opasnosti: Utvrđeno je nekoliko lokacija na kojima se uslijed većih padavina mogu pojaviti plavljenje terena i/ili odroni-klizišta koji bi ozbiljno mogli ugroziti bezbjednost ljudi i imovine i to : klizišta u Lepetanima: Verige i na „trećoj traci“ u Luci dok su plavljenja terena naročito izražnena u Radovićima –Solila, magistrala pored aerodromske piste.

Po pitanju **tehnoloških rizika** bitno je istaći stanicu za prepumpavanje goriva na Bonićima i terminal za gorivo „Avio Servis – Tivat“. Vlasnik pomenutih objekata preduzima sve mјere kako bi objektivnu opasnost sveo na najmanju moguću mjeru.

10.4 Šumski požari: frekvencija i štete

U periodu od 2003.-2011. god. zabilježeno je izuzetno veliki broj požara na otvorenom prostoru, čak 550. U toku 2010. god. i do 01.10.2011. god. zabilježeno je svega 14 i 22 požara respektivno što je za gore navedeni period dosta ispod prosjeka. Razlozi drastičnom padu broja požara na otvorenom prostoru su brojni, ali ključni je taj što

posljednjih 9 godina u periodu najvećih suša tj. od 01.juna do 01. oktobra predsjednik opštine donosi Naredbu o zabrani loženja vatre na otvorenom prostoru. Iz godine u godinu poštovanje ove naredbe od strane građane dalo je izuzetno dobre rezultate.

Ako se kao polazni podatak o štetama koje su izazvali požari uzme 2003. god. kada je izgorelo 870 ha (8,7 miliona kvadratnih metara) i to najviše borovih šuma i maslinjaka, jasno je da najnoviji podaci, za 2011. god. do 01. oktobra, o šteti koju su izazvali požari na površini od „svega“ 12 ha govore da su se lokalna „Služba zaštite i spašavanja“ (odnosno „Vatrogasna jedinica“ do 01.01.2008.god.) u saradnji sa lokalnom upravom maksimalno založili u rješavanju ovog ozbiljnog ekološkog problema. Na osnovu preciznih statističkih podataka veći požari (požar koji u toku 24h obuhvata veliku površinu, nekoliko ha i akcija gašenja traje najmanje 2 dana) se javljaju svakih 5 godina. Katastrofalni požari javljaju se svakih 10 godina ali ovo treba uzeti sa velikom rezervom zbog izvjesne promjene klime odnosno globalnog zatopljenja.

Nakon šumske požare organizovane su brojne akcije ozelenjavanja ogoljenih prostora međutim akcija koja je bila najvećih razmjera i koja je izvjesno dala dobre i pozitivne rezultate realizovana je krajem 2009. i početkom 2010. godine kada je Opština Tivat u saradnji sa Zavodom za šume CG organizovala akciju sadnje preko 3000 sadnica crnog bora i bagrema ... Konačnu realizaciju izvršili su radnici službe Zelenilo lokalnog komunalnog preduzeća. Prostor na kojem je akcija izvedena pokriva površinu od preko 5ha (Gomilice, Struge....).

11 KOMUNALNI OTPAD

11.1 Upravljanje otpadom, opis sadašnjeg sistema i glavnih izazova

Do kraja 2001. god. lokacija Grabovac se koristila kao zvanična deponija za cijelu opštini Tivat. Nakon protesta lokalnog stanovništva, vlasnika zemljišta i naloga republičke inspekcije ova deponija je zatvorena.

Od početka 2002. godine deponovanje otpada sa teritorije opštine Tivat nastavljeno je na lokaciji Sinjarevo koja je kao i Grabovac bila neuređena i nije ispunjavala niti jedan ekološki standard-uslov.

Jula mjeseca 2004. god. otvorena je prva privremena regionalna sanitarna deponije u Crnoj Gori „Lovanja“ (opština Kotor) na kojoj su čvrsti otpad odlagale opštine Kotor, Budva i Tivat. Deponija je u potpunosti izgrađena prema direktivama evropske unije i to od sredstava svjetske banke (donacija) u iznosu od preko 1,3 miliona USD. Na žalost, zbog nepoštovanja standarda razvijenih zemalja po kojima se deponovao samo dio prikupljenog otpada i to onaj koji ostaje nakon detaljne selekcije kapaciteti ove deponije vrlo brzo su bili ispunjeni i ista je zatvorena već 31. decembra 2007.god.

Od zatvaranja deponije „Lovanja“ pa sve do 2009. god. miješani čvrsti komunalni otpad iz opštine Tivat odlagao se neposredno na podgoričku sanitarnu deponiju za čvrsti otpad „Livade“ dok se od 2009. god. miješani komunalni otpad sa područja naše opštine transportuje do pretvarne stanice u Kotoru (lokacija sanitarne deponije „Lovanja“) gdje se isti prethodno razdvaja u mini reciklažnom dvorištu i nakon razdvajanja transportuje do deponije „Livade“ specijalnim vozilima izuzetno velikih kapaciteta.

11.2 Prikupljanje i prevoz komunalnog čvrstog otpada

Za poslove prikupljanja, transporta i deponovanja čvrstog komunalnog otpada na području opštine zaduženo je J.P. "Komunalno" Tivat, koje zapošljava 70 radnika, a pored toga bavi se i upravljanjem gradskog groblja, gradskog zelenila, održavanjem javne rasvjete i dr.

Na prikupljanju otpada tokom godine je angažovano 35 radnika dok se tokom sezone taj broj uvećava za još 26 radnika kroz Program javnih radova, različite akcije čišćenja i sl.

Teritorija sa koje se organizovano sakuplja komunalni otpad je gotovo cijelokupna teritorija Opštine (osim krajnjih rijetko naseljenih rubnih područja).

Na cijeloj teritoriji Opštine trenutno se nalazi oko 600 kontejnera kapaciteta $1,1\text{m}^3$ za prikupljanje otpada smještenih na preko 160 lokacija- kontejnerska mjesta. Od navedenog broja kontejnera oko 200 je za separatno odlaganje otpada (PET, papir-karton, staklo, Al). Zbog nedovoljne edukacije i svjeti građana ovaj projekat odnosno zakonska obaveza nije u potpunosti zaživio.

Do sredine 2011. god. na području opštine registrovano je oko 370 pravnih subjekata (lijeti se ovaj broj uveća za 70) koji proizvode otpad svojim uslugama i djelatnostima i oko 6500 domaćinstava koji stvaraju kućni otpad što čini preko 90% od ukupnog broja domaćinstava na području Opštine.

Prikupljanje i odvoz čvrstog komunalnog otpada nisu organizovani u onim naseljima gdje neizgrađenost adekvatne putne komunikacije onemogućava nesmetan prolazak specijalnih vozila

U posljednjih 6 godina od kada se vrši vaganje i vodi evidencija o količinama prikupljenog miješanog komunalnog otpada bilježen je iz godine u godinu porast prikupljene količine ove vrste otpada za oko 7% (godišnje).

U 2011. godini komunalno preduzeće je prikupilo i odvezlo do kotorske pretovarne stanice 6700t miješanog komunalnog otpada.

11.3 Prikupljanje ostalih vrsta otpada

Ambalažni karton se svakodnevno prikuplja nakon čega se balira u prostoru voznog parka JP Komunalno i prodaje krajnjem korisniku koji ga odvozi sa mjesta baliranja do reciklažnog centra. U posljednjih nekoliko godina Komunalno preduzeće sakupi u prosjeku preko 200t/god ove vrste otpada.

Biljni otpad, zemlja uglavnom sa javnih površina prikuplja se svim danima osim nedjeljom i odvozi na nekadašnju deponiju komunalnog otpada, Grabovac (od 2006. god. se vrši kontrolisano odlaganje).

Razne vrste metala (željezo, Al, Cu, Pb, mesing...) sakupljaju se neorganizovano od određene grupe građana koja nema dozvolu za takvu vrstu posla ali povučeni dobrim finansijskim efektom od prodaje prikupljenog metala, oni to rade samoinicijativno.

Kabasti otpad sakuplja se po pozivu građana i privremeno odlaže na prostoru voznog parka JP Komunalno u Velikom gradskom parku a dalje se nakon detaljne selekcije šalje na kotorskiju deponiju.

Šut i građevinski otpad se odlažu na kotorskiju deponiju namijenjenu za odlaganje ove vrste otpada.

U manjem obimu sakupljene auto gume ustupaju se organizatorima auto- trka širom zemlje.

Krajem 2011. godine otpočelo se sa selektivnim prikupljanjem PET ambalaže

11.4 Nekontrolisana odlagališta

Pojava nekontrolisanog odlaganja čvrstog otpada, na području opštine Tivat, u posljednje dvije godine prisutna je u neznatnoj mjeri. Od 2009. god. do sada lokalno komunalno preduzeće uspjelo je mnogobrojnim akcijama da sanira sva neuređena odlagališta, njih 10, navedena u Lokalnom planu upravljanja otpadom.

Ova pojava utiče na degradaciju kvaliteta životne sredine, a prisutna je i dalje, prije svega, zbog nedovoljno razvijene ekološke kulture stanovništva, te lošeg rada nadzorno-inspekcijskih i sudskih organa, koji ne sankcionisu ovakve nezakonite i štetne pojave. Uglavnom se nekonstrolisano odlažu građevinski otpad, kabasti otpad iz domaćinstva i uginule životnje.

11.5 Oprema za prikupljanje, odvoz i odlaganje otpada

JP "Komunalno" Tivat je vrlo dobro opremljeno za obavljanje osnovne djelatnosti. Raspolaže sa oko 600 kontejnera 1,1 m³, više od 10 kontejnera od 5 i 7 m³ preko 30 mrežastih boksova za separatno odlaganje karton-papira, 10 mrežastih bokseva za separatno odlaganje PET ambalaže, 7 specijalnih vozila sa presom (smećare), jednim podizačem, jednim kamionom sa kipom, čistilicom, specijalnom kombinovanom građevinskom mašinom, grajferom, 4 manja kamiona.

Vozila su jednim dijelom nova a drugi, stariji dio se dosta dobro održava čime je zagarantovan njihov pouzdan rad.

11.6 Reciklaža otpada na području Opštine

Na području opštine Tivat vrši se selektivno sakupljanje dvije vrste otpada i to ambalažnog kartona-papira i PET ambalaže.

Ne postoji selektivno sakupljanje otpada na mjestu nastanka iz više razloga: prvi i glavni je nepostojanje reciklažnog dvorišta. J.P."Komunalno" Tivat se i dalje nalazi na "privremenoj" lokaciji neuslovnoj za potrebe predviđene Zakonom o upravljanju otpadom kada je u pitanju obaveza selektivnog sakupljanja otpada. Usvajanjem DUP-a Gradiošnica stvoren je preduslov za izgradnju reciklažnog dvorišta s obzirom da je navedenim planom predviđen prostor koji svojim dimenzijama zadovoljava sve buduće potrebe komunalnog preduzeća što podrazumijeva i izgradnju reciklažnog dvorišta. Slijedeći razlog je: nedovoljan broj specijalnih vozila za prikupljanje otpada kojima bi se moglo prikupljati sve, Zakonom predviđene, vrsta otpada posebno. Velike količine biljnog ili tzv. zelenog otpada, od kojeg se kompostiranjem dobija visoko kvalitetni humus, na žalost zbog nepostojanja postrojenja za kompostiranje, i dalje se kontrolisano deponuje na nekadašnjoj deponiji komunalnog otpada Grabovac.

12. VODOSNADBJEVANJE I OBORINSKE VODE

12.1 Vodosnadbjevanje u Opštini

J.P.“Vodovod i kanalizacija“ je preduzeće koje je odgovorno za upravljanje, rad i održavanje infrastrukture vodosnabdijevanja i kanalizacije u opštini Tivat.

Vodosnabdijevanje Tivta se obezbjeđuje vodom iz izvorišta “Plavda”, Regionalnog vodovoda, tri bunara u “Toplišu” (kao alternativa) i iz hercegnovskog vodovodnog sistema (ljetnji period-naselje Krašići) . Mreža koja povezuje skoro sve stanovnike u Tivtu ukupne je dužine 120 km, i podjeljena je na više zona pritisaka. Eksploatacija i distribucija vode vrši se pumpanjem vode sa izvorišta u gravitacione rezervoare a takodje i distribucija dovoljnih količina kvalitetne vode direktno u mrežu do svih potrošača 24 sata dnevno.

Proizvodnja, eksploatacija i distribucija vode za područje tivatske opštine vrši se iz Regionalnog vodovoda, izvorišta „Plavda“ i „Topliš“(alternativa), kao i hercegnovskog vodovodnog sistema. Na izvorištu „Plavda“ nalaze se pumpna postrojenja koja zahvataju i pumpaju vodu u rezervoar kapaciteta 2x1000 m³ koji se nalaze na koti od 64m n.m, gdje se gravitacijom dalje distribuiru voda u dijelove grada od Lepetana do Župe.

Sa izvorišta „Topliš“, koji je sada alternativa Regionalnom vodovodu, pumpnim postrojenjima voda se preko potisno- distributivnih cjevovoda AC 250 pumpa, u jednom pravcu u rezervoar „Radovići“ kapaciteta 900m³, a odatle se prepumpava u rezervoar visočije zone- rezervoar „Gošići“, kota 150 m.n.m, dok se drugi dio vode iz rezervoara „Radovići“ gravitacijom snabdijeva područje Krašića. U ostala područja opštine Tivat od Topliša do Župe (naselja Gradiošnica, Vrijes, Dumidran, Brdišta, Aerodrom...) koja se snabdijevaju sa izvorišta Topliš, voda se distribuiru direktno u sistem, bez ikakvog rezervoarskog prostora. Veliki problem snabdijevanja sa izvorišta „Topliš“ predstavlja problem visokih pritisaka koji su neminovni u sadašnjem načinu distribucije vode, pošto se na stranu Tivta sa „Topliša“ pumpa direktno u sistem oko 7.5 bara, a sa druge strane put „Radovići“ se pumpa u rezervoar koji je na koti 80 m.n.m, što prouzrokuje pritiske od preko 8 bara.

Od avgusta 2010. godine, izvorište „Topliš“ je stavljen van funkcije i kompletna količina vode za poluostrvo Luštica (O. Đuraševića, Radovići, Gošići, Krašići, Milovići, Đuraševići) i dio na potezu Gradiošnica, Vrijes, Brdišta, Dumidran Aerodrom, se preuzima od Regionalnog vodovoda. Mjesto priključenja na Regionalni vodovodni sistem je na raskrsnici (kružni tok) Tivat-kotor-Budva odakle je postavljen novi cjevovod DN 450 PN 16 u dužini od 2,6km, na čijem se kraju nalaze regulatori pritiska. Jedan regulator pritiska je za poluostrvo Luštica, a drugi za dio koji gravitira sjevernom dijelu opštine Tivat

Druga lokacija na kojoj se preuzima voda iz Regionalnog vodovoda je rezervoar „Đurđeve brdo“ – koji služi za prijem vode za centralni dio opštine sve do Lepetana.

Vodovodni sistem Tivta je spojen i na 2 lokacije sa vodovodnim sistemom Herceg Novog. Jedno je na lokaciji „Luka Stevovića“ u Lepetanama, dok je druga lokacija na Luštici- u „Petroviće“ i ta veza je aktuelna u ljetnjem periodu gdje se preuzima oko 10 l/s vode u ljetnjem periodu za područje Krašića.

Do 2007. godine kanalizacioni sistem za odvodnju otpadnih voda u Tivtu pokriva je uski centar grada i manji dio naselja Seljanovo. U takvom sistemu su se mješale fekalne i oborinske vode a sve je na kraju neprečišćeno završavalo u moru sa ispustima koji nisu bili duži od 30m. Na žalost svaki oborinski otvoreni kanal je služio i kao kanal za prelive septičkih jama. 2007. godine je počela izgradnja prve faze kanalizacionog sistema u Tivtu, na koju se 2009. godine nadovezala druga faza kanalizacionog sistema tako da u ovom trenutku grad Tivat je pokriven sa nekoliko desetina kilometara što glavnog kolektora-dijametri 700,600 i 500 milimetara, što sekundarne i tercijalne kanalizacione mreže. Cijeli

sistem je projektovan tako da bude glavni kolektor gravitacioni. Na njemu postoje 2 sifona, jedan od benzinske stanice do sportske dvorane i drugi od potoka Gradiošnica do Kalardova (čime se vrši ušteda električne energije). U glavni kolektor se upumpava kanalizacija iz okolnih naselja što gravitaciono, što preko 3 pumpne stanice i to pumpna stanica Seljanovo koja gravitira cijelom području Seljanova do potoka Seljanovo i koja je ujedno i pumpna stanica dijela „Porta Montenegro“. Druga pumpna stanica je pumpna stanica Kalimanj koja gravitira području centra grada do benzinske stanice sa jedne strane i naselju Kalimanj sa druge strane. Treća pumpna stanica je pumpna stanica Gradiošnica koja služi ujedno i kao pumpna stanica naselja Vrijes, Gradiošnica i Dumidran, a služi i za ispiranje sifona. Na kraju glavnog kolektora se nalazi pumpna stanica „Solila“ koja je najveća u sistemu i koja svu otpadnu vodu iz gore navedenog dijela sistema upumpava u regionalni kolektor „Tivat-Kotor“ koji preko ispustne gradjevine, koja se nalazi izmedju Oblatna i hotelskog kompleksa Plavi horizonti, preko podmorskog ispusta dugog 3 kilometra ispušta u otvoreno more.

U toku je izrada idejnog rješenja za zajedničko postrojenje za preradu otpadnih voda za Kotor i Tivat koje će se nalaziti na lokaciji opštine Tivat, na poluostrvu Luštica, a takodje treba da počne i treća faza izgradnje kanalizacione mreže za kompletno područje Luštice, od Krašića do Solila, to jest obale Đuraševića. U toku je priključenje objekata na novoizgrađeni sistem u centru grada (prioritet su zgrade a zatim i pojedinačni stambeni objekti) dok bi se do kraja tekuće godine trebalo završiti priključenje objekata u većem dijelu grada.

Dio „stare“ kanalizacije će ostati u funkciji za dio oborinskih voda dok se septičke jame totalno izbacuju iz sistema.

Oborinske vode uglavnom idu otvorenim kanalima i potocima jer oborinska kanalizacija postoji samo u nekoliko ulica u užem centru Tivta i na Seljanovu. Razvojem grada očekuje se da će se razvijati i ovaj segment infrastrukture, koji u sadašnjem momentu nije prioritetan.

U prošlosti, teritorija opštine se zbog svojih izuzetnih kvaliteta i prirodnih klimatskih uslova u najvećoj mjeri koristila kao obradivo poljoprivredno zemljište. Može se sa sigurnošću tvrditi da je na cijelom prostoru u podnožju padina Vrmca postojao izgrađen sistem kišnih kanala, hijerhijski jasan (oni manjeg profila i značaja su se ulivali u one veće a samo najveći su se ulivali u more). Na taj način je poljoprivredno zemljište štićeno od velikih voda. S vremenom, grad i naselja su se širili na nekada obrađivanom zemljištu što je uticalo na to da je problematika odvodnje oborinskih voda postajala vremenom sve veća jer se izgradnjom promijenila i struktura površine koja se odvodnjava čime su se promijenili i ključni parametri odvodnje kao i kvalitet oborinskih voda (povećan broj ulica, parking prostora, trotoara i sl. površina). U tom procesu, nerijetko su kišni kanali zatravljani, pokrivani, pretvarani u kanalizacione, jednom riječju sistem je narušen i jednim dijelom uništen.

12.2 Upravljanje postojećom mrežom- sistemom odvodnje oborinskih voda

Upravljanje sistemom odvodnje oborinskih voda trenutno se oslanja samo na jednom elementu a to je održavanje- čišćenje, o modernizaciji ili nekoj kvalitetivnoj rekonstrukciji mreže odvodnje oborinskih voda decenijama nema ni riječi.

Održavanje-čišćenje svodi se na preventivno čišćenje i čišćenje nakon pljuskova a podrazumijeva: čišćenje korita potoka i otvorenih kanala od raznih nanosa pijeska, zemlje, mulja, komunalnog i kabastog otpada, kao i košenje trave i drugog rastinja po obodima i samim koritim; čišćenje i uklanjanje začepljenja u zatvorenim kanalima; uklanjanje nanosa od pijeska, zemlje, mulja i dr. otpada iz mora na mjestu gdje se potoci i kanali ulivaju.

Na prostoru opštine nalazi se oko 50 značajnijih vodotokova i kanala koje lokalno Komunalno preduzeće održava na gore navedeni način. Na žalost, kao neka fizička granica nadležnosti nalazi se magistrala i ovo preduzeće može nesmetano da održava samo manji

dio ukupne dužine svih navedenih kanala i vodotokova u dijelu koji se nalazi od recipijenta-mora do magistrale. U tom dijelu veliki broj tokova kanala i potoka nalazi se na javnoj površini (Odluka o komunalnom redu Opštine Tivat, Član 73), dok je soubina održavanja veće dužine toka na dijelu od magistrale prema Vrmcu ostavljena na «milost i nemilost» naših građana s obzirom da se tokovi nalaze između granica privatnih parcela čiji vlasnici su po navedenoj Odluci dužni da ih održavaju (Član 73).

Upravo taj dio korita potoka i kanala sa sobom nosi mnogo iznenađenja a nerijetko i pravih višednevnih glavobolja preduzećima u čijoj nadležnosti je čišćenje i održavanje (u skladu sa navedenom Odlukom J.P. Vodovod i kanalizacija održava zatvorene kanale).

Za vrijeme velikih padavina često se dešava da teče „rijeka“ oborinske vode pomiješana sa otpadnim vodama, komunalnim i drugim čvrstim otpadom (plastične flaše, najloni, grane...) koja u kontaktu sa magistralnim i drugim putevima, na kojima nailazi na propuste, najčešće pravi začepljenje a kao posljedicu plavljenje i zagađivanje poplavljene područja. Činjenica je da je najveći procenat ukupnih izdvojenih investicionih sredstava za sistem odnosno mrežu odvodnje oborinskih voda uložen u: prekrivanje postojećih otvorenih kanala i pretvaranje otvorenih kanala u cjevovode ukopane u zemlju odnosno samo uklanjanje posljedica.

12.3 Plavna područja

Na području opštine evidentirano je 10 kritičnih lokacija plavljenja od kojih se dvije nalaze na poluostrvu Luštica a preostalih 8 na području Vrmca.

Plavljenja nastupaju uslijed razlijevanja nadolazećih voda, koje ne mogu primiti korita plitkih potoka i kanala a najviše su ugrožena područja: Kalimanj, Seljanovo, Solila, magistralni put na nekoliko lokacija (Lepetane, Kalimanj, Dumidran).

12.4 Oborinske vode naselja

Postojeći kanalizacioni sistem je tzv. mješovitog tipa (fekalne + oborinske vode) sa cjevovodima malih prečnika, tako da postoji kapacitet kanala nije dovoljan za odvođenje fekalnih i oborinskih voda zajedno.

Oborinske vode u naseljima najvećim dijelom prikupljaju se preko asfaltnih površina i krovova, i bez prečišćavanja završavaju u gradskom kanalizacionom sistemu, a kasnije u recipijent, more.

II SWOT ANALIZA

SNAGE - Strengths	SLABOSTI - Weaknesses
Postojanje prostorno - planske dokumentacije do 2020. godine	Odsustvo nadležnosti nad dijelom teritorije
Povoljna geografska lokacija	Neadekvatna putna infrastruktura
Prostorna razuđenost i mogućnost za dalju ekspanziju	Nepotpuna valorizacija atraktivnih turističkih lokaliteta (Ostrvo cvijeća, Sv. Marko, Župa)
Povoljni klimatski uslovi za razvoj svih vidova turizma	Neusklađenost na tržištu radne snage
Stabilan i održiv budžet uz budžetski suficit	Neriješen problem javnog parkinga
Dobra saradnja sa nevladinim sektorom	Nepostojanje autobuske stanice
Izrađeni projekti za najkrupniju infrastrukturu	Neriješen problem odlaganja čvrstog otpada
Multikulturalnost i multietničnost	Nedostatak adekvatnog visokokvalitetnog hotelskog smještaja
Blizina međunarodnog aerodroma	Nedostatak otvorenog i zatvorenog bazena
Kulturno- istorijsko nasljeđe	Neadekvatna opremljenost postojećih sportskih objekata
Izrađena infrastruktura za kulturne događaje	Nepostojanje dijela infrastrukture za odvod otpadnih i oborinskih voda
Ekološki potencijali	Nepostojanje dnevnog centra za djecu sa posebnim potrebama
Građanska disciplina u izmirenju poreskih i drugih obaveza	Arhitektonske barijere za kretanje lica sa invaliditetom
Stabilna i efikasna lokalna samouprava i javna preduzeća	Problem legalizacije bespravno sagrađenih objekata
Povoljan biznis ambijent	Problem neadekvatne kontrole ispuštanja otpadnih voda i

<p>Postojanje svih nivoa obrazovnih institucija</p> <p>Tehnička i kadrovska opremljenost javnih preduzeća i službi</p>	<p>drugog otpada sa plovnih objekata</p> <p>Nedostatak javnih sanitarnih čvorova</p> <p>Nedostatak reciklažnog centra i centra za kompostiranje</p>
<p>ŠANSE - Opportunities</p> <p>Mogućnost korišćenja alternativnih izvora energije</p> <p>Međuopštinska i prekogranična saradnja</p> <p>Prekvalifikacija kadrova i usaglašavanje ponude I tražnje</p> <p>Mogućnost korišćenja sredstava iz IPA I drugih fondova</p> <p>Izgradnja turističke infrastrukture i promocija atraktivnih kulturnih i prirodnih lokaliteta</p> <p>Mogućnost produžetka turističke sezone</p> <p>Razvoj različitih vidova turizma</p> <p>Izgradnja novih i obnova postojećih sportsko- rekreativnih objekata</p> <p>Mogućnost razvoja malih i srednjih preduzeća oko krupnih investicionih projekata</p> <p>Mogućnost da Tivat postane regionalni kulturni centar</p>	<p>PRIJETNJE - Threats</p> <p>Ekonomске promjene na globalnom nivou(ekonomska kriza)</p> <p>Prekomjerna izgradnja stambenih objekata</p> <p>Različita zagađenja (kopno, voda, vazduh, buka)</p> <p>Gubitak plaža</p> <p>Prekomjerna komercijalizacija obalnog pojasa</p> <p>Povećanje devijantnih oblika ponašanja kao posljedica ubrzanog razvoja</p>

III VIZIJA, MISIJA I VRIJEDNOSTI OPŠTINE

VIZIJA

Vizija opštine Tivat bila bi: « U 2016-oj godini Tivat je moderna, razvijena, lokalna zajednica, nautički i kulturni centar, prepoznatljiva turistička destinacija sa očuvanom životnom sredinom, dinamičkog, ekonomskog i održivog razvoja, privlačna za investitore, sa lokalnom samoupravom, javnim službama i OCD sektorom kao efikasnim servisima u službi građana koje im pružaju optimalne usluge u oblasti obrazovanja, zdravstva, sporta i socijalne zaštite, uz obezbjeđivanje i poštovanje osnovnih ljudskih vrijednosti i prava.»

MISIJA

Misija opštine Tivat glasi: ***uporno, odgovorno, transparentno, za univerzalne vrijednosti i kvalitetniji i ljepši život svih građana.***

VRIJEDNOSTI

Tolerancija (međunacionalna i međuvjerska)

Građanska svijest i disciplina

Kultura i civilizacijske tekovine

Transparentnost

Poštovanje i njegovanje tradicije

Prihvatanje različitosti

Oslanjanje na sopstvene snage

Gostoljubivost

Građanska solidarnost

Ekološka kultura i kultura življenja

Njegovanje sportskog i takmičarskog duha

Zdrava porodica

Optimizam i jasna vizija razvoja Opštine

IV PRIORITY, MEASURES AND PROJECTS

Priority I URAVNOTEŽEN I ODRŽIV RAZVOJ		
Mjera 1.1	Održiv razvoj opštine kroz donošenje prostorno-planske dokumentacije	
1	Projekat 1.1	UP Pržno II
2	Projekat 1.2	DUP Donja Lastva
3	Projekat 1.3	DUP Gošići
4	Projekat 1.4	DUP Mrčevac
5	Projekat 1.5	DUP Seljanovo
6	Projekat 1.6	DUP Gornji Djuraševići
7	Projekat 1.7	DUP Mažina
8	Projekat 1.8	DUP Gornji Kalimanj
9	Projekat 1.9	DUP Župa-Češljar
10	Projekat 1.10	UP Krašići 1, 2, 3
11	Projekat 1.11	UP Milovići, Kostići, Bogišići, Meštrovići
12	Projekat 1.12	UP Kostići
13	Projekat 1.13	UP Bogišići
14	Projekat 1.14	UP Meštrovići
15	Projekat 1.15	UP turistički kompleks Lepetane
16	Projekat 1.16	DUP Golf Ekonomija
17	Projekat 1.17	Dup Lepetani
18	Projekat 1.18	DUP Krašići-izmjene-dopune- Stari Krašići(revizija dijela DUP-a Krašići)
19	Projekat 1.19	DUP Krašići
20	Projekat 1.20	DUP 22 Servisna Zona Luštica (Luštica Dev.)
21	Projekat 1.21	DUP 22 Luštica (Luštica Dev.)
22	Projekat 1.22	UP Thalasso (Luštica Dev.)
23	Projekat 1.23	DUP Donji Radovići-Istok
24	Projekat 1.24	UP Lepetani
25	Projekat 1.25	UP Donja Lastva
26	Projekat 1.26	UP Turistički kompleks "Park" Donja Lastva
27	Projekat 1.27	UP Gornja Lastva
28	Projekat 1.28	UP Djurdjevo Brdo
29	Projekat 1.29	UP Petkovići
30	Projekat 1.30	UP Gornji Krašići
31	Projekat 1.31	LSL Vrmac
32	Projekat 1.32	Donošenje novog programa privremenih objekata
Mjera 1.2		Korišćenje obnovljivih izvora energije i poboljšanje energetske efikasnosti
33	Projekat 1.2.1	Izrada jednogodišnjeg plana i trogodišnjeg programa unapređenja energetske efikasnosti
34	Projekat 1.2.2	Izrada Lokalnog energetskog plana 2013-2022
35	Projekat 1.2.3	Poboljšanje energetske efikasnosti u javnim preduzećima i ustanovama
36	Projekat 1.2.4	Izrada studije izvodljivosti korištenja obnovljivih izvora energije na javnim objektima ili zemljištu u vlasništvu Opštine Tivat

37	Projekat 1.2.5	Pilot projekat postavljanja solarnih panela na izabranoj lokaciji
38	Projekat 1.2.6	Osnajivanje kapaciteta edukacije i promocije održivih energetskih rješenja u Jadranskoj regiji- izgradnja EKO PARKA
39	Projekat 1.2.7	Edukacija građana o značaju i mogućnostima korišćenja alternativnih izvora energije i načinima (mjerama) povećanja energetske efikasnosti
Mjera 1.3		Očuvanje biodiverziteta, zaštićenih područja i zaštita životne sredine
40	Projekat 1.3.1	Izrada i donošenje lokalnog akcionog plana za biodiverzitet
41	Projekat 1.3.2	Donošenje studije zaštite i plana upravljanja za Vrmac
42	Projekat 1.3.3	Donošenje plana upravljanja za Solila
43	Projekat 1.3.4	Ekonomска valorizacija i zaštita područja prirodne i kulturne baštine
44	Projekat 1.3.5	Izrada studije očuvanja autohtonih proizvoda kroz njihovo brendiranje i ekonomsku valorizaciju
45	Projekat 1.3.6	Izrada plana, pošumljavanje i ozelenjavanja svih područja koja su stradala od požara i drugih elementarnih nepogoda
46	Projekat 1.3.7	Zaštita i spašavanje na moru
47	Projekat 1.3.8	ORNIBA Zaštita ptica na Balkanu
48	Projekat 1.3.9	Lokalna rješenja za integrisano upravljanje marinama i priobaljem
Prioritet II RAZVOJ KOMUNALNE INFRASTRUKTURE U OBLASTI VODOSNADBJEVANJA, FEKALNE I ATMOSFERSKE KANALIZACIJE I ČVRSTOG OTPADA		
Mjera 2.1		Unapređenje kvalitetnog vodosnadbevanja svih djelova Opštine
49	Projekat 2.1.1	Nastavak Izgradnje vodovodne infrastrukture, faza III
50	Projekat 2.1.2	Izgradnja glavnog projekta rezervoara za Gradiošnicu, Đuraševiće, Đurđeve brdo
51	Projekat 2.1.3	Izgradnja cjevovoda Đurđeve brdo-Pod kuk
52	Projekat 2.1.4	Izrada plana reorganizacije ViK
Mjera 2.2		Obezbjediti dugoročno rješavanje problema fekalne i atmosferske kanalizacije
53	Projekat 2.2.1	Nastavak izgradnje kanalizacione infrastrukture, faza III

54	Projekat 2.2.2	Izgradnja zajedničkog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (PPOV) za opštine Tivat i Kotor
55	Projekat 2.2.3	Unapređenje upravljanja atmosferskom kanalizacijom
Mjera 2.3		Stvoriti uslove za trajno rješavanje problema selektivnog sakupljanja i odlaganja čvrstog otpada
56	Projekat 2.3.1	Izrada lokalnog plana upravljanja otpadom
57	Projekat 2.3.2	Izgradnja i opremanje reciklažnog dvorišta
58	Projekat 2.3.3	Pilot projekat ugradnje podzemnih kontejnera
59	Projekat 2.3.4	Nabavka kontejnera za selektivno odlaganje otpada
60	Projekat 2.3.5	Edukacija lokalnog stanovništva o značaju i neophodnosti selektivnog sakupljanja i odlaganja čvrstog otpada
61	Projekat 2.3.6	Izrada plana reorganizacije JPK
62	Projekat 2.3.7	Sanacija nekadašnjih sanitarnih deponija Grabovac i Sinjarevo
63	Projekat 2.3.8	Kampanja o značaju kućnog kompostiranja
64	Projekat 2.3.9	“Nula otpada” za događaje i festivale u jadranskom basenu
Prioritet: III MODERNIZACIJA POSTOJEĆE I RAZVOJ NOVE PUTNE INFRASTRUKTURE, IZGRADNJA NOVIH, REKONSTRUKCIJA I SANACIJA POSTOJEĆIH OBJEKATA		
Mjera 3.1		Poboljšati postojeću i izgraditi novu saobraćajnu infrastrukturu
65	Projekat 3.1.1	Donošenje višegodišnjeg investicionog plana
66	Projekat 3.1.2	Izgradnja bulevara kroz Tivat
67	Projekat 3.1.3	Rekonstrukcija obale “Pine”
68	Projekat 3.1.4	Riješevanje problema javnih parkirališta
69	Projekat 3.1.5	Izgradnja nadzemne garaže na odabranoj lokaciji
70	Projekat 3.1.6	Nastavak izgradnje trotoara kroz Radoviće i Đuraševiće
71	Projekat 3.1.7	Izgradnja mosta preko potoka Seljanovo za dječiji vrtić u Donjoj Lastvi
72	Projekat 3.1.8	Izrada projekta rekonstrukcije postojećih i izgradnja novih prilaza za potrebe kretanja lica sa posebnim potrebama

73	Projekat 3.1.9	Izrada plana i sanacija tzv "šumskih puteva"
74	Projekat 3.1.10	Rekonstrukcija puta pored srednje škole prema Gradskom parku
75	Projekat 3.1.11	Izrada projektne dokumentacije i izvođenje radova za "lungo mare" " DSL Sektor 29 i Sektor „ dio 27 i dio 28"
76	Projekat 3.1.12	Izgradnja biciklističkih staza i punktova duž cijele Opštine
77	Projekat 3.1.13	Unapređenje bezbjednosti saobraćaja u lokalnoj zajednici u funkciji razvoja turizma u prekograničnoj saradnji
Mjera 3.2		Aktivnosti na izgradnji novih, ali i rekonstrukciji i sanaciji postojećih javnih objekata u kontekstu podizanja kvaliteta usluga i stvaranju povoljnijih uslova za što kvalitetniji život građana
78	Projekat 3.2.1	Izgradnja autobuske stanice
79	Projekat 3.2.2	Poboljšanje kvaliteta života osoba sa posebnim potrebama – djece, kroz uspostavljanje dnevnog centra za njihov boravak
80	Projekat 3.2.3	Završetak radova na izgradnji dječjeg vrtića „Bambi”
81	Projekat 3.2.4	Izgradnja otvorenog bazena "Belane"
82	Projekat 3.2.5	Projekat "Švedske barake"
83	Projekat 3.2.6	Projekat "Lukovića barake"
84	Projekat 3.2.7	Rekonstrukcija DTV "Partizan"
85	Projekat 3.2.8	Izgradnja operativnog centra za potrebe ViK-Vatrogasne jedinice-JPK
86	Projekat 3.2.9	Rekonstrukcija i radovi na uređenju domova kulture u Lastvi, Gradiošnici, Đuraševićima
87	Projekat 3.2.10	Sanacija i uređenje igrališta u Donjoj Lastvi, Gošićima
88	Projekat 3.2.11	Sanacija i uređenje terena oko vjerskih objekata i groblja u mjesnim zajednicama
89	Projekat 3.2.12	Uređenje pjace u Radovićima
90	Projekat	Izgradnja ograde oko velikog parka

	3.2.13	
91	Projekat 3.2.14	Izgradnja nove i produženje postojeće javne rasvjete na pojedinim lokacijama duž Opštine
92	Projekat 3.2.15	Uređenje fasada zgrada
93	Projekat 3.2.16	Izrada projekta uređenja prostora oko sportske dvorane „Župa”
94	Projekat 3.2.17	Nadgradnja objekta “Šopingcentra”
95	Projekat 3.2.18	Izgradnja višenamjenskog objekta za oblasti dječije i socijalne zaštite na lokaciji sadašnjeg Crvenog krsta
96	Projekat 3.2.19	Idejno rješenje valorizacije postojećih skloništa
97	Projekat 3.2.20	Idejno rješenje sanacije fortifikacionih objekata sa prilaznim putevima i stavljanje u funkciji unapređenja turizma
98	Projekat 3.2.21	Izrada projektne dokumentacije budućeg sportskog kompleksa na lokaciji nekadašnje kasarne Lepetane
Prioritet: IV KONKURENTNA PRIVREDA, PRIVLAČENJE INVESTICIJA I STVARANJE STIMULATIVNOG AMBIJENTA ZA DALJI RAZVOJ TURIZMA I KOMPLEMENTARNIH DJELATNOSTI		
Mjera 4.1		Repozicioniranje turističke ponude Tivta u pravcu stvaranja prepoznatljive turističke destinacije za nautički, kulturni i sportski turizam
99	Projekat 4.1.1	Donošenje strategije razvoja turizma
100	Projekat 4.1.2	Izrada projekta brendiranja Tivta
101	Projekat 4.1.3	Obnavljanje stare i postavljanje nove turističke signalizacije
102	Projekat 4.1.4	Razvoj sportsko –rekreativnog i manifestacionog turizma u naseljima duž zaliva
103	Projekat 4.1.5	Unapređenje turističkih proizvoda i usluga kroz njihovu specijalizaciju/diversifikaciju
Mjera 4.2		Razvoj održive poljoprivrede i komplementarnih djelatnosti na tradicionalnim osnovama i razvoj ribarstva i marikulture
104	Projekat 4.2.1	Stimulisanje razvoja visokospecijalizovane i neškodljive industrije-formiranje biznis zone

105	Projekat 4.2.2	Unapređenje seoskog turizma kroz donošenje strategije ruralnog razvoja
106	Projekat 4.2.3	Promovisanje Tivta kao grada maslinovog ulja
107	Projekat 4.2.4	Osnivanje udruženja poljoprivrednika
108	Projekat 4.2.5	Unapređenje ribarstva i marikulture
109	Projekat 4.2.6	Razvoj ruralnih sredina kroz ekoturizam i ekopoljoprivredu
110	Projekat 4.2.7	HALAL Adriatic
111	Projekat 4.2.8	Razvoj rurualnog prostora: razvoj preduzetništva i tradicionalnih zanata – osnivanje kreativnih centara za zanatske djelatnosti
Mjera 4.3		Smanjenje biznis barijera i stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta za privlačenje investicija /stranih i domaćih/ te unapređenje razvoja preduzetništva, malog i srednjeg biznisa
112	Projekat 4.3.1	Obezbeđivanje subvencija, smanjenje naknada i poreskih olaksica za pojedine privredne grane
113	Projekat 4.3.2	Unapređenje funkcionisanja mikrokreditnog fonda za kreditiranje preduzetnika, mikro i malog biznisa
114	Projekat 4.3.3	Edukacija preduzetnika o važnosti uvođenja standarda kvaliteta
115	Projekat 4.3.4	Biznis centar-logistički centar za privrednike
116	Projekat 4.3.5	Promocija investicionih mogućnosti
117	Projekat 4.3.6	Organizovanje zajedničkog učešća opštine, privrednika i investitora na domaćim i međunarodnim sajmovima privrede
118	Projekat 4.3.7	Kampanja o podizanju društvene odgovornosti preduzeća
119	Projekat 4.3.8	Razvoj klastera I promovisanje značaja klasterskog udruživanja
Mjera 4.4		Razvoj ljudskih resursa
120	Projekat 4.4.1	Nastavak akcija zapošljavanja pripravnika u javnim preduzećima, ustanovama i privrednim subjektima na teritoriji Opštine
121	Projekat 4.4.2	Unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa kroz organizovanje obuka u regionalnom centru za obuku kadrova
122	Projekat 4.4.3	Uspostavljanje baze podataka postojećih i neophodnih kadrova za sve privredne subjekte na teritoriji Opštine i izrada informatora o deficitarnim zanimanjima
Mjera 4.5		Povećanje efikasnosti rada lokalne uprave i javnih službi s posebnim akcentom na jačanje kapaciteta strateškog

		planiranja i korišćenja dostupnih fondova EU, kako u javnim ustanovama tako i u preduzećima
123	Projekat 4.5.1	Povećanje efikasnosti rada organa lokalne uprave i javnih preduzeća i sprovođenje edukacije lokalnih službenika u skladu sa planovima obuke
124	Projekat 4.5.2	Fazno uspostavljanje tzv. „e uprave“ kroz projekte povećanja efikasnosti rada nadležnih službi lokalne uprave u pružanju usluga elektronskim putem na koji način bi sve procedure bile pojednostavljene
125	Projekat 4.5.3	Dalje unapređenje i usavršavanje funkcionisanja GIS sistema
126	Projekat 4.5.4	Formiranje opštinskog tima za pisanje i upravljanje projektima EU
127	Projekat 4.5.5	Uvođenje „sistema 48“
128	Projekat 4.5.6	Unapređenje aktivnosti koje vode intenzivnijoj međuopštinskoj saradnji
129	Projekat 4.5.7	Razvoj mehanizama za saradnju i koordinaciju između lokalne samouprave, privrednih društava i organizacija civilnog društva
Prioritet V: POBOLJŠANJE KVALITETA ŽIVOTA KROZ DALJI RAZVOJ KULTURE, SPORTA, OBRAZOVANJA, ZDRAVSTVA I SOCIJALNE ZAŠTITE		
Mjera 5.1		Unapređenje uslova za dalji razvoj kulture i sporta
130	Projekat 5.1.1	Donošenje strategije razvoja kulture
131	Projekat 5.1.2	Izrada programa razvoja sporta
132	Projekat 5.1.3	Stipendiranje mladih talentovanih sportista, klubova i promovisanje sportskih manifestacija
133	Projekat 5.1.4	Realizacija projekta “Što mjesto čini sjajnim”
134	Projekat 5.1.5	Očuvanje tradicionalne kulturne baštine (folklor, tradicionalnih muzičkih instrumenata i sl.)
Mjera 5.2		Unapređenje uslova obrazovanja, zdrastvene i socijalne zaštite
135	Projekat 5.2.1	Prevencija, rano otkrivanje i lječenje bolesti koje su prepoznate kao prioriteti
136	Projekat 5.2.2	Unapređenje uslova i kvaliteta rada u Domu zdravlja Tivat-stvoriti uslove za nesmetani povratak doktora specijalista
137	Projekat 5.2.3	Opremanje škola informatičkom i audio-video opremom
138	Projekat 5.2.4	Socijalna kohezija i kulturna razmjena kroz institucionalne i ljudske intervencije

V MONITORING

Za praćenje realizacije Strateškog plana Opštine Tivat za period 2012-2016 god., uspostaviće se poseban mehanizam putem kojeg će se prikupljati relevantne informacije o svakom projektu ponaosob a naročito u dijelu:

- Rokova i faze realizacije projekta
- Finansijskih indikatora (odnos između opredeljenog i realizovanog bužeta za projekte koji su već otpočeti)
- Fizičkih indikatora o rezultatima projekta

Posebnim Rješenjem Predsjednika Opštine biće formirano tročlano radno tijelo koje će biti zaduženo za monitoring i evaluaciju sprovođenja definisanih projekata.

Podatke o svakom projektu dužni su da dostave nosiocu projekta u saradnji sa partnerima na svakom projektu. Na osnovu prikupljenih podataka tročlano radno tijelo će sastavljati izvještaj za koordinatora konsultativne grupe, koji će te podatke objedinjavati za potrebe sastanaka članova OKG, Predsjednika Opštine i Lokalnog parlamenta

U skladu sa Pravilnikom o metodologiji za izradu strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave, koordinator konsultativne grupe će pripremati izvještaj o sprovođenju Strateškog plana razvoja i dostavljati ga Ministarstvu ekonomije, zaključno sa 30. apromom za prethodnu godinu.

VI RAZVOJ I PARTNERSTVO

Prije usvajanja Zakona o regionalnom razvoju, gdje je u članu 8 ("Sl. list Crne Gore", br. 20/11 od 15.04.2011, 26/11 od 30.05.2011) propisana obaveza lokalne samouprave da izradi Strateški plan, opština Tivat je posjedovala isti za period 2004-2009 godine. Imajući u vidu da je značajan broj aktivnosti definisan u navedenom planu i dalje ostao nezavršen, tokom 2010. godine na predlog zaposlenih iz službe Kabineta Predsjednika, pokrenula se ponovo inicijativa za izradu Strateškog plana za naredni period. Tom prilikom Riješenjem Predsjednika Opštine br. 101.124 od 03.02.2010 godine formirana je radna grupa od 6 članova koji su pristupili izradi Strateškog plana razvoja Opštine za period 2010.-2015. godine. Pored članova radne grupe za izradu Strateškog plana razvoja koji su imenovani od strane Predsjednika Opštine, u izradi istog aktivno su učestvovoali i predstavnici NVO, privrednici, investitori, predstavnici javnih preduzeća i ustanova kao i predstavnici građana. Radna grupa je na samom početku izrade Strateškog plana razvoja ocjenila da bi za potrebe dobijanja mišljenja svih relevantnih segmenata (NVO, preduzeća, investitora, predstavnika lokalne samouprave i javnih preduzeća i ustanova). S' tim u vezi, radna grupa je formulisala 5 pitanja i održala 5 radionica tokom kojih je sumirala sva mišljenja i nastojala da ih inkorporira u Strateški plan. Proces strateškog planiranja započeo je 05.03.2010. godine nizom tematskih radionica sa predstvincima NVO, privrednim subjektima, javnim preduzećima i ustanovama, preduzećima čiji je osnivač država, mjesnim zajednicama, školskim i obrazovnim institucijama, krupnim investitorima i organima lokalne uprave. Učesnici radionica su dali svoje viđenje kroz odgovore na sljedeća četiri pitanja:

- 1.) Kakva je vaša vizija opštine Tivat kroz 5 godina;**
- 2.) Kako mislite da je tu (vašu) viziju moguće postići;**
- 3.) Sta očekujete od vaše lokalne uprave;**
- 4.) Kako vi konkretno možete da doprinesete da se ta vizija ostvari.**

U međuvremenu, rad na Strateškom planu razvoja je stopiran u skladu sa preporukama nadležnog Ministarstva, do usvajanja Zakona o regionalnom razvoju i Pravilnika o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave. Shodno novim odredbama, pristupilo se formiranju nove radne grupe ali su dobijeni podaci bili od velikog značaja i iskorišteni su za koncipiranje vizije, misije i ciljeva novog Strateškog plana za period 2012-2016. godine.

Postojanje nove planske dokumentacije, odnosno Prostorno urbanističkog plana Opštine Tivat (PUP) za period 2010.-2020. godine značajno je olakšala i usmjerila rad na Strateškom planu koji po svemu treba da proizlazi iz gore navedenog krovnog dokumenta .

U proces izrade Strateškog plana razvoja, počev od faze planiranja pa do faze definisanja realizacije projekata i upravljačkih aktivnosti, uključeni su mnogi razvojni subjekti

sa različitim ulogama i funkcijama. Opštinska konsultativna grupa (OKG) okuplja sve zainteresovane strane koje žive i rade na teritoriji opštine Tivat, a tokom svog rada imala je stručnu podršku svih javnih institucija i agencija. Nakon dobijanja saglasnosti na nacrt Strateškog plana razvoja od strane nadležnog Ministarstva, odžaće se javna rasprava i konačan nacrt dati na usvajanje u skupštinskoj proceduri.

ANALIZA ZAINTERESOVANIH STRANA

Unutrašnje zainteresovane strane:

Organj lokalne uprave i javne službe

Odbornici

Poslovna i ekomska udruženja

Kabinet Predsjednika Opštine

Lokalne NVO

Grupe građana

Građani

Privredni subjekti

Mjesne zajednice

Poljoprivrednici

Lokalni mediji

Škole i fakulteti

Organj lokalne uprave i javne službe su ocjenjeni kao izuzetno važni, jer daju smjernice i sugestije za strateško planiranje. Od njih se očekuju: podaci i učešće u realizaciji i odgovornost u sprovođenju strateškog plana. Oni očekuju jasne smjernice i jasnu viziju razvoja, a ono što po mišljenju tima treba uraditi je realan i kvalitetan strateški plan.

Odbornici su ocjenjeni kao izuzetno važni, prvenstveno kroz učešće u radu Skupštine i njenih radnih tijela. Ono što tim očekuje je kvalitetan i efikasan rad kao tolerantnu podršku i

redovno učešće u radu skupštine (bez bojkota). Oni očekuju efikasno i ekspeditivno provođenje skupštinskih odluka.

Poslovna i ekomska udruženja su ocjenjena kao izuzetno važna jer utiču na zajednicu predlaganjem kvalitetnih rješenja i pomažu u izradi kvalitetnih akata i planova. Od njih je potrebno aktivno učešće u donošenju i sprovodenju strateškog plana i lobiranje, dok oni očekuju stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta.

Kabinet Predsjednika Opštine ocjenjen je kao izuzetno važan od koga tim očekuje razumijevanje, podršku i saradnju u najširem smislu. Utiče na zajednicu svojom preduzetnošću, razumjevanjem, svojim radom i kontrolom tujeg rada. Učesnici smatraju da Kabinet očekuje od tima određivanje prioriteta razvoja, a ono što je potrebno uraditi jeste da se argumentovano obrazlože prioriteti.

NVO su ocjenjene kao izuzetno važne. Oni očekuju podršku u realizaciji programa, zbog čega je neophodno njihovo uključivanje u proces strateškog planiranja da bi zadovoljili njihova očekivanja. Kroz svoje sugestije i predloge oni utiču na rad tima, a potrebna nam je njihova saradnja i podrška kroz lobiranje i edukaciju građana.

Grupe građana i građani su ocjenjeni kao jako bitni jer svojim zalaganjem i konkretnim aktivnostima doprinose zaštiti, očuvanju i unapređenju životnog ambijenta.

Privredni subjekti su ocjenjeni kao jako bitni iz razloga što su efikasni i efektivni privredni subjekti garant uspješnosti i održivosti ekonomije jednog društva. Posebnu pažnju Opština posvećuje razvoju i unapređenju preduzetništva te mikro i malog biznisa.

Mjesne zajednice svojim kontinuiranim zalaganjem u zaštiti stanovništva i očuvanju prirode sa područja konkretnе mjesne zajednice, te svojim aktivnim učešćem u izradi važnih opštinskih strateških dokumenata, DUP-ova, urbanističkih projekata i sl. predstavljaju veoma važnu zainteresovanu stranu.

Poljoprivrednici su ocjenjeni kao jako bitni imajući u vidu da je poljoprivreda, pored turizma jedna od strateških grana budućeg razvoja Tivta. Poljoprivrednici treba da daju svoj puni doprinos kreiranju planova u cilju unapređenja i zaštite prirode i životne sredine, te daljoj afirmaciji poljoprivredne djelatnosti.

Lokalni mediji su jako važni. Ovdje se prije svega misli na lokalne medije, Radio Tivat i Radio Dux, ali i na predstavnštva i dopisnike štampanih medija, dnevnih novina Vijesti, Dan i Pobjeda.

Škole i fakulteti su ocjenjeni kao izuzetno važni. Pravim usmjerjenjem i obrazovanjem, isticanjem pozitivne budućnosti u svakom aspektu kada je u pitanju život u Tivtu, mladi ljudi se već u školi ili na fakultetu mogu opredijeliti za dalji ostanak u našoj opštini, gdje će se prepoznati njihov trud i napor u smislu obezbjeđivanja adekvatnog radnog mesta.

Spoljašnje zainteresovane strane

Vlada CG

Direkcije

Banke

Donatori

Mediji

NVO

Dijaspora

Eksperti

Medjunarodne organizacije i institucije

Organizacije za izradu urbanističkih planova

Vlada CG je ocjenjena izuzetno važnom zainteresovanom stranom. Zajednica od nje očekuje sredstva, eksperte i uvažavanje, jer ona na zajednicu utiče stimulativno, olakšava način poslovanja i razvija mogućnost bržeg rješavanja investicija. Neophodno je da zajednica organizuje javne rasprave, izradi planove i definije troškove, obzirom da Vlada od zajednice očekuje programe, dinamiku, planove i definisanje prioriteta.

Direkcije i fondovi (Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća – vrši poslove koji se odnose na: definisanje strategije razvoja malih i srednjih preduzeća, pripremanje i realizaciju programa i projekata za razvoj malih i srednjih preduzeća, koordinaciju programa, mjera i aktivnosti i sl.; Direkcija javnih radova- obavlja stručne poslove u vezi sa izgradnjom i

rekonstrukcijom objekata od javnog interesa a čiju izgradnju finansira država, obavlja pripremne radove, studije, daje stručnu ocjenu na dokumentaciju i sl; Investiciono-razvojni fond – učestvuje sa Opštinom i bankama u stvaranju mikro fondova i kreditiranju preduzetnika, malih i srednjih preduzeća

Banke su ocjenjene kao izuzetno važne, obzirom da zajednica od nje očekuje sredstva, kvalitetne rokove, male kamate i zajednička ulaganja kroz novčanu stimulaciju, olakašavanje načina poslovanja i razvijanje mogućnosti bržeg rješavanja investicija. Neophodno je da zajednica usvoji realne planove, definiše državnu i drugu imovinu, utvrdi ekonomsku isplativost angažovane banke i ostvari kvalitetnu komunikaciju. Banke od zajednice očekuju sposobnost solventnog poslovanja, finansijsku konsolidaciju i efekte od ulaganja.

Donatori očekuju od zajednice definisanje programa, planova i projekata, saradnju i podršku, zbog čega je neophodno izraditi realne i prioritetne planove i rješiti određena pitanja – prvenstveno imovinsko pravna. Njihov značaj je ocjenjen izuzetnim jer zajednica od njih očekuje efikasnost, sredstva, kvalitet i garancije, obzirom da oni proširuju mogućnost razvoja zajednice mimo budžetskih prihoda i prihoda od privrede.

Mediji su ocjenjeni kao prilično važni, od kojih se očekuje dobijanje povratnih informacija i podrška u reklamno marketinškim kampanjama. Na zajednicu oni utiču kroz davanje transparentnosti radu zajednice. Ocjenjeno je da mediji očekuju transparentan rad, blagovremene i istinite podatke i pristup informacijama zbog čega je neophodno organizovati periodične konferencije za štampu, organizovati izdavanje biltena, kontakt emisije i upotpuniti WEB prezentaciju Tivta.

Dijaspora od zajednice očekuje jasne planske ciljeve, gotove projekte, spremnost i sigurnost ulaganja. Neophodno je da zajednica doneše strateški plan, prilagodi svoje propise evropskim standardima. Značaj dijaspore je ocjenjen kao prilično važan, obzirom da oni obezbeđuju iskustva i konkretnu pomoć, a zajednica očekuje da ona obezbredi pomoć u povezivanju sa stranim donatorima.

Ekserti su kao zainteresovana strana ocjenjeni kao izuzetno važni. Zajednica od njih očekuje optimalno rješavanje konkretnih problema, obzirom da ekserti na zajednicu utiče kroz edukaciju, pružanje informacija i sugestija. Zaključeno je da je potrebno da zajednica ekspertima blagovremeno pruži određene informacije, uspostavi saradnju na programu i uzme učešće u analizi programa, obzrom da oni od zajednice očekuju ulazne parametre i jasan projektni program.

NVO su ocjenjene prilično značajnim. Zajednici je neophodna pomoć u pronalaženju donatora, lobiranje i edukacija, pošto one daju odgovarajuću transparentnost radu zajednice.

Od zajednice NVO očekuju podršku svojim programima i pomoć u realizaciji, kao i uključivanje ideja i resursa u izradi i realizaciji strateškog plana.

Međunarodne organizacije i institucije su ocjenjene kao prilično važne. Zajednici su neophodna sredstva, odgovarajući (bankarski) metod rada. Međunarodne organizacije i institucije od lokalne zajednice očekuju identifikaciju i analizu problema, zbog čega bi trebalo prihvati njihov metod rada i razumjevanje.

Organizacije za izradu planskih dokumenata su ocjenjene kao izuzetno značajne obzirom da je zajednici neophodan upotrebljiv i realan plan. Na zajednicu one utiču informativno i davanjem tolerantnih predloga. Od zajednice se očekuju sve vrste ulaznih podataka za pravu analizu, zbog čega je neophodno da zajednica pokaže aktivno učešće, konstruktivnu saradnju i pomoć u zajednici.

VII RAD KONSULTATIVNE GRUPE

Shodno Zakonu o regionalnom razvoju i u skladu sa utvrđenim Pravilnikom o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave Predsjednik Opštine je Rješenjem broj 010103-1096 od 01.09.2011 godine formirao Opštinsku Konsultativnu Grupu (OKG) sa zadatkom da izradi, prati implementaciju (monitoring) i redovno daje izvještaj o realizaciji Strateškog plana kao i daje predloge njegovih izmjena. U koncipiranju radne grupe vodilo se računa da budu zastupljeni predstavnici svih zainteresovanih strana, tako da su kao članovi iste, pored predstavnika lokalne samouprave i javnih preduzeća prisutni predstavnici turističke organizacije, medija, kulture, sporta, NVO sektora, centra za socijalni rad, savjeta za zaštitu lokalne samouprave, predstavnici manjina kao i predstavnici biznis sektora.

Kao koordinator OKG određen je Petar Vujović-Savjetnik Predsjednika Opštine za međunarodne odnose i ekonomski razvoj.

Na prvom sastanku, koordinator izrade Plana predložio je formu i tekst Poslovnika koji je nakon kraće rasprave i usvojen. Poslovnikom su precizno određena pravila funkcionalisanja, rada i odlučivanja OKG. Kopija poslovnika dostavljena je u Annex-u ovog poglavlja. Već na početku podjeljene su obaveze i odgovornosti svim članovima radne grupe. Tokom rada na svakoj fazi izrade Strateškog plana pojedinačno, održavani su sastanci OKG tokom kojih se vodila dinamična rasprava i po nekoliko časova. O svakom održanom sastanku postoji i uredno vođen zapisnik. Koordinator je redovno održavao komunikaciju i putem e-maila, a u više navrata se sastajao i uži radni tim koji je razmatrao do tada urađeni materijal. Rad na izradi Strateškog plana odvijao se u 5 faza, a na kraju je organizovan sastanak za davanje konačne saglasnosti na kompletan dokument. U procesu pripreme predloga ovog dokumenta i gotovo svakodnevnoj komunikaciji sa koordinatorom OKG, aktivno je učestvovovala i evaluator Milena Jovetić angažovana od strane Ministarstva ekonomije.

Prilikom izrade Strateškog plana Opštine za period 2012.-2016. godine Opštinska Konsultativna Grupa je imala posebnu poteškoću prilikom određivanja procijenjene vrijednosti projekata, pa je bila primorana da istu utvrđuje na bazi praktično-iskustvene metode. Ovo sa razloga što u momentu pisanja Strateškog plana, veoma mali broj predloženih projekata prati i odgovarajuća dokumentacija iz koje bi se mogli izvući potrebni parametri a među njima kao posebno važni i finansijski pokazatelji. OKG smatra da će se kroz monitoring i evaulaciju ovog važnog dokumenta od strane posebne uže grupe, ovi podaci moći blagovremeno pratiti i korigovati, te da isti neće predstavljati smetnju za kandidovanje projekata i njihovu blagovremenu realizaciju.

Članovi OKG su se usaglasili da će nakon usvajanja Strateškog plana na Skupštini, posebnim Rješenjem Predsjednika Opštine odrediti i tročlano radno tijelo koje će biti zaduženo za monitoring, evaluaciju i davanje godišnjih izvještaja Ministarstvu o realizaciji Strateškog plana.

Nakon usvajanja konačnog Predloga Starateškog plana razvoja od strane OKG, u skladu sa Zakonom, Predsjednik Opštine je donio Rješenje i sproveden je postupak javne rasprave koja je trajala 15 dana, nakon čega je OKG razmotrla primjenila ili uvažila date predloge i sugestije i sačinjela Predlog dokumenta koji je dostavljen Ministarstvu ekonomije na davanje saglasnosti.

OPŠTINA TIVAT
Broj: 003-1056/1
Tivat, 15.09.2011 god.

POSLOVNIK

o radu i pravilima funkcionisanja opštinske konsultativne grupe za izradu Strateškog plana Opštine za period 2011-2016 godine

Član 1

Ovim poslovnikom se bliže određuju pravila funkcioniranja, rada i odlučivanja opštinske konsultativne grupe za izradu Strateškog plana Opštine Tivat za period 2011-2016 godine (u daljem tekstu: OKG)

Član 2

OKG je zadužena za izradu, praćanje implementacije, kao i redovno davanje izveštaja o realizaciji Strateškog plana i njegovim izmjenama, u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju.

Član 3

- 1) Koordinator OKG kao i članove radne grupe imenuje Predsjednik Opštine.
- 2) Svi članovi OKG su jasno identifikovani u pisanim dokumentima
- 3) Članovi OKG će za svoj rad u grupi po sastanku dobiti finansijsku nadoknadu u visini jedne dnevnice za službena putovanja u Crnoj Gori

Član 4

Spisak institucija/organizacija zastupljen u OKG može biti izmijenjen. O izmjenama odlučuje koordinator OKG.

Član 5

Sastanak OKG zakazuje Kordinator OKG ili član radne grupe kojeg on ovlasti. Uz poziv za prvi sastanak OKG se dostavlja i dnevni red najmanje 5 dana prije održavanja sjednice. Predlog dnevnog reda utvrđuje Kordinator OKG. U slučaju sprečenja Kordinatora sjednicu vodi član OKG koga on ovlasti. Sastanci OKG su javni.

Član 6

- 1)OKG radi i odlučuje na sastancima
- 2)Sastanci će se održavati samo u prisustvu većine članova. U slučaju da ovaj uslov nije ispunjen, sastanak se održa i ugovara novi sastanak.
- 3) Svaki član Konsultativne grupe koji je odsutan bez opravданja na dva uzastopna sastanka mora biti zamijenjen.
- 4) Sva Odluke vezano za programski zadatak donose se većinom glasova prisutnih članova
- 5) Na početku svakog sastanka koordinator podnosi dnevni red sastanka na usvajanje; dnevni red može da sadrži više predmeta, usvaja se većinom glasova prisutnih članova
- 6) Na sastanke Komisije Kordinator OKG može pozvati predstavnike Ministarstava i drugih nadležnih institucija i ustanova za koje ocjeni da je potrebno. Predstavnici iz stava 6 ovog člana mogu učestvovati u radu Komisije bez prava odlučivanja.

Član 7

Na sastancima OKG donose se odluke. Ukoliko se, zbog važnosti teme procjeni da je potrebno upoznati Skupštinu Opštine, prije donošenja odluke zapisnik sa sastanka, uključujući i mišljenje svakog člana, dostavlja se na uvid Skupštini Opštine

Član 8

- 1)Na sastanicima OKG vodi se zapisnik o radu koga potpisuju Kordinator i zapisničar.
- 2)Zapisnik sadrži naročito: redni broj sjednice, mjesto i datum održavanja; vrijeme početka sjednice; imena predstjeđavajućeg na sjednici; broj i imena prisutnih i odsutnih na sjednici iz sastava OKG sa konstatacijom da li je izostanak opravdan ili ne; imena prisutnih predstavnika iz člana 6 stav 6 ovog Poslovnika; konstatacija o postojanju kvoruma; predloženi i usvojeni dnevni red; izlaganja tokom sjednice; odlučivanje, glasanje i donijete odluke; zaključek; potpis predstjeđavajućeg i zapisničara.

Član 9

- 1) Koordinator može da pokrene brzi pismeni postupak konsultacije članova, u slučaju potrebe
- 2) Prateća dokumenta (odluke koje će biti usvojene) biće poslate fax-om ili elektronskom poštom. U roku od 7 dana, putem faxa ili e-maila članovi će uputiti svoje eventualne primjedbe i mišljenja. Tek nakon isteka navedenog roka, prikupljena dokumentacija se dostavlja Skupštini opštine na razmatranje.

Član 10

Svaki od glavnih djelova programskog dokumenta (Strateškog plana) biće izrađen u saradnji sa članovima konsultativne grupe. Svaki dio programske dokumenta biće odobren od strane konsultantske grupe, nakon diskusije i na način utvrđen pravilima njenog rada u daljem nastavku ovog dokumenta

Član 11

Nakon konačnog usvajanja Strateškog plana, OKG se obavezno saziva dva puta godišnje. Obavezni sastanci će se održati prvič u februaru i drugič u julu. Svaki sastanak će početi u 10.00 časova i održće se u prostorijama Opštine Tivat. U slučaju potrebe, koordinator će održiti sastanak sa pisanim obavještenjem članovima opštinske KG. Najmanje 1/3 članova konsultativne grupe može tražiti da se organizuje vanredni sastanak opštinske KG. O opravданosti održavanja vanrednog sastnika konačnu odluku donosi Koordinator. Članovi opštinske KG primaju najmanje 5 dana prije datuma sastanaka sva dokumenta i relevantne informacije koje treba uzeti u obzir.

Član 12

Svaki obvezni sastanak će imati sledeći dnevni red:
Monitoring finansijskog napretka, ishode i rezultate ostvarene u izvještajnom periodu. Izvještaj perioda o sastanicima održanim u februaru i januaru nalazi se u prethodnoj godini. Izvještaj perioda o sastanicima koji su održani u julu je u sklopu prvih šest mjeseci tekuće godine. U tabeli ispod sumiraju se izvještajni periodi.

Sastanci	Izvještaj perioda
Konsultativna grupa održana u februaru	Prethodna godina
Konsultativna grupa održana u julu	Prvih pet mjeseci tekuće godine

Član 13

(1) Odgovornosti OKG u fazi izrade i razmatranja su:

- a) Usvajanje osnovne analize
- b) Usvajanje SWOT analize
- c) Predlaganje prioriteta gradonačelniku
- d) Usvajanje Strateškog plana
- e) Predlaganje indikatora Predsjedniku opštine (finansijski, izlazni, rezultati i uticaj)
- f) Razmatranje preporka
- g) Aktivno učešće u svim fazama izrade Strateškog plana

(2) Odgovornosti OKG pri implementaciji Strateškog plana su:

- a) Praćenje finansijske implementacije Strateškog plana
- b) Praćenje realizacije izlaznih jedinica (output-a)
- c) Praćenje postignutih rezultata
- d) Predlaganje izmjena Strateškog plana da bi se uzela u obzir promjena na lokalnom nivou

Član 14

Odgovornosti koordinatora Konsultativne grupe

- a) Saziva sastanke OKG
- b) Bira dokumenta koja bi trebalo unaprijed biti poslati učesnicima
- c) Vodi sastanke
- d) Potpisuje dokumenta koja su razrađena od OKG.
- e) Nadgleda ispravnost procesa donošenja odluka

Član 15.

Ovaj dokument koji reguliše funkcionisanje OKG se usvaja od strane 2/3 prisutnih članova na sjednici.

Izmjene ovih pravila usvajaju se glasovima 2/3 prisutnih članova na sjednici

Član 16

Sva dokumentacija koja nastane u radu OKG čuva se u arhivi organa nadležnog za regionalni razvoj.

U Tivtu, -----, septembar 2011.godine

Broj: 003-1056/

Opštinska konsultativna grupa za izradu Strateškog plana Opštine za period 2011-2016 godine

Petar Vujović

Na osnovu čl. 8 stav 7 Zakona o regionalnom razvoju („Sl.list Crne Gore”, br.20/11), člana 2 Pravilnika o metodologiji za izradu strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave („Sl. list Crne Gore”, br. 37/11) i čl. 56 tačka 25 Statuta Opštine Tivat, („Službeni list RCG – opštinski propisi”, br.40/04, 26/06 i „Službeni list CG – opštinski propisi”, br. 12/11), Predsednik Opštine Tivat, donosi

RJEŠENJE

O FORMIRANJU OPŠTINSKE KONSULTATIVNE GRUPE ZA IZRADU STRATEŠKOG PLANA OPŠTINE

Član. 1

I - Formira se opštinska konsultativna grupa za izradu Strateškog plana Opštine za period 2011-2016 godine (u daljem tekstu: OKG), u sledećem sastavu:

1. Petar Vujović – koordinator

1. Ivan Novosel - član
2. Jovanka Lalović - član
3. Zorica Gverović - član
4. Bernarda Moškov - član
5. Tonko Lukšić - član
6. Marija Vučinović - član
7. Kristina Petrović - član
8. Đorđe Trajčevski - član
9. Neven Stančić - član
10. Marijana Mišić Škanata - član
11. Dragan Bato Davidović - član
12. Svetlana Dikanović - član

II - OKG je zadužena za izradu, praćenje implementacije (monitoring), i redovno davanje izvještaja o realizaciji Strateškog plana i njegovih izmjena u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju.

III – Radom OKG rukovodi Kordinator.

IV - OKG može po potrebi angažovati stručne saradnike iz organa lokalne uprave, javnih preduzeća ili spoljne stručne saradnike.

V – Administrativno-tehničke poslove za OKG obavljat će organ lokalne uprave nadležan za poslove regionalnog razvoja opštine Tivat.

VI – Rok za izradu nacrta Strateškog plana razvoja opštine Tivat je 3 (tri) mjeseca od dana donošenja ovog Rješenja.

VII – OKG će donjeti poslovnik o radu koji će se poštovati od strane svih članova.

VIII – Ovo Rješenje stupa na snagu danom donošenja.

Broj: MOB-1096

Dostavljeno:
- članovima grupe
- arhivi

VIII EX-ANTE EVALUACIJA

Predgovor

Proces ex-ante evaluacije Strateškog plana razvoja opštine Tivat vršen je od strane nezavisnog ex-ante evaluatora kojeg je angažovalo Ministarstvo ekonomije. Sam proces ex-ante evaluacije podrazumijeva praćenje izrade Strateškog plana razvoja, vršenje izmjena, dopuna i modifikacija, zajednički sa članovima Opštinske konsultativne grupe na čelu sa koordinatorom, a u cilju unapređenja kvaliteta Strateškog plana razvoja. Takođe, ex-ante evaluacija uključuje internu i eksternu analizu usklađenosti Strateškog plana razvoja.

Cilj ex-ante evaluacije jeste procjena mogućnosti sprovođenja Strateškog plana razvoja, kao i transparentnost, a ista se ostvaruje razmatranjem različitih programskih pitanja, na koja je potrebno dostaviti mišljenja, predloge, evantaunalno sugestije i poželjne izmjene.

Strateški plan razvoja opštine Tivat sadrži 8 poglavija: Analiza postojećeg stanja; SWOT analiza; Vizija, misija i vrijednosti Opštine; Prioriteti, mjere i razvojni projekti; Monitoring; Razvoj i partnersvo; Rad konsultativne grupe i Ex-ante evaluacija. Dakle, navedena struktura Strateškog plana razvoja usklađena je sa sadržajem predloženim u Pravilniku o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave.

Proces izrade Strateškog plana razvoja i ex-ante evaluacije

Prije usvajanja Zakona o regionalnom razvoju, opština Tivat je na inicijativu zaposlenih u službi predsjednika Opštine otpočela sa izradom Strateškog plana za period 2010-2015. godina, kao nastavak Strateškog plana koji se odnosio na period 2004-2009. godina. Isti je poslužio kao dobra osnova za izradu Strateškog plana razvoja u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju i Pravilnikom o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave, nakon njihovog usvajanja.

Proces ex-ante evaluacije odvijao se fazno, tačnije paralelno sa koracima koje su realizovala tijela u Opštini zadužena za izradu Strateškog plana razvoja. Tako je prvenstveno formirana Opštinska konsultativna grupa koju čine predstavnici velikog broja zainteresovanih strana (NVO, privrednih subjekata, javnih preduzeća i ustanova, mjesnih zajednica, obrazovnih institucija i organa lokalne uprave). Opštinska konsultativna grupa broji

13 članova, uključujući koordinatora i u okviru iste postojao je uži Radni tim koji je uglavnom koordinirao procesom izrade Strateškog plana razvoja i zalagao se za primjenu predloga i sugestija svih članova Opštinske konsultativne grupe.

- Opštinska konsultativna grupa održala je 8 sastanaka, dok je Radni tim takođe održao više od 10 sastanaka, na kojima su između ostalog razmatrana fazna mišljenja evaluadora, kao i predlozi i mišljenja svih članova OKG, posmatrača i drugih zainteresovanih strana.
- Usvajanje Strateškog plana razvoja od strane Opštinske konsultativne grupe vršilo se fazno, po poglavljima, nakon usaglašavanja sa evaluatom.
- Konačan tekst Nacrti Strateškog plana razvoja, Opštinska konsultativna grupa usvojila je na sjednici održanoj 14.06.2012. godine i isti je predložen predsjedniku Opštine na utvrđivanje i stavljanje na Javnu raspravu.
- Javna rasprava trajala je od 19.06. do 04.07. 2012. godine, nakon čega je većina predloga i sugestija uvršteno, kako bi se finalizovao Predlog Strateškog plana razvoja koji će biti upućen na saglasnost Ministarstvu ekonomije.

Fazna ex-ante evaluacija

I Analiza postojećeg stanja

Posmatrano po fazama, struktura Analize postojećeg stanja je usklađena sa strukturom koja je data u Pravilniku o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave. Prvo poglavlje je detaljno, raspolaže velikim brojem relevantnih podataka koji se odnose i na 3-5 prethodnih godina, tako da je vršena adekvatna analiza, poređenje sa podacima na nacionalnom nivou i tendencije kretanja. Takođe, konkretno su predočene kako prednosti, tako i nedostaci, odnosno problemi sa kojima se suočava Opština, što znači da je predstavljeno stvarno, realno stanje Opštine sa ciljem da se postojeći potencijali valoriziju i iskoriste na adekvatan način i da se starteški pristupi rješavanju prepoznatih problema i izazova.

II SWOT analiza

Analogno, kao takva prva faza predstavlja dobru osnovu i uvod u drugu fazu. U SWOT analizi kroz snage, slabosti, šanse i prijetnje u još većoj mjeri je konkretnizovano ono što je identifikovano u Analizi postojećeg stanja. SWOT analiza je sažeta i fokusirana na glavne oblasti obrađene u prvom poglavlju, pri čemu je u nastavku za svaku stavku dano pojedinačno objašnjenje.

III Vizija, misija i vrijednosti Opštine

Definisana vizija je sveobuhvatna, jasna, mjerljiva, vremenski povezana sa periodom trajanja Strateškog plana razvoja i prihvatljiva sa drštvenog stanovišta i iz ugla zaštite životne sredine. Takođe, vizija integriše prioritetne oblasti koje su razrađene u sledećem poglavlju. Kao takva ona u potpunosti zadovoljava kriterijume date u Pravilniku o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave. U nastavku, postavljena misija i vrijednosti Opštine ukazuju na specifičnosti po kojima je opština Tivat prepoznatljiva.

IV Prioriteti, mjere i razvojni projekti

U četvrtom poglavlju predstavljeni su prioriteti, mjere i projekti, pri čemu je među njima, uključujući i viziju, uspostavljena logična veza. Mjere jasno proizilaze iz sveobuhvatno postavljenih prioriteta, dok su projekti realni i prihvatljivi za postavljeni period Strateškog plana razvoja i ispunjavaju uslove efektivnosti, efikasnosti, uticaja, relevantnosti i održivosti. Takođe, značajno je pomenuti i kvalitet opisa projekata, tj. Annex-a ovog poglavlja. Opis projekata sumira sve informacije od značaja za sagledavanje zrelosti projekata i na taj način porkiva dio koji se odnosi na V poglavlje – Monitoring. Slijedi da opis projekata sadrži finansijske podatke koji su sumirani u Annex-u i predstavljaju osnov za procjenu mogućnosti realizacije projekata, što je zapravo zadatak analize interne usklađenosti koja će biti data u nastavku.

V Monitoring

Monitoring predstavlja značajnu komponentu strateškog planiranja za čije je sprovođenje neophodno raspolagati informacijama finansijskog i fizičkog karaktera i proceduralnim indikatorima za sve projekte po mjerama i prioritetima. Kao što je navedeno, opis projekata kao Annex IV poglavlja sadrži sve indikatore neophodne za prvi element na kojem se zasniva monitoring, odnosno za sistem informacija, dok je drugi element, usmjeren na prikupljanje podataka, definisan procesom rada Opštinske konsultativne grupe.

VI Razvoj i partnerstvo

Ovo poglavlje pruža informacije o procesu izrade Strateškog plana razvoja gdje je potvrđeno da je na istom intenzivno radila Opštinska konsultativna grupa sastavljena od predstavnika velikog broja zainteresovanih strana, što je u skladu sa preporukama Pravilnika o metodologiji za izradu Stroškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave. Poglavlje uključuje i analizu spoljašnjih i unutrašnjih zainteresovanih strana.

VII Rad konsultativne grupe

Konkretno su navedeni koraci procesa izrade Strateškog plana razvoja. Značaj je dat i predstavljanju strukture Opštinske konsultativne grupe, koju čine predstavnici: lokalne

samouprave i javnih preduzeća, turističke organizacije, medija, kulture, sporta, NVO sektora, centra za socijalni rad, savjeta za zaštitu lokalne samouprave, predstavnici manjina kao i predstavnici biznis sektora.

Analiza usklađenosti

Interna usklađenost

Interna usklađenost predmetnog Strateškog plana razvoja ostvarena je ne samo metodološki, već i sadržajno i to kroz logično posmatranje svakog pojedinačnog problema i izvođenje zaključaka o onome što treba uraditi da bi se stanje mijenjalo, odnosno poboljšalo. Zapravo, analiza interne usklađenosti sastvodi se iz dva dijela. Prvi dio se odnosi na povezanost Analize postojećeg stanja i SWOT analize, dok drugi dio podrazumijeva analizu povezanosti postavljenih prioriteta, pripadajućih mjera i projekata sa procjenama finansijskih sredstava neophodnih za realizaciju istih.

Kao što je navedeno u dijelu fazne ex-ante evaluacije, uočljiva je dobra povezanost Analize postojećeg stanja i SWOT analize. Kako su u prvom poglavlju kroz prikaz stanja navedene prednosti, ali i nedostaci, odnosno problemi sa kojima se suočava Opština, isti su konkretizovani u SWOT analizi kroz snage i slabosti, kao kategorije internog karaktera. Dakle, SWOT analiza naslanja se na Analizu postojećeg stanja, tako da se navedeni potencijali ili problemi u jednoj od oblasti u okviru prvog poglavlja, kroz valorizovanje, odnosno konkretnu identifikaciju snaga, slabosti, šansi i prijetnji prepoznaju u SWOT analizi.

Drugi dio analize interne usklađenosti usmjeren je na procjenu povezanosti finansijskih sredstava neophodnih za realizaciju definisanih projekata. Konkretno, procjena tih sredstava za period od 5 godina je 81.812.380,55 eura, uključujući sredstva: lokalnog budžeta, državnog budžeta, kredita, EU fondova, Javnih ustanova i Javnih preduzeća, malih i srednjih preduzeća, preduzetnika, Investiciono-razvojnog fonda Crne Gore A.D, građana, Javno-privatnih partnerstava i donacija. Broj planiranih projekata za isti period je 138, koji su raspoređeni kroz 5 prioriteta, odnosno 15 njima pripadajućih mjera, pri čemu je među njima uspostavljen logičan slijed i veza. Najveći broj projekata planiran je u okviru I prioriteta – Uravnotežen i održiv razvoj i III prioriteta - Modernizacija postojeće i razvoj nove putne infrastrukture, izgradnja novih, rekonstrukcija i sanacija postojećih objekata, tačnije 48, odnosno 34 projekata, dok su najveća finansijska sredstva planirana za projekte takođe u okviru III prioriteta, mjera 3.2. - Aktivnosti na izgradnji novih, ali i rekonstrukciji i sanaciji postojećih javnih objekata u kontekstu podizanja kvaliteta usluga i stvaranju povoljnijih uslova za što kvalitetniji život građana. O realnosti broja planiranih prijekata teško je govoriti, imajući u vidu da su oni različitog karatera i različitih vrijednosti. Međutim, kada se u obzir uzmu planirana finansijska sredstva za realizaciju projekata, koja su ambiciozna, ali i prilično realna, može se reći da je i broj planiranih projekata odgovarajući i realno ostvarljiv. Analogno, za očekivati je da stepen realizacije Strateškog plana razvoja bude visok. U prilog tome je i prikaz budžeta opštine Tivat dat u Annex-u. Iznosi za poslednje 4 godine ukazuju na uzlaznu putanju budžeta, pri čemu je realizovani budžet bio veće od planirang, kao i kapitalni u odnosi na tekući što je rezultiralo razvojnom komponentnom budžeta. Takođe, bitno je napomenuti da su prioriteti i mjere prilično široko postavljene, tako da uz adekvatan monitoring, tj. praćenje realizacije Strateškog plana razvoja, ukoliko bude značajnijih

odstupanja koja bi se negativno odrazila na stopen realizacije SPR, isti će se korigovati i svesti na mjeru koja bude prihvatljiva i realna. Isto tako, ukoliko bude mogućnosti za realizaciju novih projekata koje trenutno nije moguće predvidjeti, njihovo uključivanje, samim tim i realizacija je takođe moguća.

Eksterna usklađenost

Kada je riječ o analizi eksterne usklađenosti, može se reći da se ona sastoji iz dva segmenta. Jedan segmenat predstavlja analiza usklađenosti Strateškog plana ravoja sa Prostornim planom Crne Gore do kraja 2020. godine i Nacionalnom strategijom razvoja Crne Gore. Usklađenost Strateškog plana razvoja sa Pravilnikom o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave i Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore, 2010-2014. godine, kroz prikaz ciljeva, prioriteta i njima pripadajućih mjera, čini drugi segment analize eksterne usklađenosti.

Prema Prostornom planu Crne Gore opština Tivat definisana je kao razvojna podzona, koja uz Herceg Novi i Kotor čini jednu od tri razvojne zone Primorskog regiona, Boku Kotorsku, kao geografski, ambijentalno i kulturno-istorijsku cjelinu. Resursi, potencijali i prioriteti navedeni u Strateškom planu razvoja opštine Tivat, usklađeni su sa istim kategorijama definisanim i prepoznatim za opština Tivat u okviru smjernica i pretpostavki za izradu prostornih planova opština i generalnih urbanističkih planova Prostornog plana Crne Gore. Takođe, u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Crne Gore postavljena su tri stuba održivog razvoja: ekonomski razvoj, životna sredina i prirodni resursi i društveni razvoj, što se može povezati sa vizijom, odnosno dugoročnim strateškim ciljem, misijom i prioritetima definisanim u okviru SPR Opštine. Dakle, može se zaključiti da je usklađenost Strateškog plana razvoja opštine Tivat sa Prostornim planom Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja Crne Gore, kao element eksterne usklađenosti, uspješno izvršena.

Usklađenost sa Pravilnikom o metodologiji za izradu Strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave ogleda se u sadržajnom i strukturalnom smislu Strateškog plana razvoja, za što se može reći da je takođe na zadovoljavajućem nivou. Usklađenost sa Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore, 2010-2014. godine, prikazana je u nastavku u tabelarnom prikazu prioriteta i mjera Primorskog regiona kojem pripada opština Tivat, definisanim u Strategiji regionalnog razvoja Crne Gore, 2010-2014. godine, sa jedne strane, i prioriteta i mjera navedenih u Strateškom planu razvoja Opštine sa druge strane:

Usklađenost prioriteta i mjera SRR Crne Gore i SPR opštine Tivat

	Prioriteti i mjere Primorskog regiona prema Strategiji regionalnog razvoja Crne Gore		Prioriteti i mjere Strateškog plana razvoja opštine Tivat
Prioritet 1	<i>Razvoj ljudskih potencijala</i>	Prioritet 6	<i>Poboljšanje kvaliteta života kroz dalji razvoj kulture, sporta, obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite</i>

Mjere u okviru Prioriteta 1	- usaglašavanje tražnje i ponude radne snage i unapređenje mjera zapošljavanja - usklanivanja sistema obrazovanja sa potrebama tržista rada - promovisanje društvene inkluzije - ulaganje i izgradnja sistema doživotnog obrazovanja - jačanje kapaciteta lokalnih samouprava za strateško planiranje i korišćenje EU fondova i drugih raspoloživih izvora finansiranja	Mjere u okviru Prioriteta 6	- unapređenje uslova za dalji razvoj kulture i sporta - unapređenje uslova obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite
	Prioritet 4 (dio)	<i>Konkurentna privreda, privlačenje investicija i stvaranje stimulativnog ambijenta za dalji razvoj turizma i komplementarnih djelatnosti</i>	
	Mjere u okviru prioriteta 4 (2/5)	- razvoj ljudskih resursa - povećanje efikasnosti rada lokalne uprave i javnih službi s posebnim akcentom na jačanje kapaciteta strateškog planiranja i korišćenja dostupnih fondova EU, kako u javnim ustanovama tako i u preduzećima	
Prioritet 2	<i>Valorizacija privrednih, kulturnih i prirodnih resursa na održiv način</i>	Prioritet 4 (dio)	<i>Konkurentna privreda, privlačenje investicija i stvaranje stimulativnog ambijenta za dalji razvoj turizma i komplementarnih djelatnosti</i>
Mjere u okviru Prioriteta 2	<ul style="list-style-type: none"> - stvaranje kvalitetne i diverzifikovane turističke ponude (nautički, sportski, vjerski turizam i sl.) - stvaranje potrebne turističke i prateće infrastrukture - promocija regionalnih klastera radi jačanja turističkog potencijala - održivi razvoj poljoprivrede u korist turizma i razvoj marikulture - razvoj prerađivačke industrije na održivi način - valorizacija, zaštita i razvoj kulturne i prirodne baštine 	Mjere u okviru Prioriteta 4 (2/5)	<ul style="list-style-type: none"> - repozicioniranje turističke ponude Tivta u pravcu stvaranja prepoznatljive turističke destinacije za nautički, kulturni i sportski turizam - razvoj održive poljoprivrede i komplementarnih djelatnosti na tradicionalnim osnovama i razvoj ribarstva i marikulture
		Prioritet 1 (dio)	<i>Održiv razvoj</i>
		Mjere u okviru prioriteta 1 (1/3)	<ul style="list-style-type: none"> - održiv razvoj opštine kroz donošenje prostorno-planske dokumentacije
Prioritet 3	<i>Razvoj komunalne, javne i putne infrastrukture</i>	Prioritet 2	<i>Razvoj komunalne infrastrukture u oblasti vodosnadbijevanja, fekalne i atmosferske kanalizacije i čvrstog</i>

			<i>otpada</i>
Mjere u okviru Prioriteta 3	- poboljšanje funkcionalnosti komunalne infrastrukture, prije svega vodosnabdjevanja i kanalizacije, sa tretmanom otpadnih voda - upravljanje otpadom - razvoj i unapređenje sistema saobraćaja (drumskog, željezničkog, vazdušnog, pomorskog) - veći stepen turističke bezbjednosti i bezbjednosti u saobraćaju	Mjere u okviru Prioriteta 2	- unapređenje kvalitetnog vodosnabdjevanja svih djelova Opštine - obezbjediti dugoročno rješavanje problema fekalne i atmosferske kanalizacije - stvoriti uslove za trajno rješavanje problema selektivnog sakupljanja i odlaganja čvrstog otpada
		Prioritet 3	<i>Modernizacija postojeće i razvoj nove putne infrastrukture, izgradnja novih, rekonstrukcija i sanacija postojećih objekata</i>
		Mjere u okviru Prioriteta 3	- poboljšati postojeću i izgraditi novu saobraćajnu infrastrukturu - aktivnosti na izgradnji novih, ali i rekonstrukciji i sanaciji postojećih javnih objekata u kontekstu podizanja kvaliteta usluga i stvaranju povoljnijih uslova za što kvalitetniji život građana
Prioritet 4	<i>Jačanje konkurenčnosti razvojem preduzetništva</i>	Prioritet 4 (dio)	<i>Konkurentna privreda, privlačenje investicija i stvaranje stimulativnog ambijenta za dalji razvoj turizma i komplementarnih djelatnosti</i>
Mjere u okviru Prioriteta 4	- podsticanje preduzetništva i samozapošljavanja - unaprenjenje poslovne infrastrukture (biznis inkubatora, privrednih i turističkih zona) - jačanje obrazovanja u skladu sa potrebama privatnog sektora u cilju usklanjanja ponude i tražnje za radnom snagom - promovisanje i korišćenje novih ICT-a	Mjere u okviru Prioriteta 4 (1/5)	-smanjenje biznis barijera i stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta za privlačenje investicija/ stranih i domaćih/ te unapređenje razvoja preduzetništva, malog i srednjeg biznisa

Prioritet 5	<i>Održivo upravljanje prirodnim resursima, zaštita životne sredine</i>	Prioritet 1 (dio)	<i>Uravnožen i održiv razvoj</i>
Mjere u okviru Prioriteta 5	<ul style="list-style-type: none"> - održivo upravljanje i korišćenje prirodnih resursa - nisko karbonski razvoj - infrastruktura za zaštitu životne sredine (komunalna infrastruktura) 	Mjere u okviru Prioriteta 1 (2/3)	<ul style="list-style-type: none"> - korišćenje obnovljivih izvora energije i poboljšanje energetske efikasnosti - očuvanje biodiverziteta, zaštićenih područja i zaštita životne sredine

Na osnovu tabelarnog prikaza može se zaključiti da prioriteti Strateškog plana razvoja opštine Tivat uglavnom korespondiraju sa prioritetima Primorskog regiona prema Strategiji regionalnog razvoja Crne Gore, 2010-2014. godine. Takođe, neki prioriteti korespondiraju sa mjerama iz više prioriteta Strategije regionalnog razvoja Crne Gore i obratno, što uz prethodno navedeno u krajnjem rezultira visokim stepenom usklađenosti ovih dokumenata, odnosno zahtjevi eksterne usklađeosti Strateškog plana razvoja je na zadovoljavajućem nivou.

Zaključak

Ex-ante evaluacija daje odgovore na dva ključna pitanja:

1. *Interna i eksterna usklađenost Strateškog plana razvoja*
2. *Uticaj Strateškog plana razvoja na socijalna i ekonomski pitanja*

Dakle, na osnovu izvršenih analiza i svega prethodno navedenog može se zaključiti da Strateški plana razvoja ispunjava uslove interne i eksterne usklađenosti na veoma zadovoljavajućem nivou.

Kada je riječ o uticaju na socijalna i ekonomski pitanja, isti se može sagledati kroz definisanu viziju, pripadajuće prioritete i mjerne, ali posebno kroz broj i karakter planiranih razvojnih projekata koji su svakako usmjereni na unapređenje kvaliteta života u opštini Tivat sa socijalnog i ekonomskog stanovišta. Broj planiranih razvojnih projekata definisanih Strateškim planom razvoja i nivo finansijskih sredstava neophodnih za njihovu realizaciju postavljeni su ambiciozno, ali prilično realno i ostvarljivo, imajući u vidu prethodni period razvoja opštine Tivat koji je realizovan uzlaznom putanjom. Strateški plan razvoja sadrži konkretne predloge rješenja postojećih problema i kao takav može odgovoriti na izazove sa kojima se suočava Opština i time svoju razvojnu komponentu podići na još veći nivo.

